

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

ECONOMIA D'HAITI DESPRÉS DEL TERRATRÈMOL

Francesc Josep Cervera i Ferrer

Director: José María García Álvarez-Coque

Codirector: Pasqual Moreno Torregrosa

Índex

1.	Requisits previs	5
1.1.	Resum	5
1.2.	Objecte del TFC i justificació de les assignatures relacionades	5
1.3.	Objectius	6
2.	Història d'Haití	7
2.1.	Època colonial	7
2.2.	Independència i Segle XIX	9
2.3.	Segle XX i Règim dels Duvalier	10
2.4.	Segle XXI fins al Terratrèmol	13
3.	Territori, Població i Recursos	16
3.1.	Territori	16
3.1.1.	Topografia	16
3.1.2.	Clima	18
3.2.	Població	19
3.3.	Recursos	22
3.3.1.	Recursos Naturals	22
3.3.2.	Agricultura	27
3.3.3.	Ramaderia	35
3.3.4.	Recursos Aquàtics	40
3.3.5.	Desforestació i Erosió	42
4.	Situació Socioeconòmica	44
4.1.	Economia Rural	44
4.2.	Industrialització. Instal·lació de Maquiladores	47
4.3.	Situació Laboral	49
4.4.	Emigració	53
4.5.	Educació, Sanitat i Infraestructures	56
4.6.	Acords Econòmics Internacionals	61
5.	Conseqüències del Terratrèmol	63
5.1.	Conseqüències Socials	63
5.2.	Conseqüències Econòmiques	65
6.	Propostes a la Situació Actual	70
7.	Conclusions	76
8.	Bibliografia	77

Índex de taules

Taula 1: Etapes de la Teoria de la Transició Demogràfica	19
Taula 2: Principals indicadors demogràfics d'Haití, en comparació amb els d'Amèrica Llatina i Espanya (període 2005-2010)	19
Taula 3: Zones agro-ecològiques principals d'Haití	23
Taula 4: Superfície agrícola destinada a certs cultius comercials a Haití (en milers d'hectàrees)	28
Taula 5: Producció de certs cultius comercials a Haití (en tones)	28
Taula 6: Exportació de productes comercials a Haití (en tones)	28
Taula 7: Exportació de productes comercials a Haití (en milers de dòlars estatunidencs)	28
Taula 8: Producció d'olis Essencials a Haití	30
Taula 9: Superfície de cultius alimentaris a Haití (en milers d'hectàrees)	33
Taula 10: Producció de cultius alimentaris a Haití(en tones)	33
Taula 11: Nombre d'aus de corral productores a Haití (en milers de caps)	36
Taula 12: Producció ramadera d'aus de corral a Haití (en tones)	36
Taula 13: Nombre de ruminants productors a Haití (en milers de caps)	37
Taula 14: Producció ramadera de ruminants a Haití (en tones)	38
Taula 15: Nombre d'altres animals productors a Haití (en milers de caps)	39
Taula 16: Producció ramadera d'altres animals a Haití (en tones)	39
Taula 17: Nombre de muscs a Haití (en 1.000 unitats)	40
Taula 18: Producció de mel a Haití (en tones)	40
Taula 19: Producció pesquera d'Haití (en tones)	41
Taula 20: Exportació de productes pesquers (en tones)	41
Taula 21: Exportació productes pesquers (en milers de dòlars estatunidencs)	41
Taula 22: Activitats rurals d'Haití, per zones agro-ecològiques	46
Taula 23: Subsectors de l'agro-indústria haitiana	47
Taula 24: Subsectors de la indústria de tèxtil i roba haitiana	48
Taula 25: Ingrés Nacional Brut (INB) per càpita d'Haití i dels principals països acollidors d'emigrants haitians (en dòlars estatunidencs)	56
Taula 26: Sector de l'Educació Pública d'Haití, any 2002-2003	58
Taula 27: Resum dels Danys i les Pèrdues patits pel terratrèmol (en milions de dòlars estatunidencs)	63
Taula 28: Danys causats pel terratrèmol del 2010 sobre l'estructura educativa haitiana	64
Taula 29: Producte Interior Brut d'Haití per sectors productius (en milions de Gourdes 1986-1987)	68
Taula 30: DAFO d'Haití	70
Taula 31: Tarifes duaneres de productes importats a Haití (en percentatge)	71
Taula 32: Preu mitjà de les principals ciutats haitianes, l'1 de Desembre del 2009 (en Gourdes)	73

Índex de gràfiques

Gràfica 1: Evolució de l'esperança de vida a Haití segons el sexe	20
Gràfica 2: Piràmide d'edats de la població total d'Haití, any 2010	21
Gràfica 3: Evolució de la taxa d'urbanització de la població haitiana segons el sexe	21
Gràfica 4: Ús de la superfície d'Haití, any 2009	23
Gràfica 5: Consum d'energia a Haití segons la font, any 2000 (en milers de TEP)	25
Gràfica 6: Consum d'energia a Haití segons el sector, any 2000 (en milers de TEP)	26
Gràfica 7: Evolució de la producció de combustible de fusta d'Haití (en m ³)	26
Gràfica 8: Evolució de la producció de carbó vegetal a Haití d'Haití (en tones)	27
Gràfica 9: Distribució de la grandària de les explotacions agrícoles d'Haití, any 2002	45
Gràfica 10: Força laboral d'Haití segons el medi, any 2010 (en milers)	50
Gràfica 11: Ocupació de la població d'Haití segons el tipus d'activitat i la zona de residència, any 2003	51
Gràfica 12: Població ocupada d'Haití segons el sector institucional	51
Gràfica 13: Taxa d'informalitat d'Haití dins del sector privat, any 2001	52
Gràfica 14: Força laboral haitiana per sexe, any 2010 (en milers)	52
Gràfica 15: Ocupació de la població d'Haití segons el tipus d'activitat per sexe, any 2003	53
Gràfica 16: Ocupació d'Haití segons el sector institucional pe sexe, any 2003	53
Gràfica 17: Distribució dels emigrants haitians segons el país d'acollida	54
Gràfica 18: Causes de l'emigració haitiana	56
Gràfica 19: Taxa d'alfabetització d'Haití total i segons el medi de residència	57
Gràfica 20: Població de 6 anys o major d'Haití segons l'assistència als centres educatius, any 2001	57
Gràfica 21: Principals raons de la baixa taxa d'escolaritat d'Haití, any 2001	57
Gràfica 22: Distribució de les escoles de primer, segon i tercer cicle per departament a Haití, any 2002-2003	58
Gràfica 23: Repartició dels recursos professionals de la Sanitat Haitiana per departaments	59
Gràfica 24: Població haitiana amb accés a aigua potable i a instal·lacions de sanejament, any 2010 (en milers d'habitants)	60
Gràfica 25: Balança comercial d'Haití, anys 2009 i 2010 (en milions de dòlars estatunidencs)	66
Gràfica 26: Nombre de turistes a Haití per categoria de visitant, del 2006 al 2010	67
Gràfica 27: Taxa de variació interanual de la inflació d'Haití	68
Gràfica 28: Importacions de productes alimentaris (en tones)	72
Gràfica 29: Estructura de la disponibilitat alimentària global d'Haití, any 2008	73

Índex de Mapes

Mapa 1: Mapa físic d'Haití	16
Mapa 2: Mapa polític d'Haití	18
Mapa 3: Risc d'erosió del sòl d'Haití	43

1. REQUISITS PREVIS

1.1. Resum

Aquest treball final de carrera (TFC) busca indagar sobre els trets actuals d'Haití. Per a aconseguir-ho, serà necessari una explicació de la seua història per observar com ha evolucionat al llarg del temps, des de l'època colonial fins al terratrèmol, i comprendre els perquès de la crisi actual haitiana.

Seguidament, amb la identificació i la descripció dels recursos i territori, podrà observar una potencialitat del país en termes de terra, agricultura, ramaderia i clima molt favorables per la creació, o continuació, d'una xarxa productora estable, necessària i explotable.

Per contra, l'anàlisi poblacional mostrarà unes dades desanimadores, però orientables, de les característiques demogràfiques de la població haitiana, com les altes taxes de natalitat i mortalitat i la distribució espacial de la població.

La situació socioeconòmica del país mostrarà la realitat haitiana amb tots els impediments i barreres per al desenvolupament del país. L'estudi es centrarà a les característiques de l'economia rural, de l'indústria haitiana i del mercat laboral, les conseqüències de l'emigració haitiana, l'estat dels sectors socials com l'educació, la sanitat i les infraestructures i els acords econòmics internacionals.

Així doncs es pretén mostrar com era la seua situació del país abans del terratrèmol. També, s'explicarà com aquest ha afectat aquest sobre la vida dels seus habitants i l'economia haitiana.

Per últim, proposarem unes mesures exigents i necessàries per a que el país haitià pugui, per si mateix, abastir-se, creant una xarxa competent mitjançant els propis professionals haitians.

1.2. Objecte del TFC i justificació de les assignatures relacionades

Amb la realització d'aquest treball, i a través de l'estudi i anàlisi del país, es pretén fixar un context necessari per a la comprensió adequada de la realitat socioeconòmica d'Haití i dels impactes del terratrèmol del 12 de gener del 2010.

Per a aconseguir-ho serà necessari la documentació a través d'internet a les pàgines oficials del govern de la República d'Haití, dels seus ministeris, d'altres organismes nacionals i d'institucions internacionals com l'Organització de Nacions Unides (ONU), el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional (FMI); lectura, comprensió, recollida de dades i d'informació d'anàlisis i diagnòstics sectorials d'aquestes pàgines web, com les realitzades per la Comissió Econòmica per l'Amèrica Llatina i el Carib (CEPAL) de l'ONU i el Sistema d'Informació de Comerç Exterior (SICE) de l'Organització d'Estats Americans (OEA), de publicacions dels ministeris i d'organismes nacionals, com l'Enquête sur les conditions de vie en Haïti (ECVH) de l'Institut Haïtien de Statistique et d'Informatique (IHSI), de reportatges informatius gràfics, d'articles de premsa, d'entrevistes de ràdio, de revistes especialitzades, d'estudis d'Organismes No Governamentals (ONG) que treballen al país, etc; comparació i filtre de les dades trobades, i explicació del que representa, intentant eliminar exageracions per buscar la imatge més fidedigna de la situació d'Haití; i aplicació dels coneixements adquirits al llarg de la carrera en matèria d'economia mundial i de comerç exterior principalment.

La confecció de l'estudi es suporta principalment en algunes de les assignatures cursades durant la llicenciatura d'Administració i Direcció d'Empreses, com són:

- Macroeconomia
- Microeconomia
- Economia Espanyola i Mundial
- Gestió del Comerç Exterior

- Direcció Comercial
- Direcció Estratègica i Política d'Empreses
- Tecnologia dels Serveis Públics
- Tecnologia dels Serveis Sanitaris
- Tecnologia dels Serveis Turístics
- Mètodes Estadístics en Economia
- Francès

Les assignatures de Macroeconomia i Microeconomia seran necessàries per a l'estudi del comportament de la economia haitiana en general i del comportament econòmic dels seus estaments com consumidors, societats, treballadors i inversors.

La matèria d'Economia Espanyola i Mundial servirà per conèixer la manera d'estructurar un correcte anàlisi de l'economia d'un país, així com la forma d'interpretar els indicadors econòmics i les característiques estructurals dels sectors de l'economia haitiana.

Gràcies a la Gestió del Comerç Exterior, entendrem les relacions internacionals tant econòmiques com comercials del país antillà amb el seu entorn.

Les matèries de Direcció Comercial i Direcció Estratègica i Política d'Empreses ens ajudaran a analitzar i entendre les decisions adoptades pels diferents governs haitians i pels organismes internacionals; i a elaborar i definir unes mesures per al futur d'Haití.

La Tecnologia dels Serveis Públics, dels Serveis Sanitaris i dels Serveis Turístics aportaran els coneixements necessaris per la comprensió del sistema públic, sanitari i turístic del país a l'hora de l'anàlisi socioeconòmic del país.

Les assignatures de Mètodes Estadístics en Economia i Francès serviran d'ajuda per la comprensió de les dades estadístiques de les enquestes realitzades pe l'IHSI i altres organismes i dels documents oficials del govern haitià i dels seus ministeris.

1.3. Objectius

L'objectiu que pretén aconseguir el present TFC és adquirir un coneixement de la realitat socioeconòmica haitiana. Però també engloba altres objectius secundaris, com són:

- Conèixer la història d'Haití des de l'època colonial fins al terratrèmol de gener del 2010 per comprovar d'on vénen els seus problemes actuals i la progressió d'aquests.
- Identificar i estudiar quina és la seua localització, quins són els recursos que disposa i com és la seua població per relacionar-los amb les propostes d'eixida de la crisi haitiana.
- Analitzar la situació socioeconòmica actual del país caribeny per identificar quines són les barreres de progrés d'Haití.
- Presentar les conseqüències del malgrat sisme, exposant els danys i les pèrdues dels diferents sectors socials i econòmics.
- I, per últim, proposar unes mesures d'actuació raonables que concilien els recursos haitians amb les necessitats del país i del seu poble.

2. HISTÒRIA D'HAITÍ

2.1. Època colonial

Situació Precolombina¹

Abans de l'arribada de Cristòfol Colom, l'illa de *Kiskeya*, com l'anomenaven els indis taïns, estava habitada no només pels indígenes d'aquesta ètnia, sinó també, en menor mesura per arawaks i caribs. La seua població es podia estimar entre uns cents de milers o, fins i tot, diversos milions, xifres disperses donades com a resultat de la consulta en diverses fonts d'informació.

L'illa de *Kiskeya* estava dividida en sis unitats polítiques regides per un cacic, que era la unitat política més gran de les societats taïnes de les illes del Carib. Aquests eren *Xaragua*, *Marien*, *Maguana*, *Maquà* i *Hiquèi*. L'actual territori d'Haití coincideix prou amb els dos primers cacicats: *Xaragua* al sud, i *Marien* al nord. La cacic de *Xaragua*, Anacaona, va ser la líder més famosa de l'illa.

Els taïns mai van ser una civilització comparable en desenvolupament a altres cultures com la maia, asteca o inca. Però posseïen un nivell cultural prou superior als restants aborígens antillans. Van ser uns consumats artistes en la pintura corporal, practicaven la poesia i la dansa ritual, així com el joc de la pilota. Mai van ser un poble bel·licós; vivien tranquil·lament en xicotets grups que habitaven en barraques còniques fetes de fusta i fibra trenada.

Període colonial espanyol

El 5 de desembre de 1492, Cristòfol Colom va arribar a l'illa, nomenant-la *La Hispaniola*, que més endavant seria part de les Antilles Majors. Amb les restes de la nau Santa Maria van construir un fort anomenat *La Navidad*. Colom va deixar 48 homes al fort, i va posar la Pinta rumb a Espanya. L'illa va passar a formar part de la Corona de Castella i, per tant, dels amplis dominis dels Reis Catòlics.

Anys més tard, quan Colom va tornar a l'illa amb uns 1.300 homes; es va trobar que tot el fortí havia estat destruït pels indígenes. Va fundar la que seria la primera ciutat del Nou Món, *La Isabela*, a la part est de l'illa. S'ha de destacar que a *La Hispaniola* es van produir la majoria dels esdeveniments que marcaren el desenvolupament del continent a l'època colonial: com hem citat abans, ací és on es va edificar la primera ciutat del Nou Món; però, també a l'illa va funcionar el primer tribunal de justícia; es va oficiar la primera cerimònia religiosa catòlica i es va fundar el primer ajuntament.

La primera meitat del segle XVI va ser una etapa molt prospera per a *La Hispaniola*. *Santo Domingo* es va convertir en la capital de les Antilles, en la seu del arquebisbat i, econòmicament, en el port més important del Carib, estenent-se la seua jurisdicció sobre tot l'arxipèlag, sobre la zona septentrional d'Amèrica del Sud e inclòs, fins a Hondures. Amb la conquesta de Mèxic, a la segona meitat del segle, i amb la creixent importància adquirida per l'Habana², *La Hispaniola* passà a exercir un paper de menor rellevància.

La Hispaniola va tindre també una vida artística molt activa. Malauradament, la segona meitat del segle XVI i tot el segle XVII van constituir un moment de confusió a causa de l'afluència de pirates de tot tipus, cosa que va comportar la progressiva pèrdua de l'autoritat de la Corona Espanyola, beneficiant així la influència francesa.

Els castellans van explotar les mines d'or que posseïa l'illa per mitjà dels indígenes, i, encara que aquests van oposar molta resistència, les seues rebel·lions tant sols causaven la mort i l'esclavitud. A més, els castellans van portar malalties infeccioses que van afectar a una gran part de la població de les illes del Carib. Aquestes malalties, juntament amb la fam, les matances i les terribles condicions dels esclaus, van

¹ Fins mitjans del segle XVII la història d'Haití està lligada amb la de l'antiga colònia espanyola i, és clar, no podem separar-la de la història del país veí, la República Dominicana.

² De L'Habana eixia cada cert temps una flota carregada de metalls preciosos (plata i or) cap a la Península Ibèrica

ser la principal causa de la destrucció i desaparició de la societat taïna. Els diferents governadors castellans ja començaren a importar esclaus africans per als treballs forçats.

Època colonial francesa

Amb el temps, les zones septentrional i occidental de l'illa van anar despoblant-se. A aquestes zones es van assentar habitants que es dedicaven al cultiu del camp, a la caça de bestiar, al comerç de pells i cultiu de tabac, però també per bucaners i filibusters. Tots dos pirates eren d'origen francès i estaven baix el protectorat de Lluís XIII de França. A més l'illa Tortuga, al nord de l'actual Haití, va ser la capital corsària del món en aquell moment, des d'on es saquejaven les illes contigües. Aquests poblaments van ser determinants per a què França poguera reclamar aquesta part occidental.

La primera divisió de l'illa es va realitzar a 1697, mitjançant el Tractat de Ryswick, pel qual Espanya va cedir aproximadament la meitat de *La Hispaniola* a França, denominant-se la part francesa *Saint-Domingue*.

L'oest de l'illa es va transformar en la principal colònia francesa i va arribar a ser considerada la colònia més rica del món. Produïa quasi la meitat del sucre i bona part del cafè consumit, i representava quasi dos terços del comerç exterior de la metròpolis francesa. Fins i tot, *Cap Français*, la capital de la colònia, era coneguda com "el París del Nou Món".

La canya de sucre, el cafè i altres productes van enriquir tota la societat colonial de l'illa. El sistema de plantacions va estar basat en l'ús de una gran quantitat d'esclaus portats d'Àfrica. Aquests vivien i treballaven en unes penoses condicions i morien ràpidament, el que obligava als colons francesos a tornar a importar nous esclaus.

En aquella època, existia un pacte colonial que assegurava a França els màxims beneficis amb les seues colònies; és a dir, la metròpoli exigia tota la producció per al consum intern francès, però en canvi, tots els productes que consumien les colònies havien de ser importades des de França. A més, les colònies es dedicaven a la producció primària, essent prohibida tota producció industrial. A conseqüència d'aquesta imposició els colons es van irritar, empitjorant-se quan a causa de les guerres europees, els colons francesos van sofrir la mancança de productes indispensables.

A meitat del segle XVIII la població contava amb 300.000 esclaus i 12.000 homes lliures on la societat s'organitzava en diferents grups basats en la puresa racial i el poder econòmic:

- Els "grans" blancs, conformat pels funcionaris del govern francès i patrons de les grans plantacions. Eren la cúspide de la piràmide social de la colònia, també van ser coneguts com la burgesia colonial esclavista.
- Els "xicotets" blancs, format per blancs que no posseïen terres; però, treballaven en la comercialització i l'artesania. Era un grup molt conflictiu ja que tenien forts recels dels mulats, a qui consideraven inferiors però, de vegades, posseïen fortunes molt superiors.
- Els mulats i els negres lliures. Era un grup molt heterogeni. Normalment pretenien emular la vida i costums franceses. Entre els seus membres existia una diferenciació segons el nivell de "sang negra" que tenien. De tal manera que a menys "sang negra" més alt en la escala social.
- Els esclaus. El nombre d'esclaus superava al de blancs en una proporció de més de 20 a 1, i al voltant del 80 per cent treballava en les plantacions. Els seus orígens eren molt distints: pertanyien a moltes diverses ètnies amb costums i llengües diferents. Aquesta raó contribuïa, unit al trànsit continu, les ràpides morts, les malalties i les fugues, al sorgiment d'un idioma producte de la barreja de les distintes llengües africanes.
- Els negres "assilvestrats", esclaus que fugien dels seus amos refugiant-se a les muntanyes, de forma solitària o formant xicotets poblats. Encara que la seua importància va ser limitada pels pocs que hi existien, va ser fonamental ja que aquests fugitius rondaven les plantacions per a proveir-se de viviers i animant als esclaus a rebel·lar-se.

2.2. Independència i Segle XIX

La Revolució dels esclaus

La Revolució Francesa de 1789 va causar un fort impacte a la colònia on la societat tenia un marcat caràcter racista i esclavista. Aquesta revolució va aportar i va materialitzar l'idea d'abolicció de l'esclavitud, a més de trencar el pacte colonial com mecanisme de dominació de França sobre *Saint-Domingue*.

Els esclaus van iniciar un moviment de resistència destinat a posar fi a l'exploració. Tot va començar quan el sacerdot vudú Boukman va donar la senyal al poble per alçar-se en contra de l'opressió en la cerimònia de *Bois Cayman*, en Agost de 1791. Desenes de milers d'esclaus van matar colons blancs destruint les hisendes i cremant centenars de plantacions de canya de sucre i molins. A partir d'ací va començar una lluita de 13 anys fins a la consecució de la independència.

Quan al 1792 l'Assemblea Nacional Francesa va decidir atorgar la ciutadania als homes lliures de color de *Saint-Domingue*, es van enviar a la colònia tres comissionats amb 6.000 homes per a aplicar la mesura. Però, es van trobar en la resistència de la gran majoria dels blancs que pensaven que aquesta ordre provocaria més alçades per part dels encara esclaus. Amb ajuda dels mulats es va aconseguir controlar a aquesta oposició.

A més, al 1793, dos fets van produir la rebel·lió de la societat blanca i dels generals francesos de la colònia: la declaració de guerra de França contra Gran Bretanya i l'execució del rei Lluís XVI. En aquesta ocasió, els comissionats van aconseguir reunir l'ajuda dels mulats i igualment a prop de 10.000 esclaus, als quals se'ls va atorgar la llibertat. Una vegada controlada aquesta confrontació, el fet d'existir un nombre tan alt de alliberats va molestar als multats qui també eren propietaris d'alguns esclaus; va començar així una gran lluita entre ambdues classes que transcourria al llarg dels segles següents.

Aquesta situació la va aprofitar Gran Bretanya que va enviar una gran expedició de tropes a la capital i a diverses zones costeres amb la intenció d'ensenyorir-se l'illa. França, davant aquesta imminent ocupació, va cercar el suport de la societat negra i esclava. Per aquesta raó, es va decretar la emancipació general dels esclaus del nord de *Saint-Domingue*, mesura que es va estendre a tota la part occidental de l'illa.

Mentre tant, Espanya va atacar la colònia des de la seua part de l'illa junt als esclaus negres, als qui va prometre l'alliberació. Els principals dirigents de la rebel·lió d'esclaus de *Saint-Domingue* van passar a lluitar per la Corona Espanyola. Les forces franceses van ser derrotades en les ciutats costeres pels britànics i en gran part de l'interior pels espanyols. *Saint-Domingue* estava ocupada per la Marina britànica i per les tropes espanyoles.

Al 1794, Toussaint Louverture, esclau i alliberador haitià que des del 1791 combatia per Espanya, es va inclinar per la banda francesa. Amb un exèrcit compost per soldats negres, mulats i alguns blancs va atacar a les tropes espanyoles fent-les retrocedir fins la frontera.

En canvi, la lluita contra les tropes britàniques va resultar més complicada; no es va poder expulsar-los fins al 1798 després de algunes victòries i de diverses negociacions. La colònia va quedar dividida en dos, al nord i a l'oest estaven les tropes de Louverture i al sud les del mulat Rigaud. Dos anys més tard, després d'una guerra civil entre les dues forces, anomenada Guerra dels Ganivets, Louverture es va convertir en el cap absolut del territori.

Louverture va voler restablir l'economia del país publicant un reglament que obligava als negres a treballs forçats remunerats a les plantacions; tot i això, la producció va caure bruscament, obtenint al pas del temps una economia de subsistència a l'estil africà. La mesura va provocar un descontent entre la població en forma de revoltes. Quan es van controlar, per a tornar a obtenir el suport dels pocs blancs que encara hi vivien, Louverture va decretar el catolicisme com a religió oficial.

Al 1801, el cap de les tropes revolucionaries va annexar la part oriental de l'illa, que al 1795 havia estat cedida per la Corona Espanyola a França pel Tractat de Basilea. A més, va promulgar una Constitució oposada als interessos concrets de França i va consolidar el seu poder creant una autonomia pròpia de *Saint-Domingue* en la administració local i en les relacions amb els països estrangers; no obstant, encara era proclamada part integral de França. Al 1802, Napoleó Bonaparte envià una fort expedició militar de 24.000 homes al càrrec del seu cunyat, el general Leclerc, amb la missió de reconquerir l'illa i restablir a la força l'esclavitud. Va provocar una guerra que va acabar amb la captura de Toussaint qui va ser deportat a França on va morir al 1803.

Després de la mort de Louverture, Jean-Jacques Dessalines va assumir el paper del cap de les tropes revolucionaries. Amb la creació d'una nova bandera va conduir als esclaus a la victòria el 18 de novembre de 1803. Es va proclamar de forma oficial la independència del territori el primer de gener de 1804, restablint el nom indígena d'Haití; que significa terra muntanyosa.

Haití independent

El nou país caribeny va ser la segona nació americana en independitzar-se, després dels Estats Units; la primera República Independent d'Amèrica Llatina i la primera República afro en el món. A més, ha estat l'única revolució en contra de l'esclavitud victoriosa de la història.

Els primers anys de vida del nou país van ser molt convulsos. Van existir diferents conflictes, de raça i de classe. Dessalines tenia en ment un projecte de nació a l'estil europeu que es basava en les estructures polítiques i econòmiques de l'antiga metròpolis. Aquestes mesures van provocar un malestar que va causar que la part est de l'illa fóra recuperada pels espanyols; mentre que l'oest al 1820, després de diverses divisions de l'Estat, es va establir la República d'Haití.

Des de la seua Independència, Haití va patir un llarg període d'aïllament internacional. França i Espanya no admetien l'existència d'aquesta nació i els Estats Units va prohibir el comerç amb el país caribeny, doncs estava governada per ex-esclaus, fet que implicava una amenaça per als seus propis sistemes esclavistes. A la fi, Haití va obtenir el reconeixement de França al 1826, amb algunes condicions: l'eliminació del bloqueig econòmic s'aconseguiria a canvi de 150 milions de francs-or. Aquest "deute francès" va provocar la imposició d'impostos, el restabliment de les plantacions i la contractació de crèdits amb bancs francesos. Va néixer, doncs, el deute extern del país caribeny.

Al 1844, l'est de l'illa, annexionada des del 1821, va obtenir definitivament la seua independència. *La Hispaniola* va quedar dividida com la coneguem actualment: l'est passaria a ser la República de *Saint-Domingue*, República Dominicana en l'actualitat, i l'oest la República d'Haití.

República d'Haití

Els primers 100 anys de la República van ser complicats: va existir una crisi econòmica constant que va originar protestes i revoltes entre la societat haitiana contribuint a la inestabilitat socio-política i conduint a canvis en la direcció del govern i en la forma d'estat.

Al 1862, els Estats Units van reconèixer el país caribeny i començaren a confeccionar-se acords comercials entre ambdós. I, al 1879, es va crear el Banc Nacional i es van reprendre els pagaments a França, bloquejats durant la major part del segle XIX.

A nivell social, es va impulsar l'educació primària i secundària, es van construir carreteres, canals, aqüeductes, es van millorar els ports, els mercats i la xarxa de comunicacions. Tot això no va servir per a aconseguir estabilitat al govern. Al final del segle es van succeir cops d'estat, canvis de dirigents i més rebel·lions.

2.3. Segle XX i Règim dels Duvalier

Ocupació dels Estats Units

Fins el 1910, el país que estava governat exclusivament pels mulats, va tenir un període de relativa prosperitat. Els Estats Units, presents a la República Dominicana, van començar a interessar-se per aquesta part de l'illa.

Al 1915 la marina estatunidenca va ocupar el territori amb la finalitat de frenar les aspiracions d'empresaris alemanys i d'assegurar que el Parlament aprovara una legislació que permitira l'establiment d'empreses estatunidenques. En aquest context, les companyies nord-americanes començaren a negociar concessions per la construcció de ferrocarrils i per l'explotació de plantacions de banana, el que implicava l'expropiació dels terrenys als camperols haitians.

La productora i exportadora de sucre *Haitian American Sugar Company* es va convertir en la segona empresa més important del país. *Citibank* va adquirir una part important del Banc de la República. Un consorci internacional de bancs va refinançar el deute extern d'Haití aconseguint així el control de les finances del país.

A pesar que durant l'ocupació militar estatunidenca Haití va trobar l'estabilitat, diverses revoltes socials, com la de 1918, van augmentar l'hostilitat cap als ocupants. Les més de 15.000 morts van fer que Sténio Vincent (destacat opositor a les mesures estatunidenques) fora proclamat president, provocant que els nord-americans abandonaren l'illa el 1934. Però, encara no havia finalitzat la influència dels Estats Units per controlar l'economia del país.

Després de l'ocupació, a causa de la crisi econòmica mundial que hi va haver durant aquests anys, es va propiciar el retorn de les revoltes i el ressorgiment de certes idees dictatorials.

Massacre del "perejil"

Entre els mesos de setembre i octubre del 1937 van ser assassinats 15.000 haitians per l'exèrcit dominicà, en compliment d'una ordre del president Rafael Trujillo. Les matances van ser al llarg de la zona fronterera entre els dos països. Milers d'haitians van aconseguir retornar a Haití; però la frontera va ser tancada per ordre de Trujillo i els ciutadans haitians que no pogueren tornar van ser exterminats. Tota persona que no pronunciava bé en espanyol la paraula *perejil*, era assassinada.

El president haitià va fer el possible per sostenir les bones relacions amb el Trujillo, però les protestes populars i les denúncies internacionals van obligar al govern dominicà acordar un pagament al país veí com a indemnització per la massacre, amb un total de 750.000 dòlars, essent el primer pagament de 250.000 de manera immediata.

Règim dels Duvalier

Haití va quedar baix la força militar fins el 1957, quan François Duvalier va ser elegit com a president del país. Duvalier tenia el suport de la societat "negra", enfrontada a les elits mulates.

Els Estats Units juntament amb *Papa Doc*, com se'l coneixia popularment, van tractar de frenar les inquietuds revolucionaries del poble. Duvalier va imposar una política extremadament repressiva: es van prohibir els partits de l'oposició, es va instaurar un estat de setge al 1958 i, gràcies al suport del Parlament, podia governar per decrets. A més a més, va arribar a l'acord amb el president del país veí, Trujillo, per protegir-se mútuament i establir un règim administratiu comú per evitar l'organització d'accions subversives.

Durant aquest règim es va crear els Voluntaris de la Seguretat Nacional (VSN); milícia paramilitar que va afermar la autoritat de *Papa Doc*. Amb el sobrenom de *Tonton Macoutes* van sembrar el terror a les files de l'oposició, sufocant tota resistència.

El president haitià va pronunciar la dissolució del Parlament al 1961, cosa que no agradà als Estats Units, qui van suspendre les ajudes econòmiques i militars com a signe de desaprovació. Al 1964, *Papa Doc* es va proclamar president vitalici del país, i a més, va propiciar, amb ajuda dels *Tonton Macoutes*, una campanya sagnant contra els opositors, amb quasi 2.000 execucions al 1967.

Quan François Duvalier va morir, al 1971, Jean-Claude Duvalier, el seu fill, va accedir a la presidència de la República d'Haití. *Baby Doc*, malnom com se'l coneixia, va continuar amb les polítiques de son pare amb un tímid alliberament del règim.

La repressió i l'extrema pobresa que el règim mantenia en el país causaren a partir del final de la dècada dels 70 un èxode de la població a la Florida i les Bahames. L'alçament popular al 1986 va obligar a Jean-Claude Duvalier a exiliar-se al sud de França. L'exèrcit es va fer amb el control del poder

mitjançant presidit pel general Henri Namphy. La fi de l'era Duvalier no va significar la fi dels règims autoritaris a Haití.

Època de transició

La nova Constitució de 1987 va ser precedida per un nou colp d'estat per part del propi Namphy, i altre del general Prosper Avril, qui va dirigir el país fins que va renunciar el 1990 quan van haver-hi noves revoltes.

Per fi, baix el control internacional, es van poder celebrar eleccions autènticament democràtiques, aconseguint una aparent normalitat de la vida política.

Jean-Bertrand Aristide, un sacerdot catòlic, va obtenir una brillant victòria en aquestes primeres eleccions. La seua arribada el febrer de 1991 a la presidència de la República d'Haití va retornar l'esperança al poble. En aquest moment, Haití era amb diferència el país menys desenvolupat de tota Amèrica i els seus indicadors socials presentaven un aspecte més deplorable que el d'alguns estats d'Àfrica Subsahariana. A més, l'economia formal, basada en l'explotació de productes agrícoles com el cacau, cafè i canya de sucre, i l'indústria manufacturera subcontractada, vivia moments de recessió.

El nou president, amb l'ajuda del seu amic personal René Préval, va plantejar una sèrie d'actuacions urgents per a dignificar les condicions dels treballadors, com l'augment el salari mínim. A més va emprendre una campanya d'alfabetització i va propiciar una dràstica reducció de les violacions dels Drets Humans. A aquest moment existia una gran confiança en la gestió de la nova administració; els governs francès i estatunidenc, organitzacions com la Comunitat Europea, el Fons Monetari Internacional (FMI) i el Banc Interamericà de Desenvolupament (BID), responien positivament i desbloquejaven partides d'ajuda al desenvolupament, línies de crèdit i subvencions al comerç.

Però, Aristide no va poder silenciar el malestar dels potentats rurals, l'alta burgesia i l'estament militar. Durant les setmanes i els mesos posteriors a l'assumpció presidencial, van existir un cúmul de denúncies de complots i motins d'unitats policials i militars, així com de detencions d'antics integrants dels *Tonton Macoutes*. Set mesos més tard d'accedir a la presidència, Aristide va ser derrocat mitjançant un sagnant colp d'estat dirigit pel cap de l'Estat Major de l'Exèrcit, el general Raoul Cédras. Aristide va haver d'exiliar-se primer a Veneçuela i després als Estats Units.

L'Organització dels Estats Americans (OEA) i l'Organització de les Nacions Unides (ONU), van decretar sancions contra el nou règim militar del general Cédras. El país va ser sotmès a un bloqueig petrolier i financer. El govern dels Estats Units va ordenar la congelació de tots els fons haitians al seu territori. La situació alimentària i sanitària es va degradar.

En 1992, les diplomàcies de França, Estats Units i Veneçuela i enviats especials de l'ONU i l'OEA establiren negociacions amb els colpistes i els representants dels partits parlamentaris que aspiraven a desenvolupar un paper neutral i conciliador per a la resolució de la crisi.

Època democràtica

Aristide, des de l'exili en els Estats Units, publicà el seu acord amb l'ONU de promulgar una amnistia general per als oficials de l'exèrcit implicats en el colp d'estat. Mesos més tard, el Consell de Seguretat de l'ONU va crear una Força Multinacional (FMN) compostat de policies civils de l'ONU (MINUH), exercit estatunidenc i canadenc, amb l'objectiu de restituir Aristide.

Al 1994, la junta militar va deixar el poder i Aristide retornava a la presidència. Totes les sancions van ser anul·lades. Però, segons la Comissió del Drets Humans de l'ONU es va estimar que unes tres mil persones van morir al país des d'aquest colp militar.

Al 1995, la vida democràtica es va normalitzar de tal forma que es va rebre la visita del president dels Estats Units, Bill Clinton, i del secretari general de l'ONU, Boutros-Ghali, i fins i tot, es va realitzar una Assemblea General de l'OEA a Haití.

Però, el mandat de Jean-Bertrand Aristide arribava a la seua fi i la Constitució no autoritzava pretendre un segon. Al 1995, es van celebrar eleccions presidencials, marcades per irregularitats, en la que va resultar guanyador René Préval, Primer Ministre del anterior govern

Els primers anys de la presidència de Préval van estar marcats per l'extrema pobresa del país, i la dificultat que tenien les institucions democràtiques. La vida política i la situació econòmica no aconseguien la normalitat.

El president Préval va reprendre conversacions amb el FMI. Va proposar nombroses reformes, com l'acomiadament de funcionaris excedentaris, privatitzacions d'empreses governamentals en números rojos i l'organització d'un nou sistema tributari. La pitjor etapa de Préval va ser quan l'administració estatunidenca i els governs europeus decidiren suspendre ajudes a Haití per valor de 500 milions de dòlars, que equivalien a 172% de les exportacions nacionals, provocant una infravaloració de la moneda nacional, el gourde, seguida de liberalitzacions forçoses i d'inflació.

D'altra banda, al 1997, Haití va obtenir un lloc provisional, sense plenitud de drets, en la Comunitat Caribenya (CARICOM), organització d'integració regional anglòfona que apostava per la creació d'un vertader mercat comú caribeny a curt termini. I les relacions diplomàtiques amb Cuba quedaren restablertes en 1996 després de 34 anys de ruptura.

Així es va arribar fins al 2000, quan es van celebrar eleccions, altra vegada amb irregularitats. La victòria va ser, de nou, per a Jean-Bertrand Aristide.

2.4. Segle XXI fins al Terratrèmol

Retorn d'Aristide

En Febrer del 2001 Aristide va retornar a la Presidència de l'Estat quan la comunitat internacional estava enutjada per tal i com van ser les eleccions. La major part de l'ajuda al desenvolupament i les línies de crèdit estaven en suspens i condicionades a la normalització política. El dirigent haitià va tenir que recuperar la confiança dels donants forans, tranquil·litzar als partits de l'oposició, arreglar la paràlisi institucional i posar ordre al carrer, on existia crim organitzat i delinqüència comú.

Existia un desequilibri que conduïa al país a un empobriment exorbitant. Al voltant del 80% de la població haitiana estava aturada o subocupada; dos tercers parts de la població vivia amb una dieta alimentosa que no cobria les seues necessitats nutricionals bàsiques. A més, el PIB va decreïxer l'1,1% i el gourde es va devaluar un 40% en un any, provocant un empitjorament en la situació financera del país i un encariment de la cistella de la compra

El govern va continuar la política de l'administració anterior, així va anar alliberant els preus subsidiaris de productes bàsics i de combustibles, a més d'intentar mantenir les campanyes de lluita contra el sida i l'analfabetisme.

Al 2002, es van iniciar les bases per a trencar l'aïllament exterior que existia a Haití amb l'ingrés del país com a membre amb ple dret en la CARICOM. La situació d'Haití contribuïa ben poc al desenvolupament del mercat comú del bloc caribeny.

El bicentenari de la proclamació de la independència, l'1 de gener del 2004, es va celebrar amb manifestacions, revoltes i crims. Durant aquest any, es va incrementar el nombre d'assassinats. La situació anàrquica i la devastació de les infraestructures del país provocaren una virtual guerra civil, com qualsevol país de l'Àfrica occidental. Diverses forces militars, anomenades Front de Reconstrucció Nacional (FRN) van assaltar Gonaïves i van continuar la seua marxa cap al sud, essent impossible de frenar per part de la policia i les forces nacionals.

Davant la pressió dels partits de l'oposició i la comunitat internacional, Aristide va convocar eleccions legislatives anticipades, conservant la presidència fins a la consecució del mandat en febrer de 2006. Però, per al FRN i per als partits de l'oposició, ja no existia altra solució que la marxa d'Aristide.

Després de diverses reunions, Aristide va acceptar la seua dimissió i es va exiliar a l'estranger. Ràpidament, es va crear un govern interí amb l'acceptació de la comunitat internacional, dissolt a les eleccions del 2006.

A més, en setembre del 2004, la tempesta tropical Jeanne va provocar grandíssimes inundacions i despreniments de terres en les àrees muntanyoses i costeres del nord, amb un balanç de 3.000 morts.

El FRN va anunciar la deposició de les armes i el Consell de Seguretat de l'ONU va desplegar de forma immediata una Força Multinacional Interina (FMI), compostat per marins estatunidencs, soldats canadencs, efectius francesos i xilens, i policies de la Missió d'Estabilització de les Nacions Unides en Haití (MINUSTAH). Aquestes forces, amb l'ajuda de la Policia Nacional d'Haití (PNH) van mantenir l'ordre per a la celebració d'eleccions al 2006, novament plenes d'irregularitats i mala organització.

Retorn de Préval

René Préval, va ser elegit president de la República. Retornava així al poder, iniciant un segon mandat de cinc anys amb l'obligació de normalitzar la situació política i institucional, l'econòmica, la judicial, la policial i, per suposat, la social. A més, sense assumir compromisos concrets, Préval va insistir en la urgent necessitat d'invertir en el desenvolupament humà de la població haitiana i de reduir la escandalosa divergència entre la minoria de rics i l'enorme majoria de pobres.

El president haitià va intentar canviar les relacions comercials i diplomàtiques d'Haití. Va acudir a Santo Domingo per a millorar la cooperació amb la màxima autoritat dominicana, Leonel Fernández, en matèria d'immigració i de seguretat transfronterera i va formalitzar un pacte energètic amb Veneçuela d'Hugo Chávez.

Al 2007, el Consell de Seguretat de l'ONU va decidir estendre la missió de la MINUSTAH en Haití. Junt a la PNH havien aconseguit controlar Cité Soleil i altres àrees dominades per les organitzacions criminals i bandes de delinqüents, fent descendir notablement la sensació de inseguretat als barris deprimits.

Així mateix, dècades de tales incontrolades i erosió intensiva multiplicaren el impacte devastador, en vides, cultius i infraestructures, del pas successiu de cinc huracans en el 2007 i 2008; Noel, Fay, Gustav, Hanna i Ike mataren a prop d'un miliard de persones i deixaren a moltes mils sense llar. La destrucció generalitzada de collites empitjorà el proveïment domèstic.

La situació sociopolítica es va ressentir per la percepció de que el govern i la MINUSTAH estaven preocupats més que res en la estabilitat política i l'ordre públic, en detriment de les necessitats bàsiques com la reducció de la pobresa, la creació d'ocupació i la dotació de serveis bàsics a la població.

En 2008, milers de ciutadans enfadats pel creixement desmesurat del preu dels aliments de primera necessitat, en particular l'arròs, iniciaren revoltes al sud i no va tardar en propagar-se fins a la capital. Préval va anunciar que havia arribat a un acord amb els importadors d'arròs per a baixar el preu del sac un 15,7%, al canvi, des dels 32 euros fins als 27. D'eixos 5 euros de menys, 2 els deixarien de cobrar els importadors i 3 serien subvencionats per l'administració amb càrrec a l'ajuda internacional. El PIB del 2009 es va estancar, després de quatre anys de moderat creixement positiu.

Terratrèmol del 2010

Les pròximes eleccions legislatives, programades per a febrer de 2010, no es van poder celebrar. El dimarts 12 de gener de 2010 es va produir un terratrèmol amb epicentre a 25 Km de Port-au-Prince. Va tenir una magnitud de 7,0 en l'escala de Richter i es va generar a menys de 13 kilòmetres de profunditat.

Els efectes causats sobre el país van ser devastadors. Segons els dirigents haitians, hi va haver més de 316.000 morts, 350.000 persones van resultar ferides, i més de 1,5 milions es van quedar sense habitatge. Es va estimar que 250.000 cases, 30.000 edificis comercials i un 70% de les infraestructures públiques es van destruir o van sofrir graus danys.

El terratrèmol va arrasar Port-au-Prince, Jacmel i altres assentaments de la regió. Molts edificis emblemàtics van resultar danyats o destruïts de manera significativa, incloent el Palau Presidencial, l'edifici de l'Assemblea Nacional, la Catedral de Port-au-Prince, la presó principal, i la seu de la MINUSTAH.

Molts països van respondre a la cridada d'ajuda humanitària, i van prometre fons i enviament d'equips de rescat i mèdics, enginyers i personal de suport. Els sistemes de comunicació aèria, terrestre i marítima, i instal·lacions de transport, hospitals i xarxes elèctriques van quedar danyades per la catàstrofe, el que va dificultar l'esforç de rescat i ajuda, causant la confusió de qui estava al càrrec, amb congestió del tràfic aeri per problemes de prioritització dels vols.

Desenes de milers de cossos van ser abandonats per tota la capital davant la impossibilitat de reubicar-los i van ser soterrats en fosses comunes. Mentre tant, els subministraments, l'assistència mèdica i el sanejament es van convertir en la prioritat màxima. Però, hi va existir un notable retard en la distribució d'ajuda per als treballadors humanitaris i supervivents, presentant-se actes de violència i saquejos esporàdics.

El 22 de gener, l'ONU va senyalar que la fase d'emergència de l'operació d'ajuda estava arribant a la seua fi i, al dia següent, el govern haitià va suspendre oficialment l'operació de cerca de supervivents.

A més, en octubre del 2010, es va produir un brot de còlera. Més de 3.500 persones de la regió al nord de Port-au-Prince, van ser tractats per diarrees, febre aguda, vòmits i deshidratació greu. Es va témer que el contagi arribara als camps provisionals dels supervivents del terratrèmol del gener. També, a principis de novembre l'huracà Tomas va colpejar la nació, el que va agreujar la situació, causant inundacions generalitzades.

Les protestes contra les forces de la pau de l'ONU van ocasionar atacs violents el 15 de novembre del 2010. Els manifestants haitians van començar a llançar pedres i a intercanviar dispars amb les forces de l'ONU acusant-los d'haver portat el cep de la malaltia a Haití. El còlera ja havia matat a al voltant de 900 persones, mentre que els contagis van arribar a 15.000.

En l'actualitat, els nivells polítics, socials, administratius, i de infraestructures d'Haití estan en un procés de canvi i millora. Però, a pesar de la realitat de la situació haitiana, les autoritats dels Estats Units han reprès la deportació d'haitians no autoritzats, una pràctica que s'havia suspès arrel del terratrèmol.

Les eleccions generals programades per al senat, el parlament i la primera ronda de les eleccions presidencials, es van poder celebrar el 28 de novembre d'aquest mateix any. La segona volta entre Michel Martelly i Manigat Mirlande es va celebrar el 20 de març del 2011, donant-se a conèixer el 4 d'abril la victòria de Martelly i el seu posterior nomenament com a president de la República d'Haití.

3. TERRITORI, POBLACIÓ I RECURSOS

3.1. Territori

3.1.1. Topografia

Geografia física

Haití compren la tercera part de l'illa de La Espanyola, les altres dues parts pertanyen a la República Dominicana. La seua àrea total és de 27.065 km² d'on 190 km² és aigua interior. Posseeix 1.771 km de costes i el golf més gran de totes les Antilles, el *Golfe de la Gonàve*. A més, existeixen 360 km de frontera amb el país veí i es separa de Cuba a través del Pas del Vents de 83 km d'amplada.

Es tracta d'un país molt muntanyós, més de les $\frac{3}{4}$ parts del territori superen els 183m. Les valls fèrtils s'intercalen entre serralades formant extenses àrees de contrast a tot el territori. El punt més baix d'Haití és al nivell del mar i el punt més alt és el *Pic de la Selle* de 2.680 m.

Els variats paisatges del país inclouen exuberants boscos humits o de boirina verda en algunes de les cadenes muntanyoses i les àrees protegides, pics d'alta muntanya, deserts àrids, boscos de manglars, i platges vorejades de palmeres.

Mapa 1 : Mapa físic d'Haití

Font: freeworldmaps.net

Relleu

Al nord es troba el *Massif du Nord*, una extensió de la Serralada Central de la República Dominicana que s'estén pel nord-oest a través de la península de *Saint-Nicholas*. Al sud d'aquest, es localitza el *Plateau Central*, que s'allarga a ambdues parts del riu *Guayamouc*.

Al centre del territori, al sud-oest del *Plateau Central*, s'observen les *Montagnes Noires*, quina part més al nord-oest es fon amb el *Massif du Nord*. A aquesta zona està la *Plaine de l'Artibonite*, la vall més important del país en termes de cultiu, i el *Rivière de l'Artibonite*, el riu més llarg del país.

Al sud, es troba la *Plaine du Cul-de-Sac*, una depressió natural on existeix el llac salí més gran de la nació, *L'Étang Saumâtre*, amb de 170 km² d'extensió. Aquest llac conté major concentració de sal que el mar i posseïx nombrosa fauna com Cocodrils Americans i Flamencs Americans. Més al sud, es localitza la península de *Le Tiburon*, on es troba la serralada de la *Chaîne de la Selle*, una extensió de la cadena muntanyosa del sud de la República Dominicana que uneix el *Massif de la Selle* amb el *Massif de la Hotte*. Aquesta serralada allotja el *Pic de la Selle*, el punt més alt d'Haití, de 2.680 metres.

A més, hi existeixen dos àrees classificades com parcs nacionals: el Parc Nacional *La Visite* i el Parc Nacional *Pic Macaya*, ambdós a la part sud d'Haití.

Illes

Existeixen nombroses xicotetes illes que constitueixen part del territori total d'Haití. Les més importants són:

- *Île de la Gonâve*, l'illa més gran de tota la Espanyola; està situada al nord-oest de Port-au-Prince, al Mar Carib. Té una superfície de 743 km². El seu nom en taí va ser *Guanabo* i va ser una volta una base pirata.
- *Île de la Tortue*, la segon illa més gran del país, localitzada en front de la costa nord-oest de La Espanyola, al Mar Carib. La seua superfície és de 180 km². L'illa va ser un important centre de la pirateria del Carib durant el segle XVII i s'ha fet famosa en moltes obres de literatura i cinema. El seu nom deriva de la forma de l'illa pareguda a una tortuga.
- *Île à Vache*, una xicoteta i exuberant illa ubicada al sud-est d'Haití. Posseeix una superfície de 52 km².
- *Les Cayemites*, un par d'illes ubicades al *Golfe de Gonâve* enfront de les costes del sud-oest de La Espanyola. Les dues superfícies en total representen 45 km².

Vegetació

Haití conta amb un dels nivells de biodiversitat més alts del Carib, originàriament deguda a la seua topografia muntanyosa i a les diferents elevacions en els quals cadascun posseeix un microclima diferent. No obstant, la vegetació tropical d'Haití ha estat delmada pel cultiu i la tala d'arbres per al consum de fusta i carbó vegetal.

En les regions muntanyoses es troben grans extensions de pinars. A les valls es troben boscos humits o de boirina verda, compostats principalment de cedres, roures i caoba. Així també, hi figuren arbres de taronja i mànec. S'estima que el 35% de totes les espècies vegetals que existeixen a Haití són endèmiques de l'illa, és a dir, no es troben a cap altre part del món. En total, hi ha 6.000 espècies de plantes a Haití, dels quals dos terços són arbres i arbustos. A més, posseeix 600 espècies de falgueres i 300 espècies diferents d'orquídies, i a les zones desèrtiques, fins i tot, hi poden arribar a créixer alguns tipus de cactus.

Fauna

Té el major nombre d'espècies d'amfibis del Carib. Els més comuns són, sobre tot, els cocodrils i les iguanes. Però, per contra, el 93% de totes les espècies de granotes i gripaus estan catalogades en perill d'extinció. Aquest alt percentatge posiciona a Haití com el país amb major nombre d'amfibis amenaçats del món, seguit per la República Dominicana, amb el 86%.

Existeixen 220 espècies d'aus; cap d'elles són endèmiques d'Haití, encara que el Tord de la Selle podria gairebé ser-ho. Cal remarcar que des de l'existència de l'home aborigen, la biodiversitat d'Haití ha disminuït significativament a causa de l'explotació humana; per exemple la Foca Monjo del Carib, l'únic pingüed en el Carib, s'ha extingit.

Organització política-administrativa

Haití està situat en la part occidental de l'illa de *La Hispaniola*. Aquest xicotet país, banyat pel mar de les Antilles, limita amb l'oceà Atlàntic al nord, la República Dominicana al est i amb el mar Carib al sud-oest. La seua capital és Port-au-Prince. Dels 27.065 km² de superfície, 556 km² és superfície urbana i 26.509 km² és rural.

Des dels canvis territorials de 2003 imposats pel govern de Jean Bertrand Aristide³, Haití està dividit en 10 departaments, 42 districtes (*arrondissements*, en francès), 140 municipis, 64 barriades (*quartiers*, en francès) i 570 seccions municipals. Aquest tipus d'organització està vigent des del mandat de Toussaint Louverture, quan les províncies es varen convertir en departaments.

Mapa 2: Mapa polític d'Haití.

Font: nationsonline.org

3.1.2. Clima

Haití té un clima tropical càlid i humit, caracteritzat per les fortes pluges i irregulars, a conseqüència del terreny muntanyós del país. Encara això, el clima pateix alguna alteració dependent de l'altitud, arribant a ser fred a les zones més altes i semiàrid a les muntanyes de l'est que tallen els vents alisis. A més, a l'hivern hi poden existir gelades a les altes elevacions.

La precipitació mitjana anual a Haití és 1.461 mm, però, varia enormement, especialment amb l'altitud i l'exposició als vents dominants. El règim de pluges és molt variat, i es troben tres zones segons les pluges: la part sud, la central i el nord.

Igual que amb les precipitacions, la temperatura varia amb l'altitud. A més, a Haití, els canvis de temperatura d'una estació a una altra són mínimes.

Riscs naturals

Haití pateix sequeres periòdiques i inundacions ocasionals. Així mateix, les baixes pressions tropicals poden causar des del juny fins a l'octubre borrasques, tempestes o ciclons en funció de la velocitat del vent. De mitjana, hi ha un cicló (velocitat del vent de més de 250 km/h) amb efectes devastadors, cada cinc anys. A més a més, ha patit diversos terratrèmols al llarg de la seua història.

Riscs ambientals.

Al país existeix una extensa desforestació; gran part de la vegetació està sent eliminada per a implantar terrenys de cultiu o utilitzada com a combustible. Aquesta situació ha originat una erosió del terreny en l'època de pluges, i una desertificació i posterior insuficiència d'aigua en èpoques de sequera.

³ Al 2005 es va establir la creació d'un nou departament. La meitat oriental del departament de Grand'Anse es va dividir per formar un nou departament anomenat Nippes. En ell es trobarien els districtes de Miragoâne i l'Anse-à-Veau, i un nou, Baradères.

3.2. Població

Demografia

A Haití, el creixement demogràfic o poblacional constitueix un problema central per al futur del país. Com a societat agrícola tradicional i país en vies de desenvolupament (PVD) necessita altes taxes de fecunditat per a compensar les altes taxes de mortalitat. Tot i això, al 2010, va aconseguir passar a la tercera fase de la transició demogràfica⁴.

Taula 1: Etapes de la teoria de la transició demogràfica.

Fase	Característiques
1	La Taxa de Natalitat (TN) i la Taxa de Mortalitat (TM) són altes (40-50 per cada 1.000 habitants).
2	La TN es manté alta. La TM experimenta una forta baixada que es tradueix en un fort augment de la població.
3	La TN comença a reduir-se i la TM continua minvant. El creixement demogràfic va moderant-se.
4	La TN i la TM es redueixen fins a arribar a valors molt pareguts. Es produeix un creixement insignificant, o, inclòs, un estancament de la població.
5 ⁵	La TN continua experimentant un descens fins al punt de ser menor que la TM. El creixement demogràfic és negatiu.

Font: Thompson, Warren S. 1929. "Population". *American Journal of Sociology*.

Com es pot observar a la taula 2, va presentar una elevada natalitat (27,83 per cada 1.000 habitants en 2005-2010) i una moderada mortalitat (9,37 per cada 1.000 habitants al mateix període), característiques d'una població amb una taxa de creixement moderat (1,64% al mateix període) i una estructura per edat jove (més de la meitat de la població va ser menor de 22 anys). A més, el procés migratori que existia al país (-2,1 per cada 1.000 habitants al mateix període) va contribuir a l'acceleració d'aquest procés de transició.

A mesura que el país caribeny ha avançant pel procés de transició demogràfica, la població ha tendit a presentar un menor creixement i una estructura per edats més vella. Per altra banda, es troba a la posició 158 en la classificació per països de l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH).

Taula 2: Principals indicadors Demogràfics d'Haití, en comparació amb els d'Amèrica Llatina (període 2005-2010)

	Haití	Amèrica Llatina
Població 2010 (en milers)	10.085	588.649
Taxa mitjana anual de creixement de població(%)	1,64	1,12
Taxa bruta de natalitat (per cada 1.000 habitants)	27,83	19,0
Taxa global de fecunditat (nombre mitjà de fills nascuts vius per dona durant la edat fèrtil)	3,54	2,3
Taxa bruta de mortalitat (per cada 1.000 habitants)	9,37	6,0
Taxa de mortalitat infantil (per cada 1.000 habitants)	48,6	21,6
Taxa de migració neta (per cada 1.000 habitants)	-2,1	-1,7
Esperança de vida al naixement (anys)	Ambdós sexes	73,5
	Homes	70,5
	Dones	76,8
IDH (i posició)	0,449 (158)	0,728

Font: *l'Institut Haïtien de Statistique et d'Informattique (IHSI)* en col·laboració amb el *Centro Latinoamericano i Caribeño de Demografía (CELADE)*.

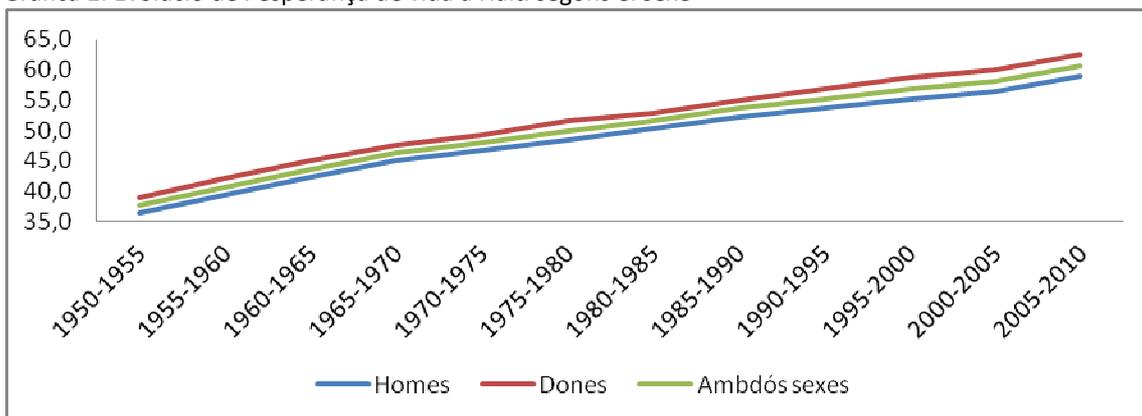
⁴ El concepte de transició demogràfica va ser presentat per primera vegada per Warren Thompson (1929) i utilitzat per Frank Notestein (1953).

⁵ El model original de la transició demogràfica descrit per Warren Thompson només presentava quatre etapes. Amb el pas del temps s'ha permès l'adició d'una cinquena fase. En ella, la taxa de natalitat es manté baixa, mentre que la mortalitat augmenta lleugerament a causa de l'envelliment de la població.

L'esperança de vida al naixement del 2005-2010 va ser de 60,6 anys, una de les més baixes de l'Amèrica Llatina⁶, on al mateix període va ser de 73,5 anys. Malgrat això, aquest dèficit de 13 anys entre aquest país i els de la regió s'ha acurtat gràcies a la tendència a la baixa de tots els indicadors demogràfics, que es va traduir en un envelliment de la població; l'edat mitjana dels haitians va passar d'un poc més de 19 anys al 2000 a més de 21 al 2010.

No obstant, els efectes de la pandèmia del VIH/SIDA, la insuficiència de la cobertura sanitària, l'agreujament de la pobresa, els diversos problemes sociopolítics i la inestabilitat econòmica després dels anys 80 van conduir a una reducció del ritme de creixement de l'esperança de vida (gràfica 1)

Gràfica 1: Evolució de l'esperança de vida a Haití segons el sexe

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (CELADE)*

La fecunditat i la natalitat a Haití no van seguir la tendència de la resta d'Amèrica Llatina, on a partir del 1960 van experimentar una caiguda ininterrompuda. La taxa global de fecunditat al període 2005-2010 va ser alta, de 3,5 fills per dona.

Les dones sense cap educació, una fracció important de la població en edat reproductiva, tenien en mitjana més fills que aquelles qui havien aconseguit un nivell d'estudis secundari o superior. Encara que el nombre mitjà de fills es va reduir en dos en 20 anys, els grups més pobres i exclosos del país seguien sense tenir cap control virtual sobre la reproducció.

Al mateix període d'estudi, 2005-2010, Haití tenia la taxa bruta de natalitat més alta de l'Amèrica Llatina i el Carib, de quasi 28 naixements vius per cada mil habitants. Des del 1985, va existir un decreixement constant de la natalitat, traduït en 15 naixements menys per cada 1.000 habitants.

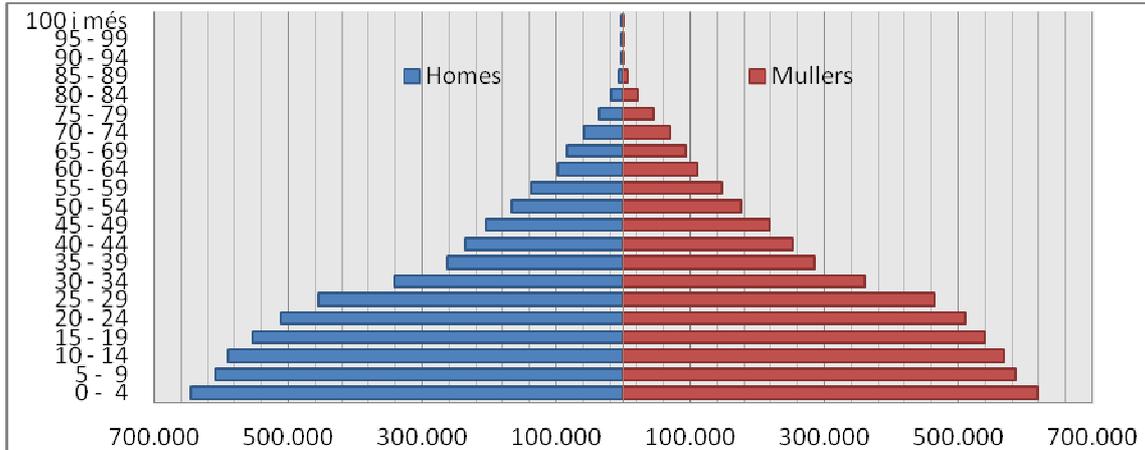
La taxa de mortalitat infantil (48 bebès per cada mil naixements) és la més alta de tota l'Amèrica Llatina i el Carib i una de les més elevades de l'Hemisfèric Occidental. Un de cada dotze xiquets haitians viuen amb el risc de morir abans d'arribar als 5 anys.

Segons l'estudi de la piràmide poblacional d'Haití a l'any 2010 (gràfica 2) es poden extraure diverses conclusions:

- L'amplitud de la base, resultat del decreixement de la taxa de mortalitat infantil. Aquesta disminució va ser superior a la reducció de la de natalitat. Hi havia més nombre de naixements que de defuncions infantils gràcies, entre altres raons, a l'augment de la cobertura sanitària per als menors, a les campanyes de vacunacions, etc.
- El gran escaló entre el nombre d'habitants de 25-29 i de 30-34, causat, en gran mesura, per l'emigració. L'alt èxode entre els haitians d'aquestes edats cap a destinacions estrangeres on es pogueren obtenir unes millors condicions de vida (alimentació, treball o estudis).

⁶ Amèrica Llatina: Argentina, Bolívia (Estat Plurinacional de), Brasil, Xile, Colòmbia, Costa Rica, Cuba, Equador, El Salvador, Guatemala, Haití, Hondures, Mèxic, Nicaragua, Panamà, Paraguai, Perú, República Dominicana, Uruguai i Veneçuela (República Bolivariana de).

Gràfica 2: Piràmide d'edats de la població total d'Haití, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (CELADE)*

Característiques de la població haitiana

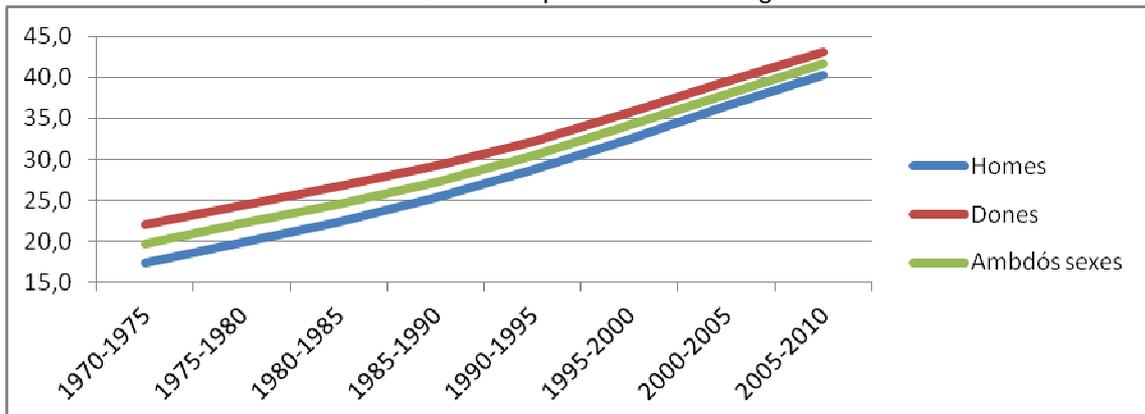
En termes de grandària poblacional Haití, amb 10.085.214 habitants al 2010, ocupa el quint lloc en entre els països de l'Amèrica Llatina i representa el segon en termes de densitat demogràfica, 373 habitants per km² al mateix any. En l'estructura per sexes, encara que existien més nombre de dones que d'homes, va estar quasi equitativament repartida, amb un 50,48% dones.

Al 2010, la població d'Haití constituïa una estructura jove. Més de la meitat de la població va ser menor de 22 anys. Per grups d'edats, s'observa que els joves haitians menors de 15 anys van representar el 35,86% de la població; mentre que els adults d'entre de 15 i 44 anys, el 47,29%. Per últim, la població major de 45 anys van ser el 16,85% de la població total.

Repartició espacial

A Haití, durant l'últim terç del segle XX, van ocórrer accelerats processos de redistribució espacial de la població, els quals van derivar en un creixement detonador de les ciutats⁷ i l'establiment de més i més poblacions amb característiques urbanes (gràfica 5). Paral·lelament, es va observar una tendència a la reducció dels haitians dedicats a les activitats agrícoles amb el conseqüent descens de la població rural.

Gràfica 3: Evolució de la taxa d'urbanització de la població haitiana segons el sexe.

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (CELADE)*

L'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince reunia el 63% de la població de l'Oest i més del 23% del total del país, amb més de 2,3 milions d'habitants. La situació que s'observava a aquesta regió,

⁷ Fins i tot, el creixement poblacional als últims anys del segle passat del municipi de Port-au-Prince i dels d'al voltant (Delmas, Carrefour, Tabarre i Cité-Soleil) va ser tan important que aquesta zona va arribat a anomenar-se "Àrea Metropolitana".

resultat de la tendència de la migració interna i del procés d'urbanització que es va experimentar als últims anys, va desestabilitzar tots els plans econòmics, polítics i socials.

Les zones urbanes eren la destinació principal dels migrants interiors haitians. L'alt nivell de pobresa i la falta de serveis bàsics, en especial a les zones rurals, com la salut, l'educació, l'electricitat, l'aigua potable i l'accés a camins, junt al baix nivell de productivitat per culpa de la precarietat del mitjans de producció rurals, la falta de maquinària, els preus dels bens de producció, la inexistència de subvencions i la introducció de productes importats, van animar al treballador agrícola a deixar les terres per migrar a altres tipus d'activitats econòmiques terciàries informals a les poblacions més grans, en especial a Port-au-Prince.

Segons el departament de destinació, l'Oest acaparava el 82,7% dels migrants interiors. Aquest departament i en especial l'Àrea Metropolitana concentrava la gran major part de les activitats econòmiques, normalment no agrícoles, un gran nombre d'ocupacions formals i la gran major part de les infraestructures físiques i socials. A més, aquest creixement de la població urbana, va sobrecarregar la situació de l'habitatge i va originar una ràpida proliferació de barris marginals a les ciutats més importants del país com Port-au-Prince, Cap-Haïtien, Gonaïves i Cayes. Es van crear de forma anàrquica allotjaments sense cap tipus de control en la construcció, en especial a la capital haitiana, vulnerables en possibles tremolors o terratrèmols com el del passat 12 de gener del 2010.

Idioma

Els dos idiomes oficials d'Haití són el francès i el *Kreyòl*⁸. Tota la població haitiana sap parlar el *Kreyòl*, mentre que només el 8-10% sap francès. El francès es parla normalment a les elits urbanes, per la majoria dels haitians cultes i al sector dels negocis. El *Kreyòl* es utilitza generalment pels agricultors i habitants de les zones rurals.

Fins i tot després que Haití es convertira en independent, el francès va ser la llengua del govern i del poder de la major part de la història d'Haití. Tot i això, el *Kreyòl* ha augmentat el seu status. No obstant, el francès és el més estudiat a l'escola, i la llengua administrativament autoritzada, i a més, segueix proporcionant l'accés al poder i el prestigi.

Religió

La religió Catòlica era la predominant a Haití i representava el 55% de la població haitiana. Per altra banda, quasi el 28% dels haitians eren seguidors de la religió Protestant. A més, només el 2,12% de la població declarava que la religió que practicava era del vudú haitià⁹. No obstant això, s'ha de tenir en compte el sincretisme religiós¹⁰ existent al país; doncs, es sabut per tota la societat haitiana que un poc més de la meitat de la població practica el vudú en combinació amb altres religions, o fins i tot com a segona religió, d'una manera més personal, més casera i introvertida. La resta de les religions tenien un pes relatiu no major del 1% i la proporció de la població que no era seguidor de cap religió era del 10%.

3.3. Recursos

3.3.1. Recursos naturals

Terra

La terra d'Haití es considera, junt a l'aigua, el recurs natural més important del país. Gràcies a ell, existeix la possibilitat de sembrar, cultivar, recol·lectar, produir i comercialitzar cultius, aliments, productes de primera necessitat tan requerits en l'actual país caribeny. Ja en l'època colonial, després de ser explotada per les mines d'or, l'illa de la *Kiskeya* va ser important per la seua terra i les possibilitats que aquesta donava.

⁸ Des del 1961, el *Kreyòl*, *el crioll haitià*, és la llengua cooficial d'Haití. Aquest idioma està estructuralment basat en el francès, barrejat amb llengües de l'Àfrica Occidental i, fins i tot, influenciat del vocabulari espanyol.

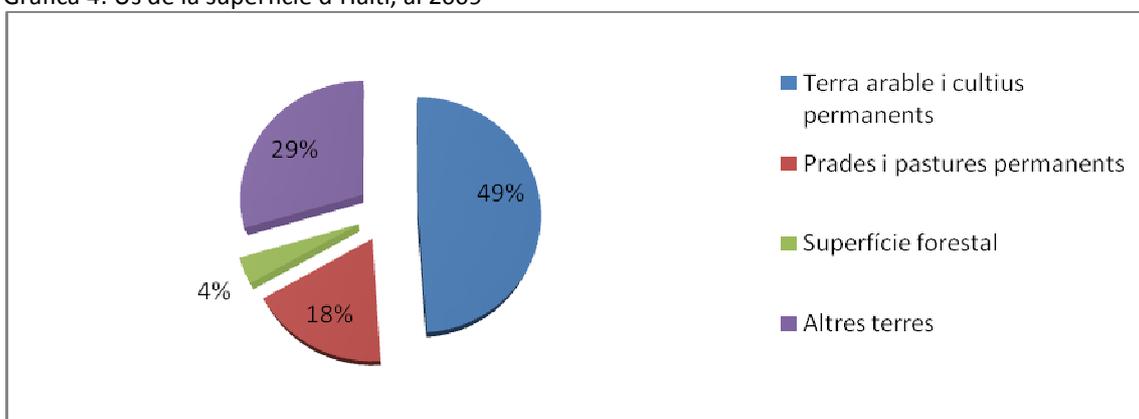
⁹ El vudú haitià, una tradició associada a l'arribada d'esclaus des de l'Àfrica a l'Amèrica, va ser considerada oficial durant el Règim de François Duvalier amb l'objectiu de reforçar el seu govern, donada la popularitat d'aquesta creença i la seua importància a la història del país.

¹⁰ El sincretisme és un intent de conciliar doctrines distintes que no guarden cap coherència substancial.

D'origen basàltic o calcari segons les regions o els micro-ecosistemes, el sòl haitià és generalment fràgil a causa de la ràpida mineralització de la matèria orgànica induïda per les condicions de temperatura i humitat. Així doncs, la regeneració de la capa forestal d'un terreny arbrat o cultivat és llarg i lent.

La superfície terrestre d'Haití és de 2.750.000 hectàrees. D'aquestes, 1.350.000 ha es dediquen al cultiu, 490.000 ha són prades i pastures utilitzades per a l'alimentació del bestiar, i només 101.800 ha són boscos. Al llarg dels últims anys, s'han creat més zones de cultiu augmentant de la tala d'arbres i la destrucció de les zones forestals. També, s'han aprofitat noves terres per a la producció agrícola, com zones agrícoles urbanes i periurbanes en forma de micro-horts fonamentalment a Port-au-Prince, però també a altres ciutats com Cap-Haitièn, Gonaïves i Les Cayes. A més, a causa de la pressió demogràfica, s'han creat cultius en terres marginals, especialment en turons pendents, cosa que accelera la desforestació i l'erosió.

Gràfica 4: Ús de la superfície d'Haití, al 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Organització per a l'Alimentació i l'Agricultura de les Nacions Unides (FAO)

Malgrat la gran diversitat de condicions ecològiques a Haití, és possible agrupar cinc gran categories regionals segons la seua pluviometria i altitud, i al menys 4 es dediquen a la producció agrícola.

Les planes de regadiu ocupen quasi 70.000 ha, només un 3% de la superfície agrícola del país, però, a causa de problemes amb el manteniment i la ineficient gestió dels sistemes d'aigua, actualment només 30.000 es reguen. La plana més gran es troba a la Vall de l'Artibonite, departament de l'Artibonite, on existeixen 40.000 ha de les quals unes 15.000 tenen un correcte sistema de reg i drenatge.

Les planes humides i semi-humides es troben especialment a l'Altiplà Central. Les planes seques i semi-àrides ocupen generalment el litoral del país; al voltant de 100.000 ha d'aquestes van ser de regadiu en el passat.

Les zones de muntanya humida i molt humida es beneficien de 1.400 mm de pluja per any, generalment ben repartides (una o dos temporades seques, relativament prou curtes). A més, per una altitud de més de 1.500 m, les precipitacions poden arribar a 3.000 mm/any. Aquestes regions muntanyoses es troben sobretot als departaments de l'Oest, Nippes, Grand'Anse, l'Artibonite i Nord.

Taula 3: Zones agro-ecològiques principals d'Haití

	Pluviometria	Altitud	Superfície (ha)
Planes de regadiu	Variable	< 200 m	68.933
Planes humides i semi-humides	1.200 mm a 1.800 mm	< 200 m	514.092
Planes semi-àrides i seques	< 1.200 mm	< 200 m	418.016
Muntanyes semi-humides a molt humides	> 1.200 mm	> 600 m	1.317.705
Turons secs i semi-àrids	< 1.200 mm	200 a 600 m	456.253

Font: *Ministère de l'Agriculture des Ressources Naturelles et du Développement Rural (MARNDR)*

Aigua

A causa de la seua latitud, dels vents del mar i del seu relleu pronunciat, les precipitacions anuals originen que Haití tinga unes condicions agro-climàtiques molt favorables: el 70% del territori gaudeix d'una pluja de més de 1.200 mm per any. Tot i això, les pluges són irregulars; hi podem trobar temporades seques llargues i severes, períodes secs prolongats durant l'estació de pluges i fortes precipitacions a les temporades seques.

D'entre les seues 6 conques¹¹, els principals recursos hidrogràfics es troben a les zones del Sud-Oest (Grand'Anse, Nippes i Sud) i al sud de l'Altiplà Central. A aquestes regions plou de mitjana 3.000mm/any, contra 400mm/any de la resta de àrees geogràfiques. Així doncs, els recursos hídrics a Haití són escassos en determinades regions i sobreabundants en altres.

Tanmateix, els rius i els llacs haitians es caracteritzen per tenir un caudal variable segons l'estació de l'any a causa de la irregularitat de la pluja, però també de l'erosió i la desforestació de les conques hidrogràfiques.

En total, el país caribeny posseeix 12,11 milions de metres cúbics de recursos hídrics interns, repartits en una superfície de 22.000 ha, i 0,9 km³ de recursos hídrics externs que provenen del riu Artibonite des de la República Dominicana. Tot això converteix Haití en el país del Carib, després de Cuba, amb més recursos hídrics interiors.

Ús domèstic

Al llarg dels anys a causa de l'augment de les necessitats d'aigua i, sobretot, pel creixement de la població haitiana, el país ha experimentat un augment de la demanda per habitant. Els organismes autònoms són capaços de produir una mitjana de 49.800.000 m³/any d'aigua per al consum humà. Però aquesta producció no garanteix el subministrament adequat per que recomanen les organismes internacionals de la salut. A més, la majoria dels recursos hídrics estan destinats a la provisió de l'Àrea Metropolitana. Així també, les necessitats d'aigua a la capital i a les grans ciutats s'ha agreujat amb l'èxode rural.

Ús agrícola

Malgrat l'abundància de les precipitacions a una gran part del país, la irregularitat de les pluges condueix a períodes de sequera que impedeixen l'ús de pràctiques d'agricultura intensiva. D'una manera general, les zones planes presenten un dèficit de precipitacions, mentre que les pendents muntanyoses estan sotmeses a pluges més abundants on els rierols alimenten el curs de l'aigua.

La pràctica del reg a Haití data del període colonial; a aquesta època les superfícies regades constituïen al voltant de 58.000 ha. Després d'un període de col·lapse a causa de la degradació de les instal·lacions i les seues condicions de funcionament, a principis del segle es van començar a desenvolupar de nou les terres de regadiu, la creació de sistemes de reg i drenatge. Malgrat algunes accions específiques, la situació en la que es troba el sistema de plantacions de regadiu és a conseqüència de la debilitat de recursos assignats a aquesta activitat.

Actualment existeix un dèficit d'infraestructures de reg: la major part de les explotacions agrícoles a Haití queden exposades a les variacions imprevisibles del clima (de les 70.000 ha de regadiu, només 30.000 es reguen).

No es pot saber amb certesa la contribució dels cultius de regadiu sobre el total de la producció haitiana, ja que existeix una gran diversitat de plantacions que coexisteixen a les mateixes parcel·les. Però es pot estimar que el 100% de la producció arrossera, entre el 30 i el 40% de la producció de banana, entre el 15-20% de la producció de canya de sucre, el 20% de la producció de fesols i el 10% de dacsa, són de regadiu.

Ús industrial

Tot i que la indústria haitiana és el sector econòmic d'Haití menys desenvolupat i més abandonat, també necessita de fonts d'aigua per al seu correcte funcionament. Tot i això, només

¹¹ A Haití es poden distingir sis conques hídriques diferents que abasten els deu departaments haitians: Nord-Oest (N-O), Nord (N), Centre-Nord (C-N), Centre-Sud (C-S), Sud-Est (S-E) i Sud-Oest (S-O)

5.400.000 m³ a l'any de recursos hídrics disponibles es destinen al sector secundari, el que constitueix una de les barreres d'expansió de la indústria haitiana.

Recursos energètics

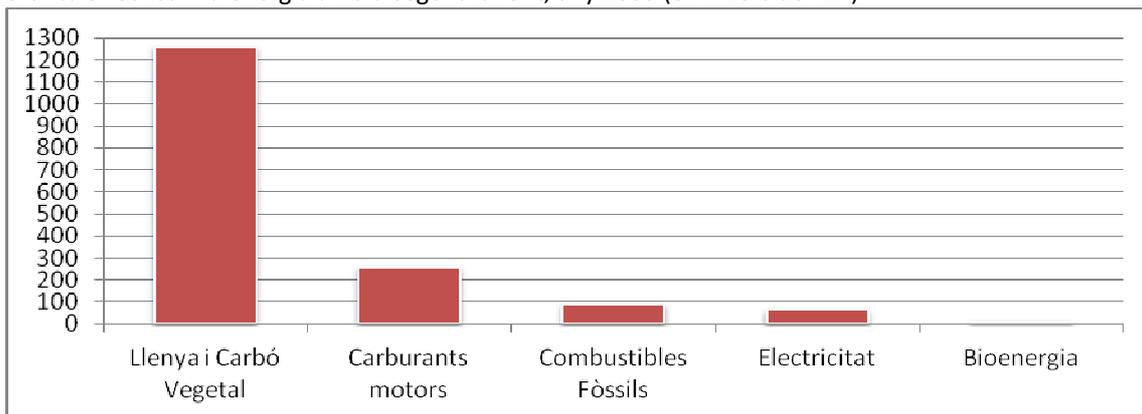
El país caribeny posseeix recursos limitats d'energia. Encara que no s'han descobert jaciments de petroli, gaudeix d'energia hidroelèctrica, solar, eòlica i de combustibles basats en la fusta. De tots ells, només l'energia hidroelèctrica i el carbó vegetal han estat explotats a gran escala.

Encara que podria subministrar al voltant de 80% de les seves necessitats energètiques amb combustibles de biomassa domèstica i algunes fonts hidroelèctriques, Haití s'enfronta a una greu crisi energètica. Factors com l'augment de la població i el baix consum per càpita, la importació de productes derivats del petroli, l'estat poc desenvolupat de la indústria manufacturera (només consumeix el 19% d'energia) i el predomini del sector residencial (65% del consum) han agreujat la crisi energètica del país caribeny.

El problema del baix accés a l'electricitat ha desencadenat que la gran majoria de la societat haitiana depenga de la tala d'arbres per a l'obtenció d'energia. Així doncs, sobre un consum total d'energia final per l'any 2000 de 1.687 milers de Tones Equivalents de Petroli (TEP), la llenya i el carbó van representar el 75%, seguit pels carburants i els combustibles fòssils, 15% i 5% respectivament.

L'electricitat només va representar un 4% i la bioenergia¹² un 1%. Tot i això, el país experimenta el consum per càpita d'energia més baix de tota l'Amèrica Llatina i el Carib, només de 0,209 TEP.

Gràfica 5: Consum d'energia a Haití segons la font, any 2000 (en milers de TEP)

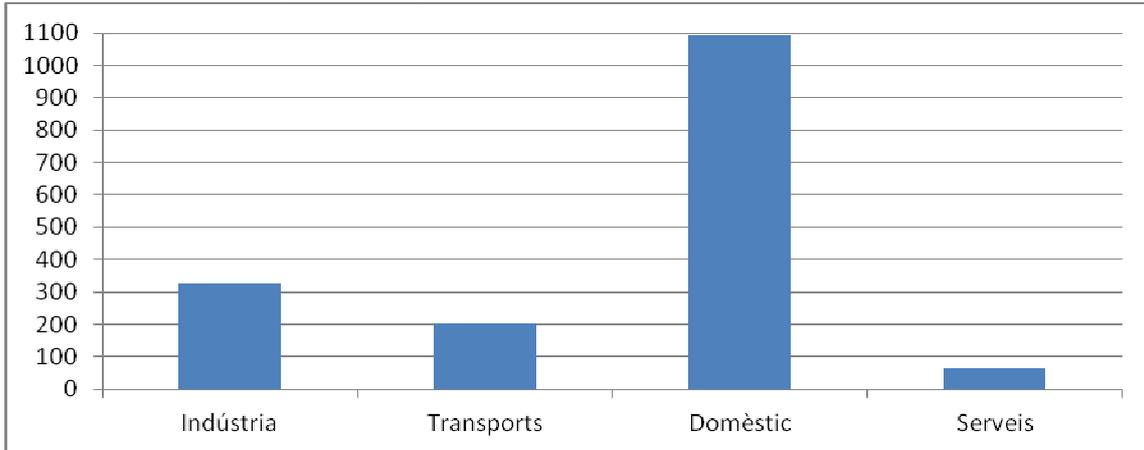

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Bureau des Mines et de l'Énergie d'Haiti* (BME)

Per sectors, les famílies haitianes van utilitzar el 65% de la energia consumida l'any 2000, la indústria i el sector del transport, el 19% i el 12% respectivament. Mentre que el sector serveis només va consumir el 4% de l'energia total.

¹² La bioenergia és un tipus d'energia o combustible basat en matèries primeres com sucre o midó, o en biomassa treta principalment de productes alimentaris com tubèrculs o llavors (cafè, cotó, remolatxes, creïlles, dacs, blat, ordi, carxofes o melca dolça)

Gràfica 6: Consum d'energia a Haití segons el sector, any 2000 (milers de TEP)

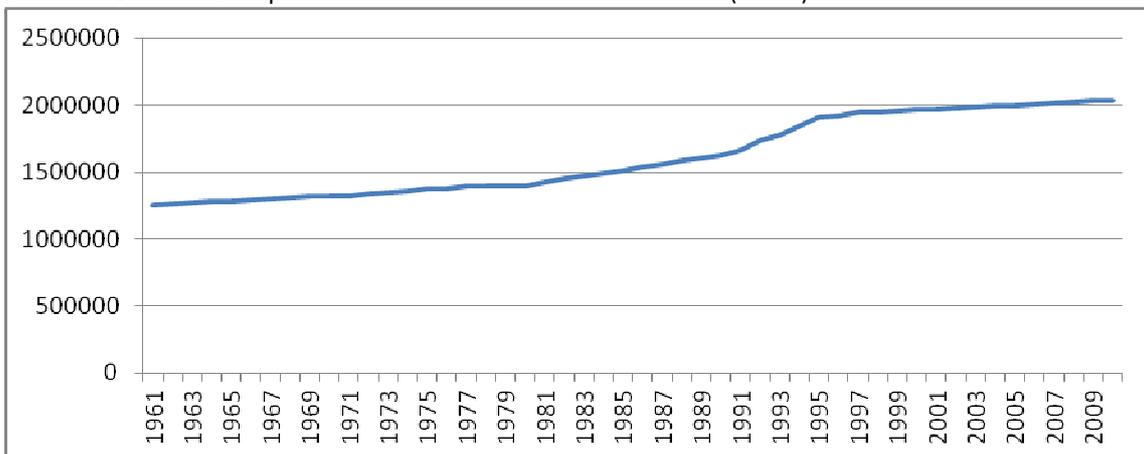

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Bureau des Mines et de l'Énergie d'Haiti* (BME)

La fusta a Haití s'ha considerat un recurs alternatiu als recursos agraris; és a dir, quan els beneficis de l'agricultura escassejaven o era necessari un augment dels ingressos, els boscos haitians eren el primer bé utilitzat. Per exemple, el deute imposat en 1825 per França com a indemnització per la independència, la qual va ser saldada a principis del S. XX, va ser pagada entre altres amb la fusta noble del boscos haitians.

Es poden trobar fusta de pins, cedres, roures i, en menor mesura, caobes. Aquests són utilitzats per al comerç de la fusta, la llenya i el carbó vegetal. Però també, aquesta fusta és utilitzada pels camperols per a fabricar carbó de llenya i, en algunes ocasions, com a matèria primera de les seues construccions.

Gràfica 7: Evolució de la producció de combustible de fusta d'Haití (en m³)

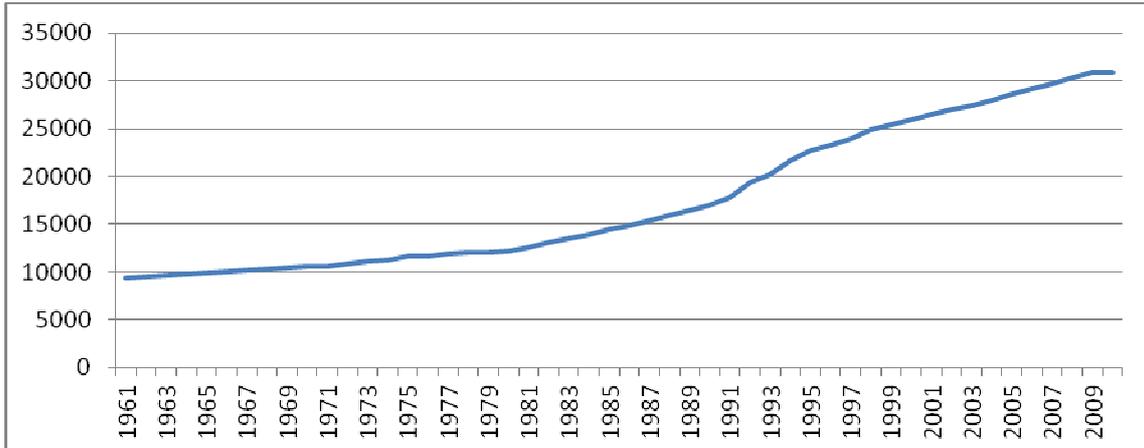

Font: Elaboració pròpia amb dades de la FAO

Les famílies haitianes són les que utilitzen la majoria de la llenya i el carbó, al voltant del 80%, principalment per cuinar. Llavors, el 68,5% de les cases a les zones urbanes utilitzen carbó vegetal per a cuinar, mentre que el 91% de les cases a les zones rurals necessiten de fusta i palla per a poder fer-ho. Així mateix, moltes petites empreses rurals i provincials utilitzen la fusta com a combustible per al desenvolupament de les seves operacions.

No obstant, el país pateix un important problema en temps de pluja a causa de l'erosió del sòl. L'ús intensiu de la llenya per cuinar i per a la producció de carbó vegetal, sense regeneració sistemàtica, provoca alts nivells de desforestació i degradació de la terra, i desencadena lliscaments recurrents de terra.

Gràfica 8: Evolució de la producció de carbó vegetal a Haití (en tones)

Font: Elaboració pròpia amb dades de la FAO

A més a més, durant el segle XX, diverses companyies internacionals van intentar trobar petroli en algunes perforacions a Artibonite i a Cul-de-Sac. El poc èxit obtingut, junt amb la desestimació de perforar pous més profunds, han ocasionat l'abandó de la recerca de petroli a Haití.

Recursos miners

Actualment existeixen xicotets depòsits de d'or, plata, antimoni, estany, lignit, sofre, carbó, níquel, guix, calcària, marbre, manganès, ferro, tungstè, sal, argila i diferent pedres de construcció.

Malgrat que hi existeixen pocs recursos naturals de gran valor comercial, les mines d'or van ser explotades a l'època colonial espanyola, als segles XVI i XVII, així com els jaciments de bauxita a finals de la dècada del 1980. Per altra banda, la comercialització de bauxita es localitzava a la mina de Miragoâne, al sud del país, i produïa 500.000 tones de bauxita a l'any. El sector miner, centrat especialment en matèries primeres per a la indústria de la construcció, representava menys de l'1% del PIB i ocupava menys de l'1% de la força laboral.

3.3.2. Agricultura

Al segle XVIII, mentre la banda occidental de l'illa estava en mans dels colons francesos, la primera font d'ingressos, i quasi l'única, que existia era l'agricultura. A més d'altres plantacions, com el cafè i el tabac, Saint-Domingue era el primer productor mundial d'aliments com el sucre. Amb la independència d'Haití, el model colonial de producció exportador va anar decreixent. En l'actualitat continuen existint moltes plantacions de cultius, encara que, tant la producció com la força de treball han disminuït paulatinament i s'ha començat a importar productes per a cobrir la demanda nacional.

Gràcies a la diversitat de condicions ecològiques, la gama d'espècies cultivades a Haití és molt àmplia, des dels cereals resistent a condicions àrides, com els fruits a zones temperades, passat pels tubèrculs i els fruits característics de les zones tropicals humides. Tots ells es poden catalogar en dos tipus de cultius, els comercials (principalment destinats a l'exportació) i els alimentaris (principalment destinats al consum intern). El gran problema que pateix l'agricultura haitiana és la baixa productivitat a causa de l'esgotament del sòl, la escassa utilització d'abonaments i l'ús de tècniques agrícoles perjudicials per al medi ambient. Així mateix, la capacitat de emmagatzematge és limitada, el que origina variacions considerables de l'oferta i dels preus agrícoles.

Cultius Comercials

Els principals cultius comercials a Haití són el cafè, el cacau, olis essencials i el mànec. Però també hi podem trobar pites i cordes (sisal), la canya de sucre, el rom, el cotó i el tabac. Durant la temporada 2008/2009 les exportacions de mànecs en termes de valor van representar la tercera part de les exportacions agrícoles, el cacau el 24%, els olis essencials el 22% i el cafè el 7%.

Taula 4: Superfície agrícola destinada a certs cultius comercials a Haití (En 1.000 Ha)

Cultiu	2005	2006	2007	2008	2009
Cacau en gra	11,71	12,30	17,40	16,40	21,96
Cafè verd	67,50	67,49	90,60	67,50	90,40
Canya de sucre	17,50	18,00	18,40	18,50	18,50
Cotó	3,79	3,55	4,14	3,50	3,14
Mànecs	35,00	34,00	39,00	33,65	41,12
Pita	11,35	13,19	14,70	14,93	14,45
Tabac brut	0,43	0,43	0,59	0,48	0,52
Terres arables i cultius permanents	1.180	1.180	1.380	1.280	1.350

Font: FAO

Taula 5: Producció de certs cultius comercials a Haití (En tones)

Cultius	2005	2006	2007	2008	2009
Cacau en gra	4.800	6.000	8.500	8.000	8.814
Cafè verd	35.000	35.000	47.000	35.000	47.667
Canya de sucre	1.050.000	1.075.000	1.100.000	1.110.000	1.110.000
Cotó	1.400	1.400	1.500	1.200	997
Mànecs	261.000	265.000	295.000	245.298	244.607
Pita	6.000	6.000	8.000	8.010	9.108
Tabac brut	560	570	780	500	605

Font: FAO

Taula 6: Exportació de productes Comercials d'Haití (En Tones)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Cacau	2.427	3.917	3.834	5.231	4.068
Cafè	1.490	1.419	1.246	1.008	926
Mànecs	9.406	10.266	8.408	8.282	9.017
Olis Essencial	114	123	126	127	102
Pites i cordes	4	4	4	4	4
Altres productes primaris ¹³	2.599	2.050	3.424	2.019	2.193

Font: FAO

Taula 7: Exportació de productes Comercials d'Haití (En milers de dòlars estatunidencs)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Cacau	2.902	4.631	5.758	10.143	9.348
Cafè	3.444	3.632	3.206	3.042	2.618
Mànecs	6.580	7.722	6.652	7.325	10.846
Olis Essencial	8.229	11.115	15.478	18.487	8.537
Pites i cordes	1	1	1	1	1
Altres productes primaris	4.746	4.184	4.814	4.425	4.785
Total exportacions agrícoles	27.907	33.291	37.916	45.431	38.144

Font: FAO

Cafè

A Haití al voltant de 200.000 famílies participen en el cultiu i recollida de cafè, la majoria d'elles agrupades en associacions o cooperatives. Actualment, el cultiu del cafè representa el 6,7% de la superfície agrícola haitiana, distribuït en xicotetes plantacions de 0,5 hectàrees de mitjana repartides als departaments de Grand'Anse, Sud-Est, Centre, Nord, Nord-Oest i l'Artibonite.

El cafè va ser introduït pels jesuïtes a Haití al 1715, i va tenir un paper important en el desenvolupament econòmic, ambiental i cultural dels principals països del Carib. Les exportacions de cafè haitià van passar de 53.000 sacs al 1755 a 580.000 al 1789. Més tard, l'Haití independent va ser

¹³ Incloues les exportacions de begudes alcohòliques, en especial rom, productes elaborats del sucre, fruites tropicals i altres.

capaç d'exportar de mitjana entre 500.000 i 740.000 sacs. Al segle XX, va existir una caiguda en la producció fins al 1970, quan es va augmentar el preu del cafè al mercat internacional.

Malgrat que actualment el cafè que es produeix a Haití representa entre 580.000 i 800.000 sacs/any (35.000 i 48.000 tones), als últims anys, molts agricultors han abandonat la practica de cultivar cafè en benefici de cultius alimentaris com fesols. La raó és que el cafè és una plantació de llarga durada que només proporciona ingressos una vegada a l'any i el cicle dels fesols és de cada 3 mesos.

El seu rendiment és baix, de 4 a 8 sacs (de 60 kg) per hectàrea, a causa de malalties i plagues que ataquen a les plantacions, com l'oxidació, la podridura i els escoltids. Però també els forts vents en èpoques d'huracans devasten moltes plantacions.

Avui dia, les varietats de cafè haitià conreades al país provenen de l'*Aràbica*, la *Typica* i el *Bourbon*, i s'elaboren en cafè llavat, net i en pols. La gran majoria de la seua producció es destina al consum local, només al voltant del 2,8% es dedica a l'exportació. Malgrat açò, la *Perla Negra*, com és conegut el gra de cafè haitià és des del punt de vista internacional de gran sabor i qualitat, i comparat amb un dels grans cafès mundials, el *Blue Mountain* jamaicà

La seua comercialització al mercat exterior és de 1.000 tones/any (2-3 milions de dòlars estatunidencs). Els principals clients són el Japó, Europa i els EUA. No obstant això, durant la major part del segle XX aquestes xifres eren prou diferents; el valor de les exportacions d'aquest producte als anys 80 van ser d'entre 32 i 90 milions de dòlars, el que posicionava al cafè com el principal cultiu comercial d'Haití des del punt de vista de l'exportació.

Cacau

El cultiu del cacau es realitza per mitjà de xicotets productors principalment als departaments Nord i Grand'Anse. Pensat i destinat al mercat internacional, només s'exporta entre el 45% i el 65% de la producció nacional. Es necessària la participació d'alguns intermediaris com cooperatives o exportadors¹⁴, ja que els productors de cacau no són capaços de comercialitzar el seu producte per si mateixos als mercats internacionals.

Aquest cultiu comercial constituïa antigament, després del cafè i la canya de sucre, una de les majors fonts de divises per al país. No obstant això, a la major part del segle XX la seua producció no va variar molt, entre 3.000 i 6.000 tones anuals, i estava totalment condicionada a les fluctuacions del rendiment dels principals productors de cacau mundial.

Als últims anys, l'àrea destinada al conreu de cacau i la seua producció han experimentat un fort creixement. A l'any 2009, quasi 22.000 hectàrees (1,5% de la superfície agrícola haitiana) es van dedicar al cultiu d'aquest aliment, amb una producció d'unes 9.000 tones anuals. A més, el valor de les seues exportacions està patint un pic històric, 9-10 milions de dòlars EUA. Així doncs, Haití s'ha situat entre els vint productors més importants de cacau del mon.

No obstant aquestes xifres, Haití no té una gran tradició en la producció de xocolata. Fins fa poc anys, el gra de cacau s'exportava sense cap tipus de transformació. Als últims anys, s'han creat societats haitianes productores de xocolata que comercialitzen el seu producte al mercat intern, i que també comencen a exportar-lo.

Olis essencials

La recollida i el cultiu de plantes aromàtiques, i l'extracció d'olis essencials és una activitat que es duu a terme a Haití des del començament del segle XX. El clima, les propietats del sòl i els mètodes de cultiu han contribuït al desenvolupament d'aquest sector agrícola¹⁵. A més, existeixen un gran nombre d'agricultors, recol·lectors, transportistes, venedors i intermediaris involucrats en el cultiu, la collita, el transport i la destil·lació d'aquests productes.

¹⁴ Per a l'exportació de cafè i de cacau també és necessària la participació del *Ministère du Commerce et de l'Industrie* d'Haití (MCI). Aquest òrgan és l'encarregat de realitzar un control sanitari i de qualitat, i d'atorgar el corresponent permís als productes que es van a exportar.

¹⁵ Tant l'ocupació militar estatunidenca al país (1915-1934) com la Segona Guerra Mundial (1939-1945) també van afavorir el desenvolupament dels olis essencials a Haití.

La gamma d'olis essencials que es produeixen a Haití ha disminuït considerablement. Entre els anys 1930 i 1957, els 21 tallers de destil·lació que existien produïen vuit olis essencials diferents. Actualment, es pot trobar sobretot l'oli de Vetiver i de Sàndal d'Amyris, a més de Taronja amarga i de Llima amb menor quantitat de producció. Aquests olis s'utilitzen com a matèries primeres del sector de la perfumeria, però també a la indústria alimentària per l'elaboració de begudes no alcohòliques i licors.

Taula 8: Producció d'Olis Essencials a Haití

Tipus d'oli essencial	Producció estimada (tones/any)
Vetiver	50 a 80
Sàndal d'Amyris	40
Taronja amarga	10 a 12
Llima	3 a 5

Font: Atlas d'Haití

El cultiu i recol·lecta del Vetiver, una planta herbàcia i perenne, es realitza principalment en parcel·les organitzades a la plana de Les Cayes (departament Sud). Com no pateix de sequeres prolongades, també es pot plantar en terres pobres i assolellades o sobre pedra calcària, poc impròpia per a la pràctica d'altres conreus. Encara que es recol·lecta durant tot l'any, pateix un descens de producció els mesos més secs.

L'arbre d'Amyris creix de forma silvestre sobre sòls calcaris a zones rocoses i seques, localitzades sobretot als litorals. La sobreexplotació de la seua fusta durant les tres últimes dècades, sense cap cultura de regeneració, ha destruït quasi totes les reserves existents al país. En l'actualitat es recol·lecta en reduïdes zones de difícil accés al Nord-oest i sobre la frontera amb la República Dominicana o, fins i tot, més enllà d'aquest límit.

El taronger de la taronja amarga¹⁶ es desenvolupa millor a zones amb abundants precipitacions, poc assolellades i amb temperatures poc elevades. El seu cultiu es realitza principalment a dues companyies localitzades a Cap-Haïtien, i a més, per camperols de la regió nord a les seues finques.

La recol·lecta la llima que s'utilitza que s'utilitza per la producció de l'oli essencial, es realitza en xicotetes explotacions al llarg de tot el país¹⁷. No obstant, hi existeixen més concentració de llimoners a aquelles zones d'Haití on les precipitacions són més altes, les sequeres no són llargues i les explotacions contenen amb un sistema de drenatge adequat.

La comercialització dels olis essencials als mercats internacionals, que van ser de 18,4 milions de dòlars EUA, ha disminuït al 2009 fins a només 8,5 milions de dòlars EUA. Fins ara, Haití és l'únic país exportador mundial d'oli de Sàndal d'Amyris i el primer exportador mundial d'oli de Vétiver, però ha perdut una posició rellevant com a exportador d'oli de Taronja amarga i de Llima.

Mànec

Gràcies a la diversitat de microclimes que existeix al país antillà, el cultiu del mànec es distribueix al llarg de tota la regió del país en un total de 41.000 ha (el 3% de l'àrea agrícola haitiana). Tot i això, les principals zones productores es troben als departaments Nord i Centre, en particular a Gros-Morne, considerada la ciutat dels mànecs d'Haití.

L'arbre del mànec, originari del sud-est d'Àsia, va ser introduït a Amèrica al final del segle XVI pels colons. Per un bon desenvolupament del seu fruit, necessita trobar-se a planes humides o semi-humides, no més altes de 500 metres sobre el nivell del mar.

Actualment, Haití és capaç de produir més de 140 varietats de mànecs gairebé tot l'any, però només la classe *Madame Francisque* és el mànec que es comercialitza al mercat internacional. El mànec

¹⁶ Es pot distingir del taronger haitià de varietat de taronja dolça gràcies a les seues fulles i als seus fruits. A més, la taronja amarga té una pell menys adherent, més granulosa i capada. La seua polpa, molt poc sucosa, amarga i àcida, no es comestible.

¹⁷ La major part dels productors de Taronja amarga i de Llima practiquen aquest conreu en combinació amb altres arbres fruiters, tubèrculs o llegums.

haitià és molt apreciat a la part occidental de l'illa, de manera que hi ha una gran demanda al mercat local; s'estima que només s'exporta al voltant del 3,5% de la producció nacional.

El mànec és en general, un fruit fràgil, sensible a alteracions climàtiques, a cops i al atac de paràsits, com el mosquit del mànec, durant el seu procés de recollida i comercialització. Abans de ser comercialitzat als Estats Units, cal que passe dos controls minuciosos, un per part del MARNDR i altre del Ministeri Americà d'Agricultura (USDA).

Haití és l'únic productor i exportador de la varietat *Francisque* al món¹⁸ i el 16é exportador de mànecs del planeta. Les seues exportacions són d'al voltant de 10.000 tones/any. Al 2009 van representar 10,8 milions de dòlars EUA. Així doncs, ha destronat al comerç del cafè, del cacau i dels olis essencials com el principal cultiu comercial agroalimentari d'Haití.

Pita

La pita o l'atzavara, descoberta després de l'època precolombina, va representar un producte comercial relativament important al segle XIX. La cultura d'aquest conreu es va desenvolupar a tot el país a causa del seu alt valor al mercat internacional i va originar que al 1957-1958 la seua producció arribara a un pic històric, de 40.000 tones. Anys més tard, es va perdre l'interès en aquest tipus de plantació i actualment la seua producció és d'entre 8.000-9.000 tones/any, amb un volum quasi nul d'exportacions.

Aquesta planta creix de forma silvestre a tot el país, encara que també es sol cultivar a les regions seques o semiàrides. La superfície que es dedica a aquest tipus de cultiu ha experimentat una disminució progressiva al llarg de la segona meitat del segle XX i al segle XXI. Segons la FAO, l'àrea cultivada de pita als anys 1961-64 era de 50.000 ha, mentre que a l'any 2009 va ser de 14.450 ha, el que va representar l'1% de la superfície cultivada del país.

Una plantació de pita ben cuidada, amb retirada constant de brossa i talls raonables, pot produir de 7 a 12 tones per hectàrea. Però a Haití, com es sol practicar tallades severes sense les tècniques apropiades en èpoques d'alts preus, i ni collir en èpoques de baix preus, el seu rendiment és de només 600 kg/ha.

L'atzavara es cultiva principalment per les seues llargues i fortes fibres que s'obtenen de les seues fulles. Amb les quals es poden elaborar fils i cordes, o altres productes manufacturats com bosses d'embalatge industrials i productes artesanals. A més d'aquestes mercaderies, es comercialitza en forma de fibra crua.

Canya de sucre

En moltes parts del país, la canya de sucre és la principal font d'activitat econòmica. Es conrea en combinació amb altres cultius a les zones semi-humides de muntanya, o en forma de monocultiu a totes les planes del país.

La seua superfície i producció s'han mantingut estables als últims anys, encara que tots dos van patir una greu reducció a les últimes dècades del segle XX, de 75.000 a 18.500 hectàrees i de 2.800.000 a 1.110.000 tones. El procés d'urbanització patit a les principals planes, la liberalització del comerç internacional dels anys 1980 i 1990 i la incapacitat de competir al mercat estranger van obligar al tancament de les fàbriques més importants del país¹⁹.

Actualment, Haití, qui va ser la principal colònia productora de sucre de la França del s. XVIII i del món, no exporta sucre. La producció de sucre és de 3.000 tones/any està destinada fonamentalment al consum intern. Tot i això, no cobreix totes les necessitats alimentàries nacionals, només representa el 2% del sucre consumit localment, i cal que s'importe sucre de l'exterior. A més, la canya de sucre és processada en altres quatre productes diferents destinats al comerç internacional que també es comercialitzen al mercat interior:

¹⁸ El mànec *Francisque* és el resultat d'una mutació estable, el que explica que només existeisca a Haití. A la dècada dels 90, els productors dominicans intentaren reproduir aquesta espècie sense èxit.

¹⁹ Els principals productors de canya de sucre van abandonar aquest cultiu en benefici de la producció de dacsa i de fesols.

- Rom *Barbancourt*, fabricat a Haití des del 1862. S'obté de la fermentació i destil·lació del suc de la canya de sucre. Actualment es produeixen prop de 4.700.000 litres/any i s'exporten 200.000 litres a l'any als Estats Units, al Canadà i a l'Equador.
- *Clairin*, un licor similar al Rom que només es produeix a Haití. La seua elaboració és pareguda al procés de destil·lació del Rom, encara que no es refina per a separar els diferents alcohols produïts per la fermentació. La producció anual és de 41.500.000 litres anuals i la seua exportació d'aproximadament 800 litres/any cap a la resta de les Antilles, als Estats Units i al Canadà.
- Xarop de consum, una solució aquosa concentrada i prefixada de sacàrids nutritius. Es produeixen 2.300.000 litres a l'any i s'exporten 650 litres a l'any cap als Estats Units i cap a l'illa de Caicos del Sud
- *Rapadou*, un sucre bru i gruixut. S'elabora anualment al voltant de 14.280 tones i es comercialitza el 5% amb a la República Dominicana.

El comerç de les begudes alcohòliques amb 1,5 milions de dòlars representa el 4% de les exportacions agrícoles en termes de valor d'Haití. Així mateix, la canya de sucre es comercialitza sense passar cap procés d'elaboració. El consum de *canne de bouche*, nom que rep quan es consumeix directament, és d'al voltant de 50.000 tones/any.

Tabac

El tabac d'Haití, part de les cultures tradicionals del camperol del país, va perdre importància al mercat internacional i des de fa 55 anys tant la seua producció com la seua exportació esta condicionada al mercat intern. Es produeixen entre 500-800 tones/any de tabac, quan als anys cinquanta era de 1250-2000 tones/any. Només l'excedent de la producció es ven al mercat internacional.

El tabac es cultiva essencialment a xicotetes plantacions, les més grans de només de 2 ha, i, malgrat que l'àrea destinada a aquest conreu ha experimentat un gran augment, només representa el 0,04% de la superfície agrícola d'Haití. Necessita un manteniment especial i les tècniques utilitzades no són les apropiades. La fulla es talla de forma incorrecta o abans de la seua maduració, el que afecta al seu rendiment, la seua regeneració i, en definitiva, a la qualitat del tabac.

Aquest cultiu comercial pot arribar a collir-se durant tot l'any, en èpoques diferents segons les condicions climatològiques del país. Es cultiven diverses varietats de tabac, unes que suporten les temperatures elevades de les planes i altres que s'acomoden als territoris més freds i rocosos de les vessants de les muntanyes.

Cotó

La producció de cotó recau sobre dos varietats distintes, el cotó indígena: la Marie-Galante i la Sea-Island; i una varietat importada, la Stoneville. La producció total anual és de 1000-1500 tones; però als anys 80 arribà a ser de 6.000 tones/any. La prosperitat del sector cotoner va culminar per la caiguda del preu del producte als mercats internacionals i l'emergent competitivitat de Mèxic. Tot i que tota la seua producció en l'actualitat està destinada al consum intern, no és suficientment gran per a satisfer la demanda de la indústria nacional i es necessari que s'importe cotó.

El cotó indígena és una varietat perenne, molt resistent i adaptat a les condicions físiques i a les pràctiques culturals d'Haití. Però, les condicions climàtiques i la manca de manteniment originen un baix rendiment, de només 250kg/ha de mitjana.

La Stoneville és una varietat de cicles curts, el que permet una rotació de cultius: amb dacsa i fesol a les zones de regadiu i amb melca a les zones de secà. Malgrat açò, la seua grandària és menor, exigeix major nombre d'aigua i és més sensible a l'atac de paràsits. Tots aquests impediments originen que els seus rendiments també siguin baixos: de 400 a 700 kg/ha a les zones seques i de 1.000 a 1.400 kg/ha a les zones de regadiu.

La superfície dedicada a la plantació de cotó ha disminuït considerablement al llarg del temps. Dels 10.000-13.600 ha entre els anys 1978-85 han passat a només 3.100-4.100 dels últims cinc anys, el que representa poc més del 0,2% de la superfície agrícola haitiana.

Cultius alimentaris

Els cultius alimentaris a Haití comprenen cereals, arbres fruiters, tubèrculs i hortalisses. Són, en la seua majoria, de tipus pluvial, amb un o dos cicles a l'any, i tres cicles en el cas de algunes planes irrigades. Els sistemes de producció radiquen en gran part en la pràctica de cultius sense l'ús de abonaments químics.

Els rendiments d'aquests conreus són molt baixos. La terra es cultiva de manera tradicional i manual i la mecanització és excepcional. Segons la *Xarxa Europea de Seguretat Alimentària*, al 2001 el país contava només amb uns 200 tractors i poc més de 3.000 carretes de tracció animal.

Tot i que els aliments que es conreen a Haití formen part de la dieta alimentària de la majoria de la població, no poden cobrir les necessitats de tots els haitians, cosa que origina que la importació siga necessària.

Taula 9: Superfície cultius alimentaris a Haití(en 1.000 Ha)

	2005	2006	2007	2008	2009
Cereals i llavors comestibles	438,66	444,90	558,01	451,95	470,92
Arbres Fruiters	130,87	130,55	138,74	129,07	151,43
Tubèrculs i arrels comestibles	219,38	187,27	243,24	243,17	308,71
Hortalisses	172,08	153,19	219,03	208,07	204,06
Terres arables i cultius permanents	1.180	1.180	1.380	1.280	1.350

Font: FAO

Taula 10: Producció cultius alimentaris a Haití (en Tones)

	2005	2006	2007	2008	2009
Cereals i llavors comestibles	409.700	419.200	524.200	424.000	456.574
Fruites	803.985	763.500	791.164	659.348	740.981
Tubèrculs i arrels comestibles	879.127	886.129	964.344	963.882	1.123.933
Hortalisses	296.041	264.152	299.270	277.826	289.471

Font: FAO

Cereals i llavors comestibles

En una extensió total de 470.000 hectàrees (el 35% de la superfície agrícola del país) repartides a les planes de regadiu, a les planes humides i a les zones seques i semi-àrides del país, es produeixen entre 400.000 i 500.000 tones de cereals com arròs, dacsa i sorgo o melca.

Existeixen més de 130.000 productors d'arròs a Haití; d'aquests al voltant de 90.000 ho exerciten a la Vall de l'Artibonite, on es produeix quasi el 60% de la producció nacional. A més, de les 70.000 hectàrees de regadiu existents al país, el 50% s'utilitzen per al cultiu d'arròs en gran plantacions.

Hi ha dos sistemes de cultiu: el sistema en pla i el sistema en pujol. Entre aquests dos figuren algunes diferències a banda de la seua localització: la varietat d'arròs produït, els temps per cicle, la demanda, etc. El 60% de l'arròs cultivat a la vall de l'Artibonite (i quasi a tot el país) és en sistema en pla. Mentre que l'arròs de pujol es practica a les muntanyes del Nord i del Nord-Est.

La superfície total dedicada a aquest tipus de cultiu no ha patit grans canvis. Per contra, la producció nacional d'arròs ha minvat des de fa més d'una dècada: d'entre 120.000-160.000 tones/any als anys 80-90, per 100.000-130.000 dels últims anys. Aquesta disminució es deu principalment a la gestió ineficient del reg i el drenatge de la regió de l'Artibonite, al difícil accés dels agricultors a inversions o crèdits i a la competència amb les importacions d'arròs.

Aquest aliment té una gran importància en l'actualitat, s'ha convertit en la base de l'alimentació haitiana i el seu consum per habitant ha crescut de 12 kg a 50 kg als últims 20 anys. Els productes principals que es poden obtenir del conreu de l'arròs són: l'arròs elaborat o espelofat per al consum humà i el salvat per a l'alimentació animal. També hi existeixen alguns molins que fabriquen farina d'arròs i, fins i tot, mitjançant la fermentació l'alcohol necessari per al licor d'arròs. A més, la palla sobrant s'utilitza molt a sovint en l'artesania.

La manca de producció nacional s'ha compensat amb les importacions d'arròs, que representen el 80% de la demanda nacional. El 12% del consum nacional és arròs produït a l'Artibonite, i el 8% és arròs produït a altres zones arrosseres del país i de *cabecit*, arròs residual de la producció de la República Dominicana.

L'arròs nacional és molt popular; tot i això, algunes varietats es venen a preus més alts que l'arròs importat. Algunes altres, a causa d'una manca de maquinaria específica per a la manipulació, pateixen una alta taxa de fragmentació i contenen impureses, el que ocasiona que haja de ser netejat abans de consumir-lo.

La producció i la superfície del cultiu de dacsa a Haití no han patit grans variacions al llarg dels últims anys, al voltant de 210.000 tones, i entre 220.000-280.000 hectàrees. Es cultiva en combinació amb la melca i amb fesols a les zones seques i semi-àrides, i junt a l'arròs a les plantacions de regadiu de la plana de Les Cayes (departament Sud). Tot i això, la dacsa nacional ha de combatre amb la dacsa importada, i el seu preu s'estableix en relació amb el preu del producte importat el que debilita aquesta producció.

Al voltant de 300.000 famílies s'ocupen del cultiu i de la collita de la dacsa haitiana (el 10% a la plana de Les Cayes), mentre que 10.000 treballen a la transformació i la comercialització de la producció. Malgrat els avanços tecnològics experimentats als últims anys, la cultura de la dacsa aporta molt poc beneficis als productors a causa del baix rendiment que pateix aquest conreu, al voltant de 780 Kg/ha.

El gra dacsa es pot convertir en farina *AK100* i *AK1000*, utilitzats en la preparació de bullits i receptes locals. A més, les panotxes s'utilitzen per a l'art i la decoració haitiana, i la dacsa no recollida o no venuda s'utilitza com aliment per a la ramaderia. La dacsa és un aliment de primera necessitat a Haití, ja que és el gra més barat disponible al mercat.

El sorgo és el tercer cereal més important d'Haití en termes de superfície i producció, després de l'arròs i la dacsa, amb 120.000 hectàrees i 100.000 tones/any. Es considera un dels cultius de futur per Haití, encara que el seu desenvolupament està amenaçat per l'escassetat d'aigua. Es cultiva a les zones seques i semi-àrides substituint la dacsa, ja que la seua producció és molt menys costosa que la d'aquesta i necessita menys aigua per a la seua explotació. El problema més important del sorgo radica en la manca d'una xarxa sòlida d'intermediaris i comerciants per a garantir la seua transformació i posterior comercialització.

Fruites

La diversitat d'ecosistemes del país origina la cultura d'una gran varietat de fruites, incloent-hi produccions corresponents a un clima temperat. Es cultiven, o existeixen de forma espontània, prop de 150 espècies i varietats de fruites. No obstant, només menys d'una dotzena constitueixen la major part de la quantitat comercialitzada i consumida. Llevat del ja anomenat mànec, les principals fruites produïdes i comercialitzades són el plàtan i la banana. A més, Haití produeix alvocat, coco, fruit de l'arbre del pa i alguns cítrics com la taronja i la llima.

En la plana de l'Arcahaie, a l'oest del país, i al departament del Nord-Oest es produeixen anualment 500.000 tones de bananes i plàtans en una extensió de 90.000 hectàrees. Principalment es conrea en forma de monocultiu a les muntanyes humides i semi-humides, on existeixen 230.000 productors. Però, també es cultiva en combinació amb altres arbres fruiters o amb cafè a les planes humides i de regadiu, on treballen al voltant de 20.000 agricultors.

La progressió de la producció de la banana ha patit diversos contratemps a causa de la Sigatoka (una malaltia fúngica), de la urbanització de les terres agrícoles i de la introducció al mercat de productes importats. Cada any, més de 20.000 tones de plàtans són importats des de la República Dominicana, mentre que les exportacions al país veí i a les Antilles Menors són d'entre 3.000 a 5.000 tones per any.

Hi ha tres varietats de bananes que es conreen a Haití: el plàtan, la banana figa o *Bacove* i la banana *poban*. D'elles es poden produir farina, *papita* (plàtan fregit), suc, alcohol i paper. També s'utilitza per a l'alimentació del bestiar.

La resta dels arbres fruiters es troben a 62.000 hectàrees distribuïdes al llarg del país, on es produeixen al voltant de 220.000 tones/any. Rarament existeixen latifundis intensius, les superfícies de les plantacions són d'una xicoteta grandària, on els arbres es troben dispersos. A més, es cultiven en associació amb altres conreus, com tubèrculs, bananes, fesols o cafè, o també en horts de monocultiu de més d'una hectàrea.

El consum intern d'aquests tipus de fruits és molt fort a tot el país. Els haitians consumeixen el 97% dels fruits recol·lectats. La resta s'exporta cap a la República Dominicana, els EUA i altres illes del mar Carib. Les 2/3 parts de la fruita exportada són mànecs, l'altra tercera se'l reparteix entre el plàtan i la banana, l'alvocat, de qui és el tercer productor de l'Amèrica Central i el Carib, i altres diferents fruits tropicals.

Hi ha una gran diversitat de productes elaborats basats en fruita que es fabriquen al país, com la melmelada, la gelatina, fruites confitades, nèctar, xarops de fruits, fruits secs, vins i licors.

Tubèrculs i arrels comestibles

La producció local de tubèrculs és important. La FAO estima la seua producció en 2009 en 1.125.000 tones. Es conreen en 300.000 ha en combinació amb altres aliments a totes les zones productores del país: la iuca o mandioca a les zones seques i semi-humides, el moniato a regions semi-humides i humides, i el nyam en zones altes i humides.

La producció de mandioca o iuca representa el 40% de la producció de tubèrculs, en una superfície de 120.000 ha. Es produeixen dos tipus de mandioca, la dolça i l'amarga, tots dues comercialitzades localment. De l'amarga s'elaboren productes com farina, utilitzada principalment en l'alimentació dels xiquets a les zones rurals, *cassava*, per a la fabricació de midó per a la construcció, i receptes tradicionals haitianes. La dolça té poc valor a la restauració urbana i rural, només el seu suc comença a ser popular a les zones urbanes d'Haití.

Les àrees dedicades al cultiu de moniatos i nyams, i les seues produccions han crescut fins a ser les xifres més altes registrades, de 100.000 ha i 270.000 tones, i de 60.000 ha i 300.000 tones, respectivament. Es produeixen una dotzena de varietats diferents de nyam: els més importants són el nyam groc i el blanc de Guinea. Per altra banda, es cultiven com un centenar de varietats de moniato, la majoria endògens, doncs s'han fet molt pocs esforços per introduir noves varietats.

Les exportacions de tubèrculs constitueixen en total de menys de 500 tones per any dirigides cap a les Illes Turques, la República Dominicana, els Estats Units i les Bahames.

Hortalisses

En una extensió de 204.000 hectàrees (el 15% de l'àrea dedicada a l'agricultura), es produeixen 270.000-290.000 tones d'una trentena d'hortalisses. La producció, quasi tota realitzada pel xicotet camperol, es troba dispersa a tot arreu del país, a les regions muntanyoses i a les planes humides i de regadiu.

L'hortalissa més important en termes de superfície i de producció és el fesol. Es conrea en forma de monocultiu o en combinació amb dacsa i tubèrculs a les regions muntanyoses humides. Segons la FAO, als últims anys s'han creat més zones dedicades a aquest cultiu, de 60.000 a 100.000 ha, en detriment de la canya de sucre i del cafè, el que ha desencadenat un augment de la producció, de 40.000 a 75.000 tones.

A més, a Haití en general, i a la capital en particular, existeix una gran demanda d'altres hortalisses que es cultiven al país, com *caupí*, cacauet (*mani*), ceba, porro, espinac, col i carlota.

3.3.3. Ramaderia

A Haití, molts agricultors combinen els diferents cultius amb la cria d'animals per al comerç dels seus productes, en una manera d'augmentar els ingressos agrícoles amb la producció ramadera. S'estima que el 80% de les explotacions familiars posseeixen aus de corral, el 65% de s'aprofiten de cabres, el 55% tenen bovins i el 35% obtenen ingressos pels productes derivats del porc.

A Haití es practiquen dos tipus de ramaderia: la tradicional i industrial. El 90% de la producció nacional ramadera és de tipus tradicional. El seu progrés s'enfronta actualment a moltes complicacions, com són: la baixa disponibilitat de farratge²⁰, les limitacions de la infraestructura ramadera, el baix accés a la cura veterinària, la dificultat d'obtenció de crèdits, la utilització de tècniques que originen baixa productivitat i el difícil accés als mercats. A més, a Haití existeix una manca de renovació a causa de la poca existència de mascles reproductors.

La ramaderia industrial és escassa, situant-se essencialment a la perifèria de les grans ciutats, en especial Port-au-Prince. Les espècies que més es crien són l'avícola (pollastres d'engreix i gallines ponedores) i la porcina. Pel que fa a l'exportació, Haití exporta productes ramaders com el llard (mantega de porc) i els cuirs i pells, però la seua importància és gens significativa.

Els productes ramaders haitians s'enfronten a un problema afegit: la competència amb productes d'origen de l'exterior. Es creu que la producció local pot satisfer la demanda nacional de carn de ruminants. Però, per contra, no ho fa amb els productes làctics, ous i carn d'aus de corral i aquest dèficit es veu compensat amb importacions.

Avicultura

A Haití existeixen dos tipus d'avicultura: la tradicional i la intensiva. Les seues diferències no només es troben a les tècniques emprades, la qualitat dels productes i el nombre d'aus que es tenen, sinó també al tipus de pollastre utilitzat.

Taula 11: Nombre d'aus de corral productors a Haití (en 1.000 caps)

Animal	2005	2006	2007	2008	2009
Pollastre, per carn	9.000	8.900	8.900	8.900	8.900
Altres aus, per carn	346	325	325	325	325
Gallina ponedora	525	520	530	538	550
Altres ponedores	125	120	122	124	127

Font: FAO

Taula 12: Producció ramadera d'aus de corral a Haití (en tones)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Carn de Pollastre	8.100	8.010	8.010	8.010	8.010
Carn d'altres aus	447	426	426	426	426
Ous de gallina	4.420	4.450	4.473	4.451	4.665
Ous d'altres aus	625	600	600	600	600

Font: FAO

La producció tradicional d'aus de corral és una activitat que es realitza pràcticament a totes les explotacions agrícoles. En algunes granges també es cria i comercia amb ànecs, indiots, ocs i pintades. Les zones productores es troben distribuïdes per tot arreu del país, encara que hi predomina major concentració a l'Altiplà Central (departament Centre). S'estima que l'avicultura tradicional representa el 50% del consum nacional de mercaderies d'aus de corral, la resta es cobreix amb una producció de tipus modern, industrial o semi-industrial.

Aquesta activitat requereix un nivell baix d'inversió, el pollastre crioll²¹ es troba en llibertat a la majoria de les xicotetes explotacions familiars, dorm als arbres propers i són alimentats amb grans de dacsa i mill. Cada granja familiar agrícola cria una quantitat d'entre 5 a 20 aus.

Els seus ous solen ser utilitzats per a la reproducció de la manada, per al consum de la família productora i rarament per a la venda. Ara bé, la carn del pollastre crioll i els ous de la gallina criolla són molt apreciats pels consumidors haitians i estan considerat com un producte de luxe. Es venen a un preu

²⁰ A causa de l'evolució regressiva de l'agricultura, hi ha una baixa disponibilitat de gra i farratge, això fa que el cost dels aliments siga inassolible, especialment per a les granges avícoles i de porcs.

²¹ Els productors tradicionals utilitzen races rústiques locals, encara que als últims anys s'estan creuant entre races criolles i millorades amb l'objectiu d'augmentar el rendiment de l'avicultura tradicional.

més alt que els productes de les granges industrials i, fins i tot, s'arriben a adquirir als mercats de la veïna República Dominicana.

Aquest animal representa un paper molt important en la vida social de les famílies rurals haitianes. Per exemple, quan es celebren cerimònies o es reben visites importants, els amfitrions ofereixen als seus convidats com a plat principal carn de pollastre crioll.

Un dels greus problemes que existeixen a l'avicultura tradicional haitiana és el gran nombre de pèrdues de gènere per culpa de malalties. La malaltia de *Newcastle* pot matar entre el 60% i el 80% de les aus d'una mateixa regió. La verola i els paràsits també perjudiquen el desenvolupament d'aquesta activitat. A més, el 50% d'aus joves, d'entre 0 i 2 mesos, moren a causa dels depredadors que existeixen al voltant de les explotacions familiars.

A Haití, s'estima que des de fa més de 30 anys hi ha entre 80.000 i 100.000 gallines ponedores de tipus industrial. No obstant, la demanda d'aquest producte ha baixat als últims anys en benefici de les importacions massives d'ous d'origen dominicà (de 20 a 30 milions d'ous contra una producció de 1 milió/any d'Haití). Tot i això, els consumidors i distribuïdors prefereixen ous produïts localment.

La producció semi-intensiva i intensiva d'ous i el preu del seu producte està totalment condicionada al preu de compra de les aus ponedores i de la seua alimentació²², normalment adquirides de l'exterior, especialment de la República Dominicana o dels Estats Units.

Hi ha una major concentració de productors d'ous al departament de l'Oest (el 70-75% es troben a la plana de Cul de Sac, prop de la capital del país), qui proporcionen el 90% de la producció nacional d'ous. La resta de productors s'ubiquen a la resta de ciutats importats del país, com Jacmel, Cap-Haitien i Cayes.

Després de la desaparició del porc crioll, a la dècada del 1980, la carn de pollastre s'ha convertit en la carn més consumida al país. Tot i que va patir una caiguda als anys 1980-1990, a causa de l'embargament econòmic i de l'obertura del mercat permetent l'entrada a importacions de carn de pollastre congelat, actualment la producció intensiva de pollastre d'engreix és de 4.000 tones.

Més del 85% dels avicultors de carn de pollastre, qui elaboren el 80% de la producció nacional, es localitzen al departament de l'Oest, principalment a la plana de Cul de Sac. La resta dels ramaders de tipus industrial de pollastre d'engreix es troben al departament del Sud-Est (la seua producció representa el 12,5% de la producció nacional), al Sud (5% de la producció nacional) i als altres departaments d'Haití.

Ruminants

Els principals ruminants que els ramaders crien per a la venda dels seus productes són els bovins, caprins i ovins. Les zones on existeix major concentració de ramaders d'aquests animals són aquelles on l'agricultura és més pròspera com els departaments del Nord, Nord-est, Artibonite, Oest, Centre i Sud.

Segons estimacions de la FAO, el bestiar boví d'Haití és de 1.455.000 caps i l'oví de 153.000 caps. A més, amb 1.910.000 caprins, Haití posseeix la població caprina més altra del Carib (més de deu vegades les poblacions caprines de Cuba, la República Dominicana i Jamaica juntes). Només el 34% dels bous i vaques, el 57% de les cabres i el 29% de les ovelles participen en el procés productiu cada any.

Taula 13: Nombre de ruminants productors a Haití (en 1.000 caps)

Animal	2005	2006	2007	2008	2009
Bestiar boví, per carn i cuir	290	287	287	285	287
Caprí, per carn i pell	400	400	400	400	400
Oví, per carn i pell	46	45	45	45	45
Vaca lletera	179	178	191	194	208
Cabra lletera	640	630	630	645	693

Font: FAO

²² Es calcula que el 80% dels costos de producció d'ous esta relacionat amb l'alimentació de les aus ponedores.

Taula 14: Producció ramadera de ruminants a Haití (en tones)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Carn bovina	43.500	43.500	43.500	43.500	43.500
Carn caprina	6.459	5.765	6.711	7.308	6.454
Carn ovina	795	780	800	800	820
Cuir boví	6.380	6.314	6.314	6.270	6.314
Pell caprina	720	720	720	720	720
Pell ovina	161	158	158	158	158
Llet sencera vaca (fresca)	44.750	44.500	49.476	55.334	59.856
Llet sencera cabra (fresca)	25.600	25.200	25.215	25.788	27.725

Font: FAO

La demanda interna de carn de ruminants és molt important i fins i tot s'exporta de forma informal cap a la veïna República Dominicana. La majoria dels seus productors són xicotets o mitjans ramaders distribuïts al llarg de tot Haití, que a causa dels problemes derivats amb la producció agrícola van començar amb l'activitat de cria de ramat.

El nombre de ruminants productors de carn ha crescut un 40% en 20 anys. Així també, l'oferta nacional de la carn bovina, caprina i ovina ha augmentat significativament, de 28.000-37.000 tones als 1990 a 50.000 tones als últims anys (86% bovina, 13% caprina i 2% ovina).

Tot i això, la transformació en productes derivats de les seues carns a Haití està totalment parada després de que als 1990 les grans empreses productores tancaren. No obstant això, alguns escorxadors i carnissers haitians encara adoben la pell i elaboren llonganisses i pernills.

La producció de llet a Haití, així com la seua comercialització, és una activitat que es practica generalment de forma tradicional, en una ramaderia familiar complementària a altres activitats agrícoles. Els principals productors són xicotets i mitjans ramaders localitzats principalment als departaments Nord, Nord-Est, Oest, Centre i Sud.

La llet i els productes lactis són considerats per la majoria dels haitians com un producte essencial en la seua alimentació. Això s'ha traduït en un augment significatiu de la producció nacional de llet als últims anys, de 58.500 tones al 1990 a 87.000 tones al 2009 (70% llet de vaca). És un aliment que es consumeix per totes les capes de la població, però encara el consum per càpita segueix sent molt inferior a les recomanacions internacionals.

Tot i que Haití posseeix el nombre necessari de bestiar productor de llet (210.000 vaques i 700.000 cabres) per abastir tota la població, a les grans zones de producció lletera del país, la llet produïda localment només representa entre el 30 i el 45% del consum. A més, a les grans ciutats, en especial a Port-au-Prince, el consum de la llet fresca local és pràcticament nul·la, ja que no hi estan disponibles als principals mercats, i es van substituir per llet condensada i llet en pols importades.

La llet haitiana és un producte poc tractat que es ven fresc i cru, i cal que es bulla a casa. El seu problema és que no existeix cap de control de qualitat i de vegades es barreja amb aigua abans de la seua comercialització.

A més, la inexistència de instal·lacions de transformació i conservació de llet al país agreuja el problema del desequilibri entre l'oferta i la demanda estacionària²³ de la llet. Malgrat això, la transformació de la llet en iogurt o en dolços i cremes és practica de forma artesanal.

Altres animals

A Haití, pràcticament tota cria de ramat porcí es realitzava d'una forma rústica i tradicional, sense la utilització de molts recursos gràcies a les peculiaritats d'un porc indígena anomenat porc crioll, ja extingit. Per altra banda, la cria d'equins per al comerç de la seua carn és una activitat emergent al país haitià.

²³ De juliol a setembre és el període quan la majoria de les vaques donen a llum i produeixen més llet, i quan els xiquets no assisteixen a escola a causa de les vacances escolars d'estiu.

Taula 15: Nombre d'altres animals productors a Haití (en 1.000 caps)

Animal	2005	2006	2007	2008	2009
Porcí, per carn	551	550	550	550	550
Equí, per carn	29	28	28	28	28

Font: FAO

Taula 16: Producció ramadera d'altres animals a Haití (en tones)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Carn porcina	33.060	33.000	33.000	33.000	33.000
Carn equina	5.700	5.600	5.600	5.600	5.600

Font: FAO

Actualment, el nombre de caps porcins (1 milió) i la producció nacional de la seua carn (33.000 tones) se la reparteixen entre dos tipus de productors: els xicotets ramaders, qui representen el 50-70% de les explotacions i tenen entre 1 i 3 porcs; i els mitjans ramaders, qui posseeixen de 4 a 10 porcs. Tots dos estan localitzats al llarg de tot el país.

Es creu que el porc crioll era l'evolució del porc ibèric que els castellans van portar a l'illa de l'Espanyola colonial, que es va adaptar a les característiques del medi. Gràcies a la seua extrema resistència²⁴, la seua inversió era molt baixa.

Representava un animal molt apreciat i popular entre la societat haitiana, i es considerava com un tipus de compte d'estalvi per al camperol haitià: es venien o sacrificaven per a celebrar cerimònies, emergències mèdiques, per pagar l'educació dels fills o a canvi de llavors per la collita.

No obstant, entre els anys 1970 i 1980, tot porc crioll haitià va ser eradicat com a mesura de prevenció de la pesta porcina africana (PPA) detectada en la veïna República Dominicana. Les autoritats sanitàries nord-americanes van témer que aquesta malaltia s'estenguera cap a les costes de Florida i van indicar la urgència de sacrificar tot el bestiar porcí de la part occidental de l'illa.

Després de indemnitzar als camperols haitians, es va plantejar un model de ramaderia intensiva: es va procedir a la repoblació del ramat porcí amb noves races importades, totes elles dels EUA, qui assegurava que eren més productives que els criolls.

Desafortunadament, a diferència del porc crioll, aquestes noves races requerien una alta inversió i millor manteniment: aigua potable neta (inaccessible pel 80% de la població haitiana), alimentació importada (que costava uns 90 dòlars anuals), vacunacions i instal·lacions adequades on cuidar i alimentar-les, que el pagès haitià no podia permetre's. Per tot allò, el nou tipus de porc va ser menyspreat i molts ramaders no van poder mantenir-los, el que va ocasionar que molts d'aquests porcs moriren en poc de temps.

Segons estimacions de la FAO, a Haití al 1979 existien 2 milions de porcs abans de la PPA. Els anys posteriors mostren una caiguda en el nombre del bestiar porcí: 1,1 milions al 1981, 500.000 al 1986 i 300.000 al 1990. La producció industrial de la carn també va patir una caiguda, de 29.000 tones al 1979 a 12.800 al 1990.

La matança va significar la incapacitat d'assolir els costos educatius de molts xiquets de les zones rurals, la necessitat d'hipotecar moltes terres agrícoles i la urgència de buscar fonts alternatives d'ingressos. En definitiva, va representar l'empobriment de molts camperols ja pobres.

Una d'aquestes fonts d'ingressos es van buscar en l'explotació de recursos naturals. Molts dels haitians qui havien posseït porcs criolls van talar arbres per a obtenir fusta i carbó de llenya, el que va contribuir amb la desertificació i l'erosió del sòl haitià. Molts altres es van desplaçar cap a la capital del país per buscar un treball terciari de tipus informal, el que va agreujar la superpoblació de l'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince.

²⁴ Les característiques més importants d'aquest animal que vivia pràcticament en llibertat eren: la capacitat d'alimentació que tenien davant la vegetació existent al país, i la resistència a malalties, sequeres, ciclons i altres catàstrofes naturals.

Avui dia, el ramader haitià ha perdut l'interès en el bestiar porcí rústic i en el seu lloc prefereixen porcs creuats amb races millorades, que suporten millor els aliments específics necessaris, que no es troben al mercat local i cal que s'importen.

Tot i això, als últims anys, agrònoms haitians i francesos han creat una nova varietat de porc amb les mateixes qualitats beneficioses que va tenir el porc crioll, en un esforç per repoblar el bestiar porcí haitià.

Principalment, el ramat equí s'utilitza per ajudar al camperol haitià a realitzar les seues tasques i, junt els ases i les mules, representa el principal mitjà de transport al medi rural. Tot i això, els cavalls i les egües utilitzats en el procés productiu s'han duplicat als últims 50 anys (de 14.000 a 28.000 equins) i la seua producció ha augmentat de 3.000 tones a la dècada dels 1960 a 5.600 tones actualment. L'aparició als mercats haitians de productes carnis importats, la desaparició del porc crioll i la necessitat del ramader haitià de diversificar els seus productes en busca d'augmentar els seus ingressos, van ser els principals causants, entre altres raons, de l'augment de la importància de la carn equina.

Apicultura

Haití és, junt a Cuba, la República Dominicana i Jamaica, un dels grans productors de mel del Carib, amb 27.000 ruscs i una producció d'entre 400.000-500.000 tones/any. L'apicultura haitiana, és a dir, la cria d'abelles per a l'elaboració de mel i altres derivats (pròpolis, pol·len, cera i gelea reial), és una activitat principalment que es practica d'una forma tradicional i artesanal per xicotets propietaris i ramaders dels departaments Nord, Nord-Est, Centre, Nippes, Grand'Anse, Sud i Sud-Est. Així també, hi existeixen uns quants apicultors de tipus modern i industrial.

Taula 17: Nombre de ruscs a Haití (en 1.000 unitats)

Existències	2005	2006	2007	2008	2009
Rusc	27	27	27	27	27

Font: FAO

Taula 18: Producció de mel d'Haití (en tones)

Producte	2005	2006	2007	2008	2009
Mel	461	517	504	490	424

Font: FAO

En general, la mel i els seus derivats són uns productes molt apreciats per la població d'Haití. L'augment de la població urbana i els canvis dels hàbits alimentaris de les classes mitjanes i altes de la societat haitiana van provocar que el consum nacional de mel augmentara als últims 15 anys.

Es creu que aquesta activitat pot aportar al camperol haitià uns ingressos equivalents o superiors que els obtinguts en la cultura d'alguns aliments. Però, a més a més, l'apicultura ajuda a la conservació i protecció del medi ambient haitià: l'acció pol·linitzadora de les abelles beneficia el desenvolupament de la vegetació natural i de la producció agrícola.

Malgrat això, les condicions de producció, emmagatzematge i transport que afecten tant a la qualitat com la quantitat de la producció, així com l'absència d'ajudes a la producció i de centres d'investigació per a millorar el desenvolupament d'aquesta activitat són els contratemps actuals de l'apicultura haitiana.

3.3.4. Recursos aquàtics

A Haití, la pesca, al igual que l'agricultura i ramaderia haitiana, està marcat per una tonalitat tradicional, familiar i de supervivència per als seus actors. Fins i tot, la seua situació és pitjor que la dels altres sectors: hi figura com un dels sectors rurals haitians més marginats i abandonats.

Primordialment, es poden diferenciar dos tipus de pesca segons la localització d'aquesta: la pesca d'aigües interiors i la pesca marítima.

Taula 19: Producció pesquera d'Haití (en tones)

Tipus de pesca	Espècie	2005	2006	2007	2008	2009
Aigües interiors	Peix fresc	332	332	352	352	382
Aigües marines	Peix marí	5.700	5.700	5.700	5.700	5.700
	Crustaci	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
	Mol·lusc i altres	310	310	310	310	310

Font: FAO. Servei d'informació i estadístiques de pesca i aqüicultura

Taula 20: Exportació productes pesquers (en tones)

Espècie	2005	2006	2007	2008
Peix	150	136	210	301
Crustaci	155	142	185	168
Mol·lusc i altres	172	166	158	108

Font: FAO. Servei d'informació i estadístiques de pesca i aqüicultura

Taula 21: Exportació productes pesquers (en milers de dòlars estatunidencs)

Espècie	2005	2006	2007	2008
Peix	234	215	307	497
Crustaci	2.798	3.658	3.404	4.353
Mol·lusc i altres	377	199	369	342
Total exportacions pesqueres	4.269	3.818	5.029	4.875

Font: FAO. Servei d'informació i estadístiques de pesca i aqüicultura

La pesca d'aigües interiors representa només el 5% de la producció pesquera nacional. Tot i això, la seua importància ha augmentat des dels anys 1980, gràcies a iniciatives de diferents ONG. Ocupa al voltant d'un miler d'haitians i es realitza principalment en combinació amb activitats agrícoles i ramaderes a les xicotetes explotacions familiars als departaments del Nord, Nord-Est, Oest i Grand'Anse. Es duu a terme de dues maneres diferents:

- Aqüicultura, és a dir, la cria de peix en un entorn controlat a les planes, a zones aquàtiques tancades o a gàbies. L'alimentació del peix és responsabilitat del productor, qui ha d'assolir la inversió de les instal·lacions necessàries i cal que tinga el coneixement adequat de les tècniques específiques de producció. A més a més, es creu que la pràctica combinada de cultius alimentaris i de l'aqüicultura a les terres de regadiu pot contribuir a la reducció del problema de l'erosió que pateix el país caribeny. Es realitza en una extensió total de 50 hectàrees.
- Pesca continental, és a dir, la pesca en rius, estanys i llacs en una superfície total estimada de 19.000 ha. Requereix cap tipus d'inversió afegida, manteniment ni control en la producció pesquera. Representa tres vegades la producció de l'aqüicultura.

Per altra banda, amb més de 1.700 km de costes, Haití és el segon país caribeny, després de Cuba, amb major nombre de zones litorals. Per tot açò, es creu que el país haitià posseeix una gran capacitat pesquera i de recursos marins.

No obstant, la realitat és altra. Tot i que la producció nacional ha augmentat gràcies a la incorporació de noves tècniques com els Dispositius de Concentració de Peixos (DCP)²⁵, continua sent molt baixa: als anys 1980-1990 era de 5.000 tones/any i actualment és de només de 8.000 tones anuals (70% peix, 25% crustaci i 5% altres productes pesquers com polps o carrancs). Així també, el consum per càpita és de només 3,5 kg i, principalment, és de productes importats congelats (el 75%).

A Haití, els 50.000 pesquers implicats en la pesca i la captura marina utilitzen trampes, xarxes i embarcacions artesanals i rudimentàries²⁶ en la pràctica de la seua activitat. Per aquestes raons, les zones

²⁵ El DCP és una estructura natural o artificial submergida a la mar que crea una concentració de diverses espècies de peixos, sent així més accessibles a la pesca.

²⁶ Les embarcacions són xicotetes, de 3 a 4 metres de llargària, la majoria no estan motoritzades i utilitzen la vela per al desplaçament.

de pesca són pròximes a la costa, el nombre de dies de pesca a l'any són limitats i els seus rendiments són baixos. A més, un gran nombre de pesquers treballen a temps parcial combinant la pesca amb activitats agrícoles.

La comercialització dels recursos aquàtics, ja siguen frescs o assecats, es realitza directament pels pescaters o mitjançant intermediaris. Però, hi existeixen greus problemes, com la manca d'instal·lacions i sistemes de conservació de productes aquàtics frescs i les tècniques poc idònies d'assecatge utilitzades, que originen una reducció de la qualitat del producte i la corresponent pèrdua de valor. A més, es sol pescar exemplars joves, el que posa en perill la seua reproducció i disminueix la quantitat de recursos aquàtics disponibles.

Tot i això, alguns productes aquàtics haitians, com la carn de llagosta, són molt apreciats al mercat exterior. S'exporten entre 400-600 tones de productes pesquers per un valor aproximat de 5 milions de dòlars. A més, existeix una forta exportació de tipus informal cap a la veïna República Dominicana. Els crustacis, en especial la llagosta, representen el 85% de les exportacions haitianes en termes de valor. El nombre d'exportacions als últims anys ha disminuït (600-900 tones entre el 1995-2000), principalment a causa del reforç de les normes sanitàries dels principals països importadors.

3.3.5. Desforestació i erosió

La degradació mediambiental que pateix Haití arriba a uns nivells tan alarmants que superen la problemàtica de tipus ecològic i impacta directament en la supervivència de l'haitià i de l'haitiana i en les possibilitats de desenvolupament del país. Haití suporta un fenomen de desforestació important, principalment a causa de la sobreexplotació de la fusta com a combustible per la cuina i calefacció i, fins i tot, com a matèria primera en les construccions del medi rural.

La tala d'arbres sense cap tipus de tècnica de regeneració és una pràctica que es duu a terme a Haití des de fa més de dos segles. A la primera part del segle XIX es va accelerar l'explotació de la fusta dels boscos haitians i, fins i tot, a la segona part d'aquest segle i a bona part del XX, la fusta va representar el segon producte més important en termes de valor al comerç exterior. Es creu que al primer quart del segle XX, els boscos haitians només representaven el 20% del territori nacional. A partir dels 1950, la pressió poblacional, l'escassetat dels terrenys agrícoles haitians i la falta d'un servei elèctric que abastara a tota la població, van intensificar la producció i demanda de carbó, accelerant la desforestació ja greu per pràctiques agrícoles abrasives amb els sòls haitians.

Segons estimacions de la FAO, en l'actualitat el 4 % del país (101.800 hectàrees) és superfície forestal. Les àrees poblades d'arbres més importants hi són:

- Les 15.000 ha de manglars a les zones litorals del país.
- El *Forêt des Pins*, localitzat entre els departaments de l'Oest i el Sud-Est amb una superfície boscana de 16.000 ha.
- El Parc Nacional *Macaya*, al departament Sud, amb una extensió de 6.000 ha de bosc.
- El Parc Nacional de *La Vistie*, al Sud-Est, amb 5.000 ha.

Aquest deteriorament del medi origina conseqüències nefastes per al país: erosió del sòl, sedimentació del fang a les obres hidràuliques i disminució dels recursos hídrics, tant en qualitat com en quantitat.

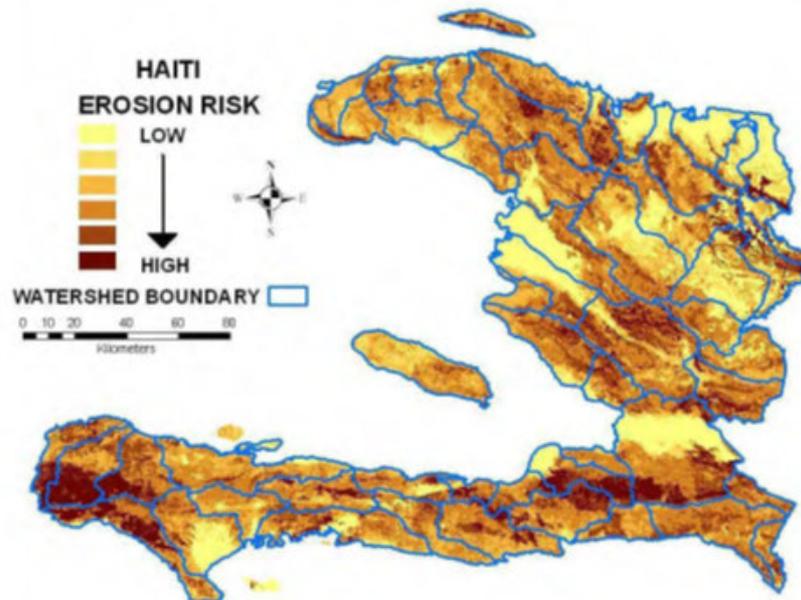
L'efecte més directe de la desforestació és l'erosió del sòl. En general, el desgast o la destrucció de la capa del sòl fèrtil és ràpida i es produeix principalment quan el mantell vegetal d'un cultiu no es restaura. Algunes pràctiques agrícoles i seleccions de cultius són causades pel dinamisme dels preus del mercat dels productes agrícoles, el que origina una reducció del mantell vegetal.

A més, l'erosió ha augmentat la intensitat de les inundacions en l'època de pluges causant, de forma periòdica, la destrucció de cases i d'instal·lacions indispensables per a l'agricultura i l'economia en general. Així també, les fortes precipitacions devasten collites i generen recurrents lliscaments de terra i de capa vegetal necessària per la conservació i regeneració del sòl haitià.

Segons diversos estudis, cada any 37 milions de tones de capa d'humus²⁷ desapareixen del terreny haitià, disminuint la qualitat del sòl. Com a conseqüència, al voltant del 85% de les conques hidrogràfiques del país (25 de les 30 que existeixen) estan a punt de quedar-se totalment degradades, nues, sense cap tipus de vegetació.

L'erosió afecta la fertilitat del sòl, redueix la productivitat de la terra, agreuja les sequeres i condueix cap a la desertificació. S'estima que al voltant del 70% del territori haitià pateix un risc feble o mitjà d'erosió. Per contra, un 20% sofreix una forta erosió i un 10% una de molt forta. Fins i tot, algunes fonts informen que el 6% de la superfície haitiana ha entrat en una situació d'erosió irreversible. A més, atès aquest fenomen, s'han perdut el 21% de les terres cultivables als últims 20 anys.

Mapa 3: Mapa del risc d'erosió del sòl d'Haití

Font: *US Agency for International Development (USAID)*

La majoria dels governs haitians, gràcies a la cooperació internacional, han intentat frenar les conseqüències de la desforestació amb projectes de repoblació d'arbres i protecció dels Parcs Nacionals. Tot i això, actualment es talen al voltant de 50 milions d'arbres a l'any sense cap tipus de control i només es planten menys de 3 milions/any. Els venedors haitians de carbó vegetal asseguren ser conscients dels problemes ocasionats per la desforestació i la posterior erosió, però assenyalen que no tenen altra forma d'obtenir ingressos per a alimentar les seues famílies.

²⁷ L'humus és una substància composta per certs productes orgànics com residus animals i vegetals beneficiosos i que fertilitzen el sòl.

4. SITUACIÓ SOCIOECONÒMICA

4.1. Economia Rural

L'oferta alimentària i la fam són dos problemes crònics d'Haití. El creixement demogràfic junt a períodes d'inestabilitat política i decadència econòmica van agreujar el país. L'escenari és pitjor quan s'estudien les regions rurals haitianes, on resideix el 42% de la població, dels quals quasi el 51% són homes i el 45% estan en edat de treballar.

A Haití hi ha una gran bretxa entre rics i pobres, i s'espera que augmente amb el pas dels anys. El 40% de la població més pobre del país té accés a menys del 6% dels ingressos. Per contra el 2% de la població, la més rica del país, controla el 26% de la riquesa nacional.

A més, el 78% de la població haitiana viu amb menys de 2 dòlars diaris. A les zones rurals aquest percentatge augmenta fins al 88% i, fins i tot, el 67% són extremadament pobres (menys d'un dòlar al dia). Els haitians de les zones rurals tenen una renda per càpita que és aproximadament un terç dels ingressos dels de les àrees urbanes.

Fins i tot, dins de la societat rural es poden distingir grups més pobres com les dones que són caps familiars, treballadors per ocupació remunerada, agricultors sense terres pròpies, pescadors sense embarcacions pròpies i productors de carbó vegetal sense altra activitat remunerada. La població rural amb la renda per càpita més baixa del país es troba sobretot al Nord-Est, però també als departaments de l'Artibonie, al Nord i Centre.

Les diferències entre els residents de les grans ciutats i els de les zones rurals no només són dineràries. L'oferta sanitària i d'educació, així com les principals infraestructures, es troben a les zones urbanes (principalment, a la capital). Les provisions d'electricitat i d'aigua potable, ja baixes a tot el país, són inexistents a les àrees rurals. Els mercats alimentaris també es localitzen a les grans ciutats; el resident rural necessita grans desplaçaments per a obtenir la borsa de la compra.

Les principals activitats a les zones rurals són l'agricultura i el comerç. Tots dos donen feina a més del 85% de la població rural. A més, els agricultors combinen diverses cultures i diverses pràctiques, com la ramaderia, pesca i aqüicultura, com a mesura per a augmentar els ingressos familiars.

En Haití, la gran majoria, per no dir la totalitat, de les explotacions agrícoles són explotacions mercantils familiars. La força de treball utilitzada és generalment de la mateixa casa i una part de la producció és ven al mercat.

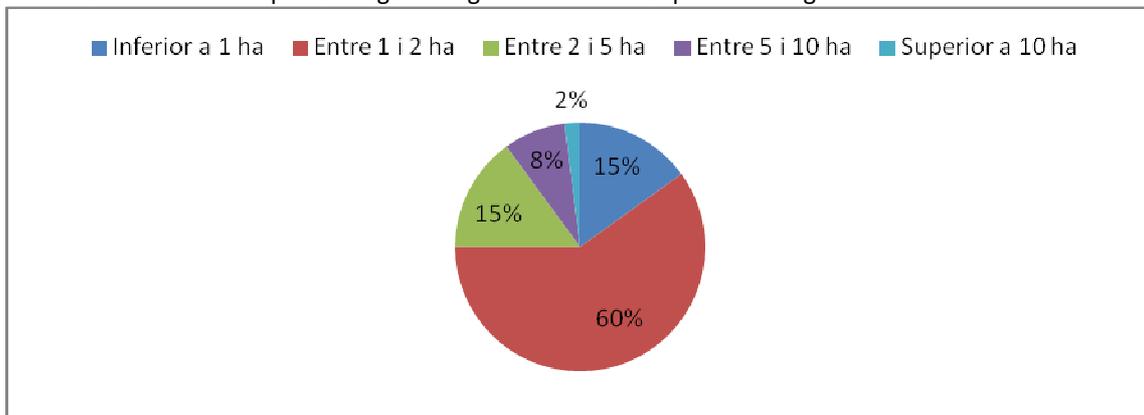
Utilitzant les dades de l'ECVH²⁸, es pot estimar que existeixen al voltant de 800.000 explotacions agrícoles (el 70% de les cases rurals exploten la terra, independentment de la forma d'accés a la terra). Aquestes plantacions estan repartides sobre tot el territori nacional, abastant tots els ecosistemes.

El país ha suportat al llarg del temps una disminució dels recursos disponibles a causa de l'excés d'utilització d'aquests. La creació de més terres dedicades per a l'agricultura, les pràctiques agrícoles poc beneficioses amb el medi, els fenòmens naturals adversos, les recurrents sequeres i inundacions, la desforestació i l'erosió i la construcció de zones urbanes en terres fèrtils han agreujat l'estat del país caribeny, han reduït els rendiments dels cultius i, en definitiva, han disminuït els possibles ingressos dels camperols haitians.

Els cultius estan distribuïts en forma de propietats agrícoles de xicoteta dimensió. La grandària mitjana de les plantacions és de 1,8 ha; i el 75% tenen una superfície inferior a 2 hectàrees. Així també, a causa de les regles de successió de les famílies haitianes a les zones rurals, la grandària de les parcel·les va disminuint, fragmentant-se, creant més explotacions de menys magnitud.

²⁸ *Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti*

Gràfica 9: Distribució en percentatge de la grandària de les explotacions agrícoles al 2002

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Ministère de l'Agriculture des Ressources Naturelles et du Développement Rural* (MARNDR)

Pel que fa al registre de la propietat de les terres, es troben diversos problemes, com ara: el fet de que un terç de les parcel·les rurals d'Haití no estiguen registrades i el 19% dels productors no tinguen cap document que prove l'adquisició de la propietat. En total, el 75% dels contractes d'adquisició de propietats agrícoles de tot el país segueixen les normes i els acords tradicionals.

En aquest context de propietat informal, la majoria dels agricultors haitians no són els amos de les seues parcel·les. Un grup reduït de famílies hi són propietàries del 45% de les terres disponibles al país que no només les mantenen improductives, sinó que en la majoria dels casos ni viuen a Haití.

La meitat dels camperols haitians i camperoles haitianes no posseeixen cap terra i quatre quintes parts treballen en terres que no són de la seua propietat. En general, els que tenen un tros de terra propi és per compra o per herència. A més, la majoria d'ells són independents i només un 2 o 3% de les explotacions estan organitzades en cooperatives.

L'arrendament de la terra i la parceria²⁹ són altres formes per a que l'agricultor haitià pugua tenir accés a la terra o obtenir més terres. També existeixen altres contractes de cultiu de la terra com la terceria³⁰ i la *corvée*³¹, majoritàriament informals, a curt termini i molt poc equitatiu entre les parts. Segons el *Ministère de l'Agriculture des Ressources Naturelles et du Développement Rural* (MARNDR), al 2007 existiren 30.000 terres arrosseres en parceria a Haití.

A més, altres factors com el poc accés al crèdit rural, la manca d'infraestructures tècniques i tecnològiques, el baix nivell educatiu de les zones rurals, la feblesa del mercat nacional haitià i la poca inversió en el sector primari impedeixen el desenvolupament del sector alimentari i agro-industrial tan necessari per a l'habitant rural d'Haití i per al país.

Per totes aquestes raons, les comunitats rurals s'enfronten al deteriorament de l'economia rural haitiana i de seues condicions de vida. En l'actualitat, l'agricultura que practiquen és de subsistència i, fins i tot, gràcies a la diversitat els permet alimentar a la seua família i obtenir excedent amb el que comerciar. Però, només un de cada cinc camperols és capaç d'obtenir els ingressos necessaris per a l'alimentació familiar de les activitats agrícoles i/o de la cria de ramat. Els que no ho aconsegueixen

²⁹ La parceria és un tipus de contracte entre l'amo de terres i el que les conrea per repartir-se els productes o beneficis. A Haití, el més estès és aquell on l'agricultor dona el 50% de la seua collita al propietari de la terra.

³⁰ A la terceria, la producció es divideix en tres parts: una que s'entrega a l'amo de la terra, altra al cap local en forma d'impost i la tercera es la queda el camperol.

³¹ La *corvée* és una obligació que tenen els camperols haitians de treballar de manera gratuïta uns dies a l'any en les terres de l'amo on estan instal·lats.

requereixen de la pràctica d'altres tasques com activitats extractives, artesanía, comerç a xicoteta escala i altres treballs assalariats.

Després de les activitats agrícoles i ramaderes, les remeses de l'exterior representen el major percentatge d'ingressos per a les famílies rurals, el 15% de mitjana. Els treballs assalariats, el comerç i l'artesanía el 10% i altres activitats no agrícoles el 17%.

Taula 22: Activitats rurals d'Haití per zones agro-ecològiques

Zona	Activitats agrícoles (cultius principals)	Ramaderia	Altres activitats no agrícoles
Regions seques i semi-àrides	- Dacsa, sorgo i fesol - Mandioca - Mânec	Caprina	Sal Carbó Pesca
Planes i altiplans humits	- Dacsa, sorgo, moniato i mandioca - Banana, i plàtan - Canya de sucre - Mânec	Bovina Porcina	Cal Carbó Artesanía
Planes de regadiu	- Cereals - Hortalisses - Banana i plàtan	Porcina Piscifactoria	Sorra
Muntanyes humides i molt humides	- Dacsa, fèsols, moniato - Cafè, cacau - Cítrics i alvocat - Fesol i nyam	Porcina	Cal Carbó Artesanía

Font: *Ministère de l'Agriculture des Ressources Naturelles et du Développement Rural (MARNDR)*

L'efecte més immediat de la degradació de l'economia rural haitiana és l'èxode rural, estacional o permanent, cap a les ciutats haitianes, cap a la veïna República Dominicana o, si és possible, cap a l'Amèrica del Nord o Europa.

L'*Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)* va estimar que al 2003 més de 360.000 residents rurals havien abandonat el lloc del seu naixement per a instal·lar-se a les ciutats, el 97% en l'Àrea Metropolitana. Així també, el 25% dels haitians i haitianes d'origen rural tenien un familiar a l'estranger. La tendència del fenomen de l'èxode rural està a l'augment. La situació en moltes zones rurals, on els seus habitants sobreviuen amb una agricultura poc productiva, sense cap atenció per part de l'Estat ni d'altres organismes, obliga als seus residents a vendre els seus terrenys i emigrar o, en altres casos, a exercir la delinqüència.

Des del 1986, data del derrocament de la dictadura dels Duvalier, les ciutats d'Haití, principalment la capital del país, van experimentar un creixement³² atès l'augment progressiu dels seus habitants. El migrant rural va explorar les possibilitats que les ciutats i altres països podien aportar-li per a maximitzar els seus ingressos i trobar millors oportunitats de treball i millors condicions econòmiques, socials i polítiques. Així també, la matança del porc crioll va obligar al camperol haitià a buscar noves fonts d'ingressos a les zones rurals, però també a les ciutats i més enllà del país.

A més, els haitians que abandonen les zones rurals, a causa de la centralització de les activitats administratives, econòmiques, educatives i dels serveis essencials, i de la crisi econòmica i política patida al llarg dels anys, solen tenir l'edat de treballar, el que afecta a la ma d'obra i a la productivitat agrícola, i majoritàriament són homes, deixant a les dones la responsabilitat del càrrec del camp, les tasques domèstiques i de la cura dels fills.

Altra conseqüència és la recerca de terres de cultius en zones totalment inapropiades per a l'agricultura, el que accelera la desforestació i deixa els sols nus durant períodes de pluges.

³² Més de la meitat de les barriades edificades a les grans ciutats a partir d'aquest any són ravals on les cases s'han construït de forma descontrolada amb tot tipus de materials, sense una correcta instal·lació del sistema elèctric ni de canonada.

4.2. Industrialització. Instal·lació de maquiladores

El sector industrial haitià va representar, al 2009, el 16% del PIB. Està capacitat tant a satisfer les necessitats nacionals com per a comercialitzar els seus productes al mercat internacional. Per aconseguir-ho, ha emprat matèries primeres produïdes localment i també importades.

La major part de l'activitat industrial es concentra principalment al departament de l'Oest, on hi va representar un paper molt important en el desenvolupament de la capital, i de tot el país. Només, a Port-au-Prince hi ha més del 83% de les empreses industrials del país i el 78% dels treballadors ocupats en la indústria. També existeix als departaments del Nord-Est, l'Artibonite i Sud.

Quasi tota la indústria haitiana es considera manufacturera. Va aportar, al 2009, un 8% del PIB d'Haití i va ocupar al voltant de 80.000 haitians i haitianes, dels quals 21.000 ho feien a les indústries tèxtils. A més, el 92% dels productes industrials exportats són manufacturats.

Al voltant de les tres quartes parts de les empreses manufactureres tenen un capital social inferior a 500.000 gourdes (9.500 euros), i un 11% d'elles tenen més de 300 persones. Tot açò reflexa el predomini de les xicotetes i mitjanes empreses en la indústria haitiana. Així també, no requereixen un alt nivell tecnològic: la majoria de les empreses manufactureres produeixen bens de consum.

El problema més greu que pateixen aquestes empreses és el cost de mantenir-se al sector industrial, per això són majoritàriament societats joves, que tenen dificultats per accedir a crèdits, que han de competir amb productes importats i que estan rodejades d'un escenari poc favorable per a les inversions, a causa, d'entre d'altres, dels talls freqüents d'electricitat i l'alt nivell de delinqüència.

Agro-indústria

La producció de bens de tipus primari hi figura com una de les indústries amb major potencial econòmic del país; de fet, aporta el 50% del valor afegit del total de les indústries manufactureres. S'hi pot subdividir en dos subsectors segons la destinació final:

Taula 23: Subsectors de l'agro-indústria haitiana

Subsector	Productes
Agro-Alimentari	Pâtisserie
	Begudes alcohòliques
	Altres Begudes
	Fruits i hortalisses transformades
	Mànecs
	Productes làctics
	Cafè i xocolata
	Cereals transformats
	Avicultura industrial
	Productes de ramaderia i pesca processats
Agro-Cosmètic	Olis essencials

Font: *Chambre de Commerce et d'Industrie Haïti* (CCIH)

Pràcticament tots ells estan pensats per al mercat local, encara que la major producció del cacau, el cafè, els productes derivats de la canya de sucre i el mànec estan destinats al mercat internacional.

Després de ser el sector que més va contribuir al PIB, l'agro-indústria va patir un decreixement progressiu quasi continu. La degradació progressiva i continuada de l'estructura productiva d'Haití va originar una incapacitat de satisfer la demanda local de productes alimentaris i, com conseqüència, una progressió de les importacions de productes derivats a partir dels anys 80. Aquesta disminució del sector es va traduir en un descens del sector privat formal: moltes empreses agro-industrials van tancar; per exemple, les principals fàbriques sucreres del país van cessar les seues activitats.

Tot i això, actualment, l'agro-indústria és la principal indústria haitiana. A l'any 2009, les exportacions provinents d'aquest sector industrial van generar un ingrés per a l'estat de 38 milions de dòlars americans.

S'hi troben majoritàriament micro-empreses i xicotetes empreses, que ocupen entre 4 i 20 haitians i haitianes. Totes elles són societats individuals, de tipus informal, o associacions i cooperatives. També hi ha mitjanes empreses, d'entre 20 i 400 i només unes quantes són grans, en forma de societat anònima i orientades a l'exportació.

Una d'aquestes últimes és JMB S.A.. Aquesta societat creada al 1983, té com objectiu l'exportació, principalment cap als EUA, de productes agrícoles haitians, sobretot mànecs, però també altres fruits i vegetals frescs o congelats. Per a aconseguir-ho posseeix unes instal·lacions modernes on ven a l'exterior una mitjana de 2.050 tones anuals per un preu al voltant de 3 milions de dòlars. Els factors per a que JMB continue en Haití són:

- Un clima ideal per a la collita de mànecs. La *Madame Francisque* creix durant 10 mesos a l'any, 3 o 4 mesos més que altres varietats de mànecs dels majors productors mundials.
- Un baix cost de mà d'obra. El salari mínim d'Haití és molt menor que altres països de la regió.
- Proximitat dels EUA. El fet de que Haití estiga prop dels EUA, a més de les bones relacions comercials que tenen ambdós, facilita la introducció dels seus productes al mercat nord-americà.
- Prestigi. Les seues exportacions han de passar per un control de l'USDA. La certificació ratifica l'alta qualitat del seu producte i, en definitiva, el promou al mercat internacional.

Indústries tèxtils i de roba

D'una forma tradicional, reuneixen totes les activitats i processos de les etapes de la cadena de fabricació i transformació de teixits. Actualment, els seus productes representen més de tres quarts dels ingressos d'exportació. Engloba:

Taula 24: Subsectors de la indústria de tèxtil i de roba haitiana

Subsector	Productes
Tèxtil	<ul style="list-style-type: none"> • Fils de sisal, cotó, jute i polipropilè. • Peces tèxtils basats en jute i sisal • Bosses de polipropilè
Complements de casa	<ul style="list-style-type: none"> • Roba blanca: edredons, cortines, tovalles, coixins... • Catifes i estores
Roba	<ul style="list-style-type: none"> • Roba de tall: vestits, roba interior, guants, barrets... • Gèneres de punt: jerseis, calcetins, mitges...

Font: *Chambre de Commerce et d'Industrie Haïti (CCIH)*

Encara que existeixen societats de producció en sèrie, mecanitzades i manufactureres, la majoria de les societats es troben en un estat semi-industrialitzat. Principalment són micro o xicotetes empreses informals que es dediquen, sobretot, a la fabricació de roba. Quasi tot el procés productiu es realitza a casa del camperol, qui efectua aquests treballs per a obtenir ingressos auxiliars, o com un ofici alternatiu al medi rural. A més, s'hi poden trobar professionals del sector com teixidors, modistes i sastres independents artesanals. Els materials que s'utilitzen principalment són l'atzavara, el cotó, la juta i el polietilè.

Altres societats d'aquest sector industrial són empreses formals capitalitzades que treballen exclusivament per l'exportació. Moltes d'elles només fabriquen productes semielaborats, doncs treballen a una etapa del procés productiu: els teixits s'importen, ja siguen tallats o a mesura, s'uneixen i s'exporten.

El procés d'obertura del país va originar que moltes firmes haitianes tancaren i obriren d'altres que utilitzaven matèries primeres importades. Les indústries van passar de ser de la filatura de sisal i del cotó per a la fabricació de roba i altres articles destinats als mercat local a indústries de roba per a l'exportació cap als EUA.

Aquestes últimes societats, reben el nom de maquiladores o maquiles³³. La instal·lació d'aquestes companyies a Haití es va dur a terme a partir dels anys 1980 quan les societats deslocalitzades a la veïna República Dominicana es van desplaçar cap a la part occidental de l'illa, en busca de la possibilitat de pagar menors salaris. Després d'aconseguir acords amb les autoritats haitianes com la reducció o l'exempció de càrregues fiscals, taxes duaneres especials i l'alliberació d'altres impostos locals, les maquiles, principalment societats de capital estranger, es van instaurar paulatinament en diferents zones. La primera va ser arran de la frontera, prop de Ouanamithe (departament Nord-Est). Més tard, al 2005, al mateix Nord-Est i, fins i tot, prop de Port-au-Prince es van crear més zones franques on poder implantar més fàbriques manufactureres.

Una d'aquestes societats deslocalitzades a Haití és Pacific Sports S.A.. L'entitat d'origen sud-coreà produeix uniformes, roba de caça i camisetes en tres edificis d'un Parc Industrial de la capital del país. Al 1996, l'empresa, que treballava a la República Dominicana, es va traslladar cap Haití per:

- El lloguer del país, de 2,5 dòlars/ft² per any³⁴, i el cost del subministrament d'aigua i elèctric són molt més barats que el de la República Dominicana.
- El baix cost de mà d'obra.
- La gran demanda de treball industrial, el que facilita la renovació dels recursos humans.
- La facilitat per obtenir visats i permisos de treball per a empresaris estrangers.
- La llibertat d'importar matèries primeres dels EUA, gràcies a les lleis HOPE i HOPE II³⁵.

Indústries de productes minerals no metàl·lics i metal·lúrgics

Crea productes elaborats després de l'extracció de marbre, bauxita, pedres decoratives, argila i carbonat calci, orientats essencialment al mercat intern. Als últims anys, ha gaudit del dinamisme del sector de la construcció i de la diversificació de les matèries plàstiques per a la realització d'emalatges i la fabricació de recipients.

Indústries químiques

Es caracteritzen per l'alta diversitat de les activitats. Inclouen la fabricació de fertilitzants i pesticides, productes farmacèutics endògens i medicaments bàsics, pintures i vernissos, productes de neteja i productes de bellesa, tots ells dedicats exclusivament al mercat local.

L'artesania i la fabricació d'obres d'art (ferro forjat, pintura en mobles o en teixits)

Són també altres activitats manufactureres importants del país. No obstant, són activitats essencialment informals que es realitzen ordinàriament per les mullers. Tot i això, representa una part important en les exportacions cap als EUA, d'al voltant de 80.000 dòlars americans.

4.3. Situació laboral

A Haití, la situació del mercat laboral constitueix altre problema per als seus habitants. Mostra alts nivells de desocupació, subocupació i informalitat, està polaritzat entre els sectors econòmics primari i terciari, presenta forts desequilibris segons el medi i el sexe, i, a més, la falta de generació de llocs de treball amaga la precarietat dels contractes.

La taxa de la Població Potencialment Activa (PPA) o en edat de treballar³⁶ és del 64,10%, d'on més de la meitat (el 54%) són residents de les regions rurals. Tot i aquesta capacitat de mà d'obra, s'hi troba una gran part de la població potencialment activa (el 41,3%) que no participa en l'activitat econòmica i ni esta en cerca de treball.

³³ Les maquiladores o maquiles són empreses manufactureres, de propietat local o estrangera, que s'ocupen de part del procés productiu de fabricació d'un producte per a una marca comercial, el qual s'exporta.

³⁴ 1 ft² = 0,092903 m².

³⁵ *Haitian Hemispheric Opportunity through Partnership Encouragement*. Aquesta llei proporciona el primer marc per traure profit als avantatges que ofereix Haití, com la seua mà d'obra i la seua proximitat al mercat nord-americà.

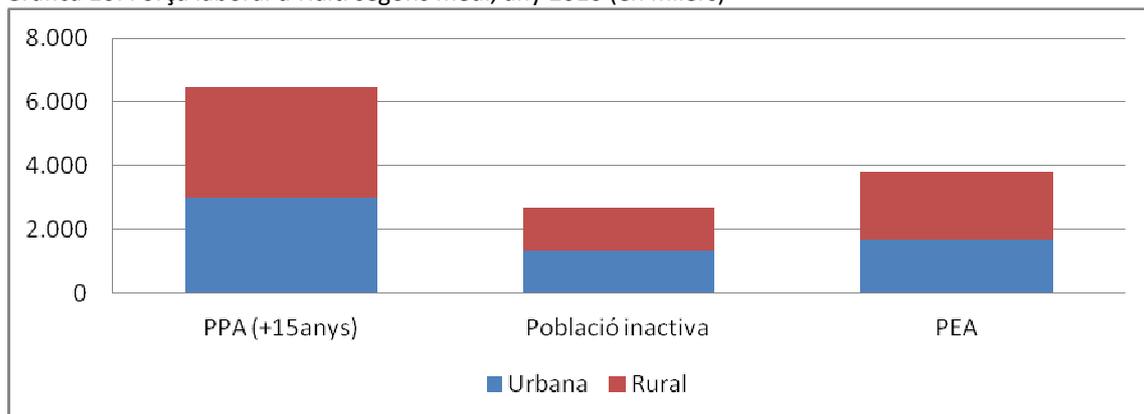
³⁶ A Haití, es considera població potencialment activa o en edat de treballar a tot aquell haitià i haitiana de més de 10 anys. Tot i això, l'estudi es centra als majors de 15 anys.

Així doncs, la Població Econòmicament Activa (PEA) és de 3.796.413 haitians i haitianes i representa només el 58,7% de la població potencialment activa. La taxa d'activitat haitiana està molt per davall de la mitjana de l'Amèrica Llatina (el 65,9%) i és un dels més baixos de la regió, només superat per Cuba.

Per altra banda, malgrat que la taxa és major les zones rurals que a les urbanes (de 61,7% i 55,2% respectivament), la gran majoria de qui es troben en una situació d'ocupació o buscant treball es localitzen a les zones urbanes.

A més, atès a la crisi al sector agrícola haitià i a la manca d'estructures educatives i sanitàries del medi rural, la força laboral rural i, fins i tot, la d'algunes ciutats haitianes s'estan desplaçant en un efecte migratori cap a les grans ciutats i l'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince.

Gràfica 10: Força laboral d'Haití segons medi, any 2010 (en milers)

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (CELADE)*

Les causes d'inactivitat són molt diverses: la majoria de la població inactiva és estudiant, qui representa el 46,52% del total, seguit per les ames de casa amb un 33%. La causa principal d'inactivitat difereix segons l'àrea de residència: a les ciutats hi ha més inactius a causa de ser estudiants (57,25%) mentre que a les zones rurals 4 de cada 10 inactius són ames de casa.

Al voltant d'un milió d'haitians i haitianes, qui havien o no treballat anteriorment i actualment busquen treball, es troben en una situació d'atur. La taxa de desocupació és del 32,71%. Representa una situació d'un nivell d'ocupació precari i de falta de dinamisme del mercat laboral i una de les més altes taxes de la regió d'Amèrica Llatina i del Carib.

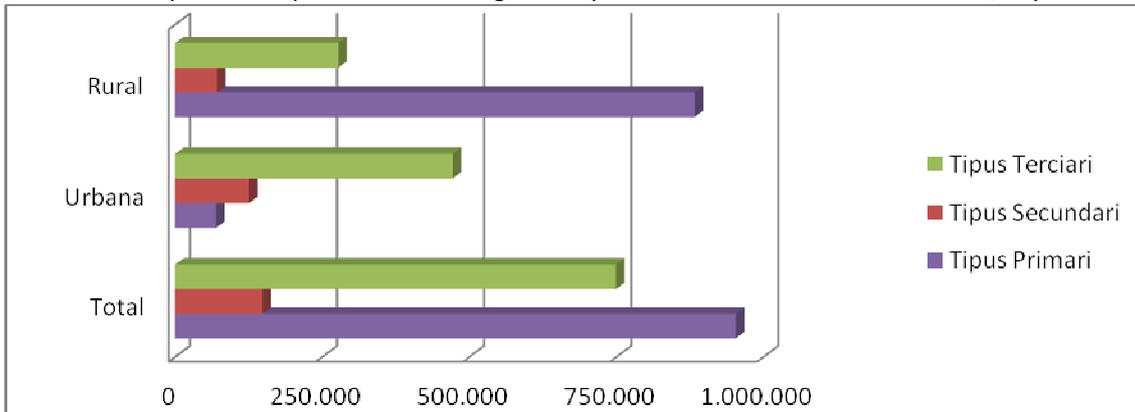
La distribució dels ocupats haitians i haitianes segons la rama d'activitat econòmica, es pot intuir pel predomini de la població rural econòmicament activa. El tipus de mercat laboral predominant al país caribeny és de tipus primari amb un 51,5% dels ocupats haitians, seguit pel terciari amb el 40,5%.

Quasi la totalitat de la mà d'obra ocupada del sector primari i més de la meitat del país exerceix les activitats d'agricultura, ramaderia i pesca. Per altra banda, les activitats relatives als serveis immaterials ocupen un lloc molt important a Haití. Als últims anys, s'està observant una terciarització del mercat laboral haitià, principalment del xicotet comerç informal centralitzat a l'Àrea Metropolitana. Actualment, aquesta activitat representa el 65% de l'ocupació del sector terciari i un quart de la mà ocupada nacional.

Tot i això, el procés de terciarització és pràcticament de subsistència i no conta amb les bases tècniques necessàries per una diversificació dels serveis, amb excepció del reduït percentatge de treball que genera el sector públic.

Finalment, el mercat de menor importància d'Haití és el secundari, l'industrial. Tot i que presenta un gran potencial, només engloba el 8% de la mà d'obra ocupada del país. En termes de quantitat de treballadors, amb el 86% de la mà d'obra ocupada del sector i el 7% dels treballadors del país, l'activitat predominant és la de fabricació, la indústria manufacturera, localitzada principalment a l'Àrea Metropolitana i a altres grans ciutats.

Gràfica 11: Ocupació de la població d'Haití segons el tipus d'activitat i la zona de residència, any 2003

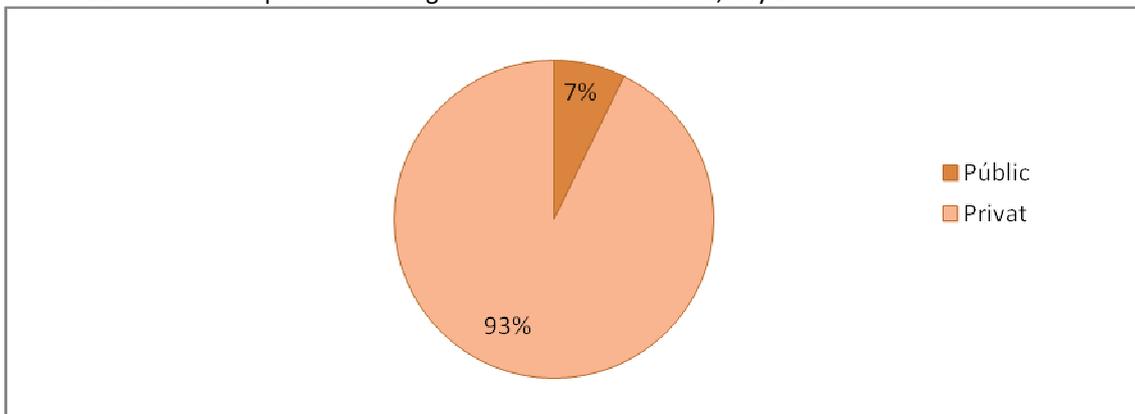

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)*, *Recensement Général de la Population et de l'Habitat (RGPH)*

A Haití, el sector públic es compon de l'Administració i de societats de caràcter públic autònomes, i es caracteritza per la seua debilitat d'absorció de la força laboral: només el 7% dels treballadors del mercat laboral haitià s'ocupen al sector públic.

El sector privat engloba societats privades, Organitzacions no Governamentals (ONG), que atrauen una quantitat important dels actius més qualificats atès a alts salaris, societats familiars i treballs per compte propi, que ocupa al 90% dels treballadors del sector privat. Pateix una situació molt semblant a la del sector públic: no tenen la capacitat suficient per a absorbir la gran massa haitiana de força de treball. Tot i això, ocupa a la gran majoria dels haitians i haitianes, el 97% dels ocupats.

Gràfica 12: Població ocupada d'Haití segons el sector institucional, any 2003

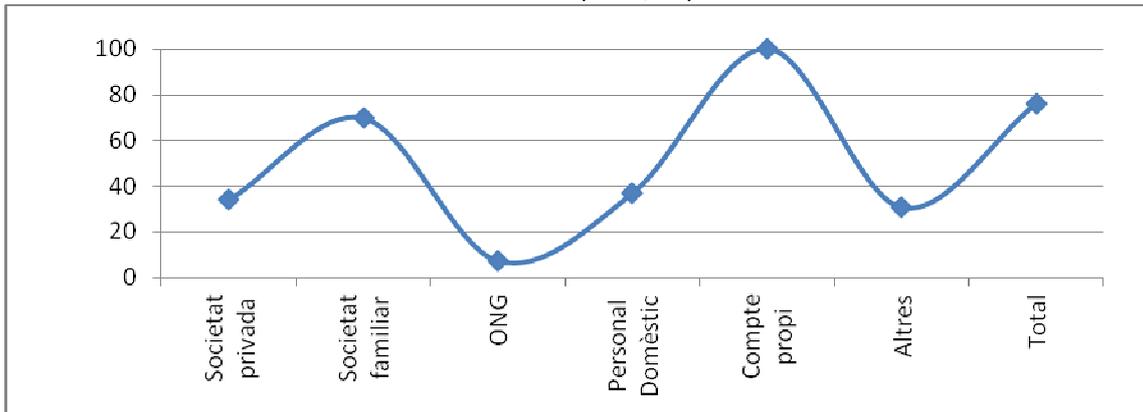

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)*, *Recensement Général de la Population et de l'Habitat (RGPH)*

Per altra banda, la informalitat es presenta com una alternativa a la desocupació i a la cerca d'una economia de supervivència d'Haití. A causa de la falta d'inversió i de l'alt atur, el país caribeny presenta les característiques necessàries per a proliferar les activitats econòmiques informals. Així doncs, el 76,2% dels treballadors haitians exerceixen la seua professió al marge de les normes que regulen el mercat.

La població urbana va créixer d'una forma que ha superat l'oferta de treballs formals disponibles i no es van poder crear tantes ocupacions formals com calia. Aquesta manca d'ocupacions formals origina també la gran taxa d'atur del país i l'aparició del sector informal (treballs per compte propi, treballs temporals, xicotetes activitats productives). Les zones urbanes i en especial l'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince atrauen a la força de treball rural, originant així una concentració caòtica, d'insalubritat, inseguretat, subocupació i informalitat dels treballs.

Gràfica 13: Taxa d'informalitat d'Haití dins del sector privat, any 2001

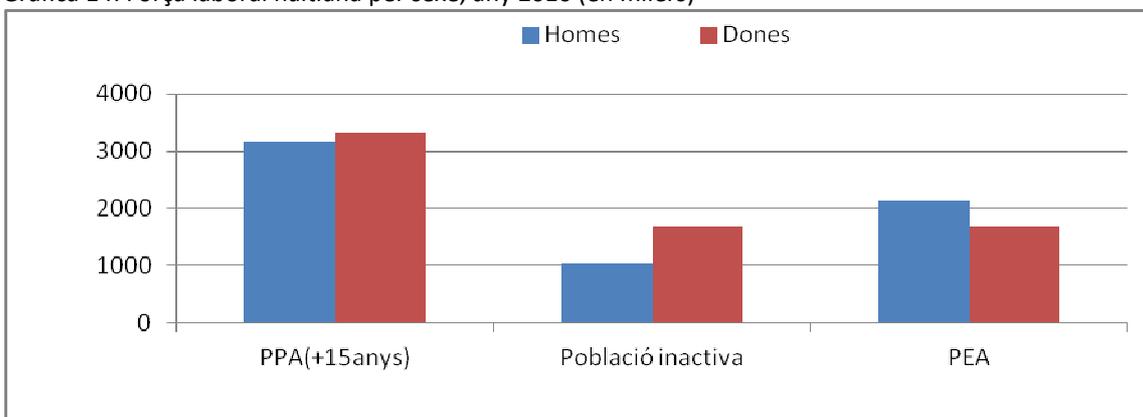

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI), Enquete sur les Conditions de Vie en Haïti (ECVH)*

La situació de la dona haitiana dins del mercat laboral és molt més complicada. La seua força de treball es troba pràcticament exclosa del mercat laboral i els pocs treballs als que ateny són terciaris informals localitzats a l'Àrea Metropolitana.

A causa de l'efecte emigratori dels homes en edat de treballar, el 51% de la població potencialment activa són dones. Tot i això, només 5 de cada 10 dones en edat de treballar es consideren econòmicament actives, qui representen el 44% de la PEA nacional.

Gràfica 14: Força laboral haitiana per sexe, any 2010 (en milers)

Font: Elaboració pròpia amb dades de la *Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía (CELADE)*

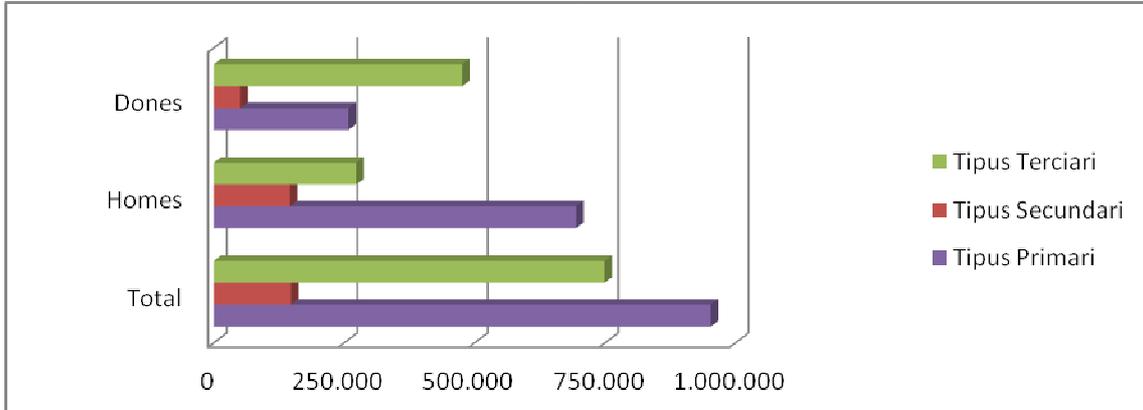
El baix accés a l'educació de la dona, en especial de les zones rurals origina que la causa principal d'inactivitat de la dona haitiana siga per ser ama de casa (47%), mentre que la de l'home és per ser estudiant (65,75%). Les estudiant inactives haitianes només representen el 35,85% del total de dones inactives del país.

Així mateix, la dona pateix una deficiència enorme en termes d'absorció laboral. La taxa de desocupació de les dones (35,5%) és molt alta respecte a la dels homes (30,60%). Aquest indicador mostra la fràgil situació de la dona al mercat laboral, qui malgrat de la seua elevada presència en la població activa, presenta un altíssim atur. A més, l'efecte migratori inter-departamental, dominat per la muller, ha originat que tant a l'Àrea Metropolitana com a la resta de les principals ciutats haitianes es troben major nombre de dones econòmicament actives i, desgraciadament, major nombre d'atur de la dona haitiana, de quasi el 42%.

Els pocs oficis que la dona pot desenvolupar a Haití són essencialment de tipus terciari: sis de cada deu dones ocupades exerceixen en aquesta rama econòmica, i ho fan principalment a les zones urbanes. La dona haitiana es troba totalment apartada de la producció agrícola, ramadera o de pesca. La

importància de la força laboral femenina a l'Àrea Metropolitana es pot atribuir a la migració interna i a la facilitat de exercir determinades classes d'activitats econòmiques de les zones urbanes.

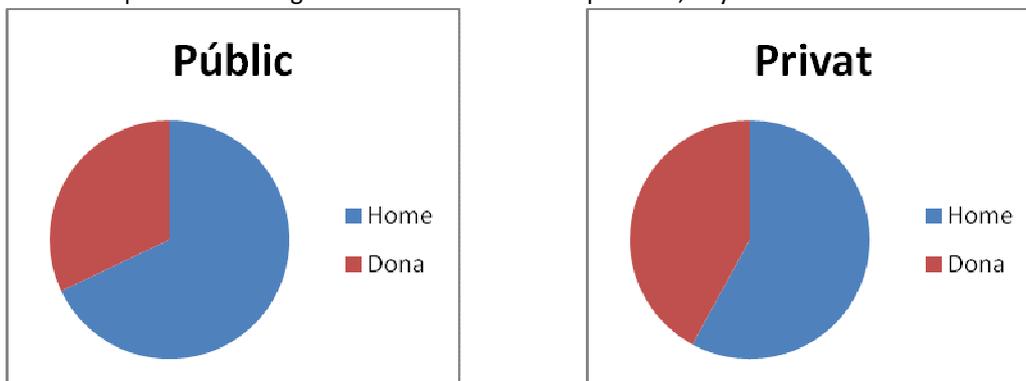
Gràfica 15: Ocupació de la població d'Haití segons el tipus d'activitat i per sexe, any 2003

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI), *Recensement Général de la Population et de l'Habitat* (RGPH)

La quantitat d'homes que treballen a les institucions estatals quasi duplica a la de les dones. De forma global, 7 de cada 10 ocupats a societats de caràcter públic són homes. Aquesta disparitat s'explica al entendre els requisits per ingressar a les institucions públiques tan exigents en un país com Haití: es necessita un nivell educatiu no assolible per la majoria de les dones del país.

Gràfica 16: Ocupació d'Haití segons el sector institucional per sexe, any 2003

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI), *Recensement Général de la Population et de l'Habitat* (RGPH)

Altre problema d'Haití és el salari mínim pagat al treballador. Fins fa pocs anys, estava estipulat en 70 gourdes/dia, equivalents a 1,70 dòlars i representava molt menys del salari mínim dels anys 1970 i 1980 de 15 gourdes diaris, que en aquell moment valien 3 dòlars americans. Amb l'augment del cost de vida acusat pel increment del preu dels aliments patit als últims anys, al 2007 es va decidir de forma progressiva posicionar el sou en 200 gourdes/dia (5,50 dòlars).

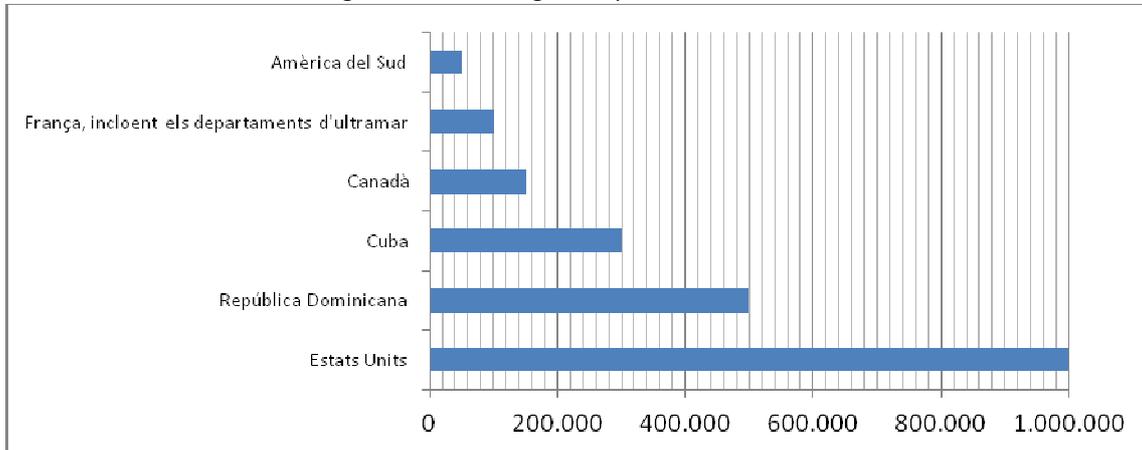
Tot i això, en l'escenari d'informalitat del sector del treball, el salari que realment rep la majoria dels ocupats haitians és menor al salari mínim corresponent als treballadors formals, els de la indústria i els pocs del sector terciari.

4.4. Emigració

Una de les conseqüències més lamentables de la mala situació agrícola, laboral, de la salut i l'educació, de falta d'infraestructures públiques i socials i de seguretat del país, és l'emigració. Segons les dades de *Comisión Económica para América y el Caribe-Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía* (CELADE-CEPAL), la taxa mitjana de migració del període quinquennal del 2005 al 2010

va ser de -2,1 per mil habitants. Encara que no és una de les més baixes de la regió, supera la mitjana de l'Amèrica Llatina (-1,7‰ habitants). Tot i que no hi ha una xifra oficial, es calcula que més de dos milions d'haitians viuen en la diàspora.

Gràfica 17: Distribució dels emigrants haitians segons el país d'acollida

Font: Elaboració pròpia

Cap als països rics

L'emigració cap als EUA va començar en l'època dels règims dels Duvalier. Fins i tot, entre el 1980 i el 2000, la població haitiana resident a aquest país es va quadruplicar. Els haitians escolliren el país nord-americà com una eixida del col·lapse sòcio-polític que patia Haití en aquell moment i, molt a sovint, eren refugiats buscant ajuda humanitària. A més, sempre que un desastre natural ha colpejat el país haitià, milers de barques s'han llançat a la mar amb la intenció d'arribar a les costes de la Florida. Molts dels que arriben a la costa són deportats, retornats cap al país caribeny.

Actualment un de cada 10 haitians resideix als Estats Units, sobretot als estats de Florida i Nova York. La majoria d'ells és força laboral, tant masculina com femenina, que treballen al sector servicis. A més, una gran quantitat d'homes realitzen tasques en la construcció, extracció i el transport, i les dones exerceixen com a assistents de centres de salut.

Per altra banda, la migració haitiana cap al Canadà es caracteritza per ser una migració secundària. Els milers d'haitians que arribaren als Estats Units continuen el trajecte cap al nord, cap a la província francòfona del Quebec. Per als haitians, Canadà resultava, i encara resulta, molt interessant per les seues lleis d'estrangeria i, sense cap dubte, per l'afinitat lingüística entre ambdós.

A més, aquest tipus de migració haitiana difereix de la resta en quan a les possibilitats que aquest país ofereix. Així és que la gran majoria dels immigrants haitians residents al Canadà tenen un alt nivell educatiu. Es calcula que 125.000 professionals i tècnics haitians qualificats viuen al Canadà. A més, la comunitat haitiana d'aquest país es caracteritza per el gran alt grau d'integració i participació en la societat i, fins i tot, en la política.

Per últim, tot i que França³⁷ no és el destí preferencial dels emigrants d'Haití, també hi ha una forta comunitat haitiana, sobretot a la perifèria de Paris. Gràcies a l'idioma, el que no representa una barrera al mercat laboral, l'immigrant haitià està totalment integrat en la societat francesa. Tot i això, la idea generalitzada a Haití de que França és el culpable de la mala la situació actual del país caribeny provoca, entre altres raons, que aquest tipus de migració no se generalitze.

L'elecció dels països desenvolupats com a lloc de destí dels immigrants haitians s'ha originat per diferents motius. Tot i això, tots coincideixen en l'ampli ventall de possibilitats que aquests ofereixen i, sobretot, en els salaris que poden rebre. Es calcula que un milió d'haitians viuen actualment als Estats Units, 150.000 al Canadà i cent mil a França.

³⁷ Així també, els territoris d'ultramar de França, especialment Guadalupe, Martinica i la Guaiana, són un destí atractiu per als haitians i les haitianes.

Encara que un gran desavantatge de la immigració haitiana és la fuga de cervells (enginyers, tècnics, professors, filòsofs, advocats, escriptors), una gran part de la quantitat dels ingressos que reben a l'exterior s'envien com a ajuda per a familiars que encara resideixen a Haití. Segons l'IFAD³⁸, l'any 2006 es van enviar cap Haití quasi 1.050 milions de dòlars estatunidencs en concepte de remeses de l'exterior, el que equivalia al 21,1% del PIB aquell any.

Les remeses són crucials per a la supervivència d'amplis sectors de la població. Representen un paper fonamental en el desenvolupament econòmic i social dels habitants de la nació haitiana. Mantenen les necessitats quotidianes de diversos milions d'haitians fins al punt de que són completament dependents d'aquesta ajuda no institucional.

Cap a Cuba

La immigració haitiana en Cuba és un fenomen que s'ha dut a terme des de les primeres dècades del segle XX, aprofitant la necessitat de mà d'obra barata per la indústria del sucre cubà. Després de la caiguda del preu del sucre, l'arribada d'haitians a l'illa de l'Habana es va interrompre.

Més tard, baix la mala situació sociopolítica d'Haití dels regims dels Duvalier, milers d'haitians i haitianes, entre d'ells refugiats polítics, van abandonar el país buscant millors oportunitats a Cuba.

Actualment els haitians i haitianes residents a aquest país s'han involucrat en la societat cubana: han accedit a l'educació, s'han format com professionals, han aconseguit un treball adequat i, fins i tot, han obtingut el dret a vot. Tot i això, molts dels actuals residents es troben en una situació d'irregularitat.

Cap a la República Dominicana

Sempre ha hagut relacions entre les dues parts de l'illa de l'Espanyola, i sempre han existit persones que es desplaçaven d'una part a l'altra de l'illa. Tot i això, des de l'últim quart del segle XX, la migració entre aquests dos països, especialment d'oest a est, d'Haití a la República Dominicana, s'ha agreujat. Actualment, aproximadament mig milió d'haitians viuen al país dominicà, la majoria d'ells de forma il·legal.

A principis del segle XX fins a la dècada dels 1960, milers d'haitians es desplaçaven de forma temporal cap a la República Dominicana baix acords intergovernamentals. Eren sobretot mà d'obra masculina, agricultors i camperols, que s'ocupaven en la canya de sucre i en la indústria sucrera dominicana, així com en altres sectors agraris. Treballaven en època de collites sense una millora real de la condició de vida ni un salari just.

No obstant, a partir dels anys 1970 i 1980, gran part de la població urbana d'Haití va anar desplaçant-se buscant millors condicions de vida cap al país veí. El canvi de model econòmic de la República Dominicana (de una economia agro-exportadora a una de serveis oberta a l'exterior) va motivar que una amplia força laboral dominicana emigrara deixant lloc a la mà d'obra estrangera.

Aquest espai l'han aprofitat tant homes com dones amb un alt nivell d'escolaritat i un gran nombre de professionals i tècnics qualificats. Això ha significat que la demanda de treball haitiana s'ha diversificat. Ja no treballen solament en l'agricultura; són professionals de la construcció, d'obres públiques, del comerç ambulat, desenvolupant treballs domèstics, al turisme i també a l'agricultura, tant en plantacions com en propietaris de xicotetes extensions.

A diferència de casos anteriors descrits, aquesta migració ja no està regida per acords entre els dos països. Actualment, la contractació es realitza baix el regim privat. A més, ja no es tracta de migració estacional. Molts d'ells s'assenten als nous barris de la perifèria de la capital, Santo Domingo, i de Santiago de los Caballeros, segona ciutat del país.

Aquest moviment migratori dins de l'illa ha generat diverses conseqüències. Els haitians estan completament rebutjats de la societat dominicana: moltes vegades són menyspreats i utilitzats com a

³⁸ *International Fund for Agricultural Development*, és un òrgan especialitzat de les Nacions Unides que té com objectiu proporcionar fons i mobilitzar recursos addicionals per a programes dissenyats per a promoure el progrés econòmic dels habitants pobres de les zones rurals.

quasi esclaus. No obstant això, molts haitians i haitianes decideixen cada any creuar la frontera atès a que l'ingrés mitjà de la República Dominicana és de 7,5 vegades major que el d'Haití.

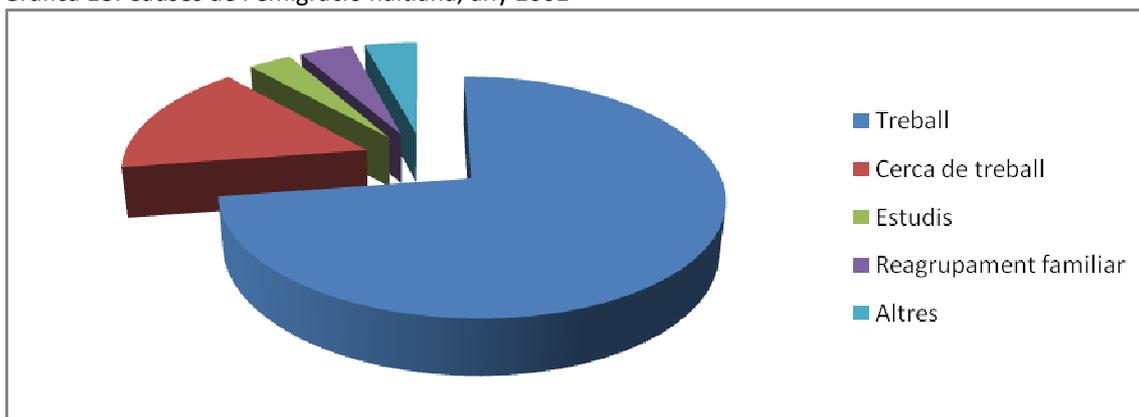
Taula 25: Ingres Nacional Brut (INB) per càpita d'Haití i dels principals països acollidors d'emigrants haitians (en dòlars estatunidencs)

País	INB
Canadà	43.270
Cuba	5.520
Estats Units	47.390
França	42.390
Guaiana	2.870
Haití	670
República Dominicana	5.030

Font: Banc Mundial

La renda per càpita haitiana és moltíssim menor que les dels països on els seus emigrants es desplacen. Per això, la causa principal del desplaçament d'haitians cap a l'estranger és per motius laborals (88,4%), amb l'objectiu de augmentar els seus ingressos, ja siga amb un contracte o en busca d'ell; sempre intentant millorar les condicions de vida.

Gràfica 18: Causes de l'emigració haitiana, any 2001

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institute Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSH)/Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti (ECVH)*

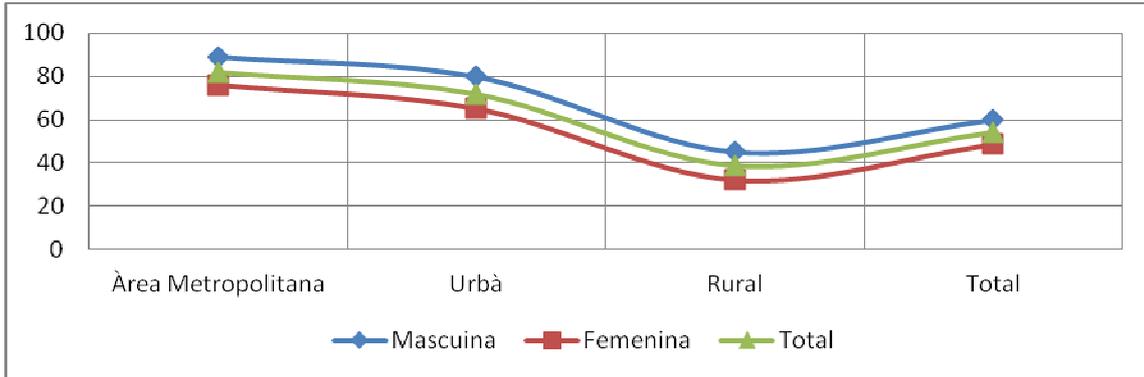
El fenomen migratori internacional d'Haití és permanent: l'haitià i haitiana que emigra no pensa en tornar al seu país. Aquesta realitat està tan assumida pel Govern haitià que va crear el *Ministère des Haïtiens Vivant à l'Étranger* l'any 1994.

4.5. Educació, Sanitat i Infraestructures

Educació

Una de les repercussions de la mala situació socioeconòmica del país és el baix grau d'alfabetització de la seua població i el precari accés a l'educació o la marginal assistència a l'escola. Segons les dades de l'IHSI, més del 45% de la població haitiana de 15 anys o major no sap ni escriure ni llegir, és analfabeta. La situació rural és moltíssim més complicada: 6-7 haitians de cada 10 d'aquest medi no posseeixen aquesta capacitat. A més, les taxes d'alfabetització de la dona haitiana són desesperants: en total, un poc menys de la meitat saben escriure i llegir; i a les zones rurals només el 32% tenen la capacitat de fer-ho.

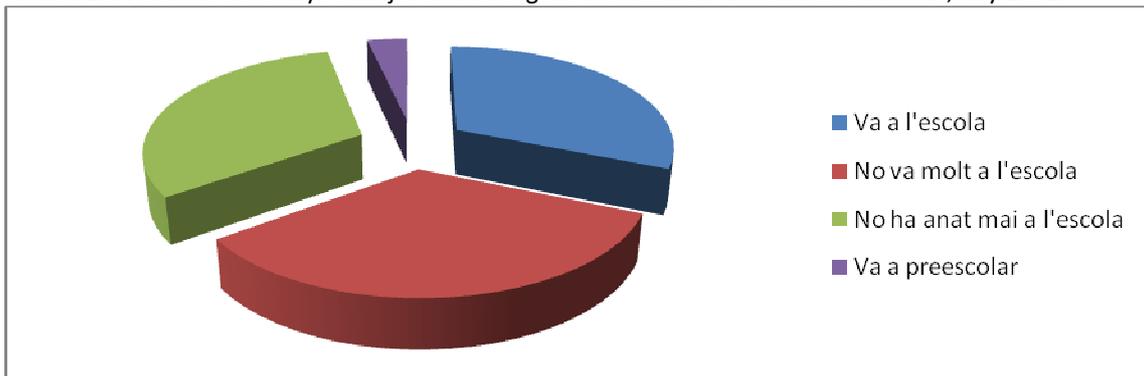
Gràfica 19: Taxa d'alfabetització d'Haití total i segons el medi de residència, any 2001.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institute Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)/Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti (ECVH)*

Altre problema amb l'educació és la presència escolar. Haití té una taxa molt baixa d'assistència als centres educatius: només 3 de cada 10 estudiants de 6 o més anys van a l'escola amb regularitat. Llavors, la majoria dels xiquets (65%) no reben de forma continua o han rebut mai formació.

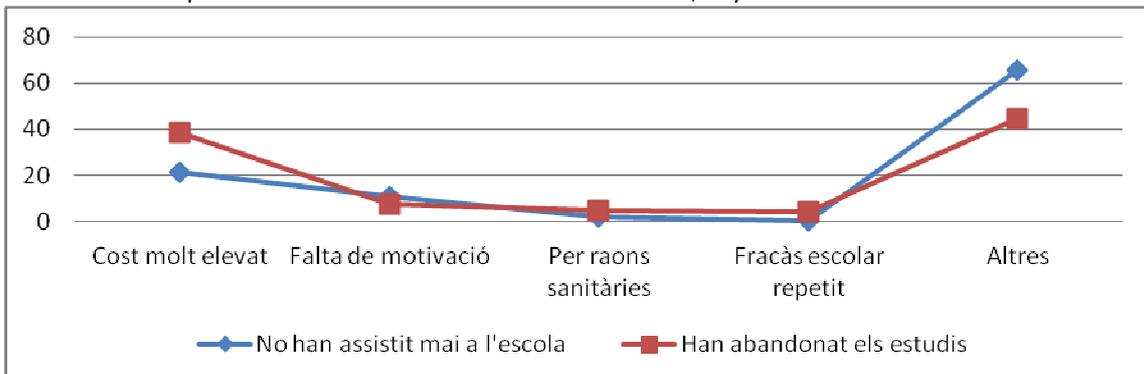
Gràfica 20: Població de 6 anys o major d'Haití segons l'assistència als centres educatius, any 2001

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institute Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)/Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti (ECVH)*

Les raons d'aquesta baixa freqüentació escolar poden ser molt diverses. Tot i això, la principal causa està relacionada amb l'alt preu de l'educació haitiana, ja siga la matrícula, el material, l'uniforme, etc. A més, cal recordar el desequilibri de nombre d'infraestructures segons el medi del país haitià. A les zones rurals l'oferta educativa és escassa, el que a vegades impedeix la continuïtat dels estudis o, fins i tot, l'alfabetització dels seus habitants.

Gràfica 21: Principals raons de la baixa taxa d'escolaritat d'Haití, any 2001

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'*Institute Haitien de Statistique et d'Informatique (IHSI)/Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti (ECVH)*

El cost de l'educació a Haití no és accessible per la majoria de la població; i, per als que es la poden permetre, representa una gran part dels ingressos familiars. A més, dins d'una mateixa família conviuen més d'un xiquet; així doncs, la capacitat d'oferir formació a tots els infants de la casa per part dels caps familiars és cara i, la majoria de les vegades, inassolible i impossible. Així mateix, quan més alt és el nivell de formació, major preu s'ha de pagar per ell, el que impedeix la continuïtat dels estudis per a la major part de la població jove d'Haití.

Per altra banda la Constitució d'Haití de 1987 especifica que l'estat és responsable de l'ensenyament primari, una educació lliure i obligatòria. No obstant això, l'execució d'aquest dret es duu a terme per part d'organismes públics com privats. La falta de recursos de l'Administració ha obligat a delegar la responsabilitat a escoles privades i als organismes no governamentals sense ànim de lucre.

Aproximadament el 85% de l'oferta educativa actual es impartida per organismes privats, que resulten, en mitjana, més cars que els públics. El Sector Públic agrupa les escoles totalment finançades pel *Ministère de l'Éducation Nationale et de la Formation Professionnelle* (MENFP) i les escoles que reben part de finançament públic però estan administrades per una congregació religiosa.

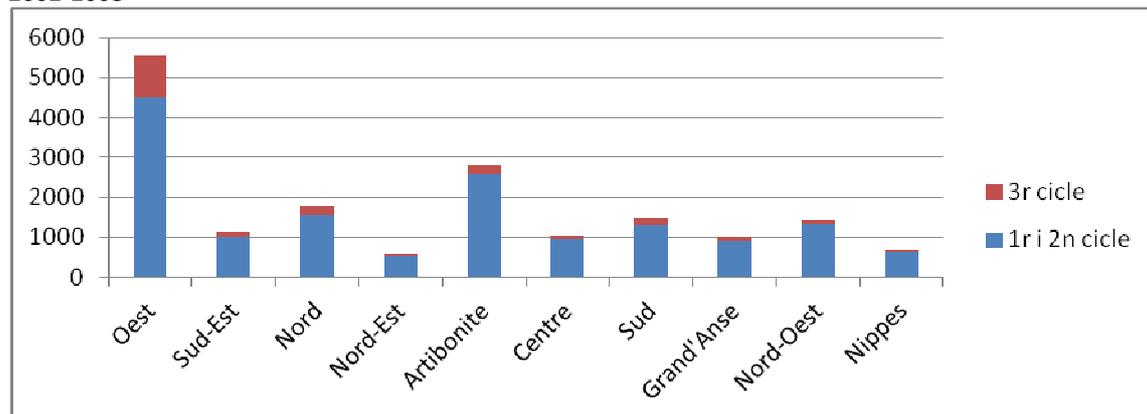
Taula 26: Sector de l'Educació Pública d'Haití, any escolar 2002-2003

	Preescolar	Primària	Secundària
Oferta Pública	5,5%	8%	9%
Nombre d'Estudiants al sistema Públic	4,67%	18,54%	25,36%

Font: *Ministère de l'Éducation et de la Formation Professionnelle* (MENFP)

A més, tot i que el Govern promou la creació d'escoles privades, una gran majoria d'elles, (aproximadament el 75%) no tenen acreditació legal del *Ministère de l'Éducation et de la Formation Professionnelle* (MENFP) i no garanteixen el compliment dels requisits de qualitat. Per altra banda, el 32% de l'oferta educativa es troba centralitzada al departament Occidental, seguit per l'Artibonite (16%) i el Nord (10%). Els tres junts posseeixen 6 de cada 10 centres educatius de primària i secundària on assisteixen més de un milió i mig d'estudiants. Així doncs, s'hi troben regions on l'oferta educativa no cobreix tota la demanda dels estudiants o, fins i tot, ni existeix.

Gràfica 22: Distribució de les escoles de primer, segon i tercer cicle per departament a Haití, any escolar 2002-2003

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Ministère de l'Éducation Nationale et de la Formation Professionnelle* (MENFP)

Atre problema de l'educació haitiana és el nivell de formació dels seus docents. D'entre els professors de preescolar i primer i segon cicle, tres de cada quatre no han rebut la formació necessària i requerida per a poder exercir la professió.

Sanitat

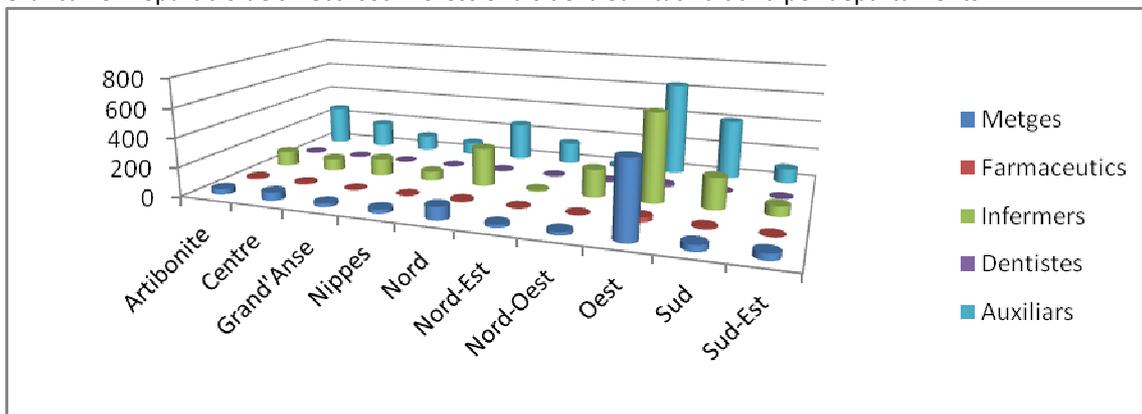
El Sistema de Salut d'Haití està constituït per dos subsectors: el públic i el privat. Dins d'aquest últim es poden distingir 2 grans blocs: un privat amb ànim de lucre i un altre sense (generalment organitzacions no governamentals). En total, un poc menys de 7 de cada 10 centres de salut al país són de

caràcter privat, localitzats quasi tots a la capital. A més, s'estima que actualment hi existeixen 753 intervencions d'ONG ajudant al Sistema Sanitari haitià en la prestació de la salut.

Segons el *Ministère de la Santé Publique et de la Population* (MSPP), dels 837 establiments d'atenció de salut de tot el país, el 31% d'aquests es concentren a l'Oest, prestant servei només a un terç de la població. Aquest departament i el de l'Artibonite posseeixen pràcticament la meitat de l'oferta sanitària haitiana. Així també, la majoria de centres especialitzats, les instal·lacions tecnològiques de la salut i els laboratoris es centralitzen a l'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince.

El nombre de personal qualificat al Sistema de Salut és insignificant, sobre 5,9 metges/ses per cada 10.000 habitants, el mateix nombre d'infermers/es per cada 10.000 habitants i de 6,5 professionals mèdics per cada 10.000 habitants; molt per davall de les recomanacions de l'OMS de 25 professionals per cada 10.000 habitants. A més, el 58% dels metges, el 35% dels infermers i el 33% dels farmacèutics de tot el país treballen als centres sanitaris o hospitalaris de la capital del país. Per tot això, segons el MSPP, el 47% de la població haitiana no té accés a la provisió de la salut.

Gràfica 23: Repartició dels Recursos Professionals de la Sanitat haitiana per departaments

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Ministère de la Santé Publique et de la Population* (MSPP)

Donat que l'accés limitat als aliments és un de les manifestacions més alarmants de la pobresa extrema que pateix el país caribeny, el problema més greu de la salut dels habitants d'Haití és la malnutrició, desnutrició i les malalties relacionades fer la falta d'alimentació com l'anèmia.

Les dades de l'*Enquête Mortalité, Morbidité et Utilisation des Services* (EMMUS-IV) del *Ministère de la Santé Publique et de la Population* (MSPP) revelen que a l'any 2005-2006 menys d'un quart dels xiquets de menys de cinc anys patien una malnutrició crònica: el 16% d'una manera moderada i el 8% severa. Aquesta situació origina una falta de recursos alimentaris tan necessaris que impedeixen el creixement correcte dels xiquets i xiquetes d'Haití. Així també, segons el ECVH el 13,5% de la població adulta, de més de 18 anys, pateixen una insuficiència ponderal o es troben en una situació de malnutrició (índex de massa corporal inferior a 18,5).

Les malalties infeccioses com el VIH/SIDA i la malària afecten la salut dels haitians i haitianes. Tot i que la taxa de prevalença del VIH/SIDA ha caigut considerablement als últims anys, continua sent alta i una de les més altes de l'Amèrica Llatina i el Carib. Segons dades del Programa Conjunt de les Nacions Unides sobre el VIH/SIDA (ONUSIDA) l'1,9% d'entre els adults de 15 a 49 anys al 2009 patien aquesta malaltia. Els joves i les dones són les capes de la població que acusen major índex de infecció d'aquesta pandèmia, el que complica el control de la dispersió del VIH/SIDA. Existeix una gran part de la població, al voltant del 60%, que no té un coneixement complet d'aquesta malaltia de transmissió sexual i no utilitza, i/o no disposa, de medis de prevenció.

Pel que fa al paludisme a Haití, es creu que és una malaltia endèmica molt difícil de eradicar. La malària té la seua màxima taxa de contagi en èpoques de pluges, sobretot al medi rural, manifestant-se de forma epidèmica. Així també, la degradació del medi ambient de les barriades de la perifèria de la capital als últims anys ha originat que aquesta malaltia produïa per paràsits del gènere del *Plasmodium falciparum* també s'haja dispersat per l'Àrea Metropolitana. Segons els resultats de l'EMMUS-IV, només

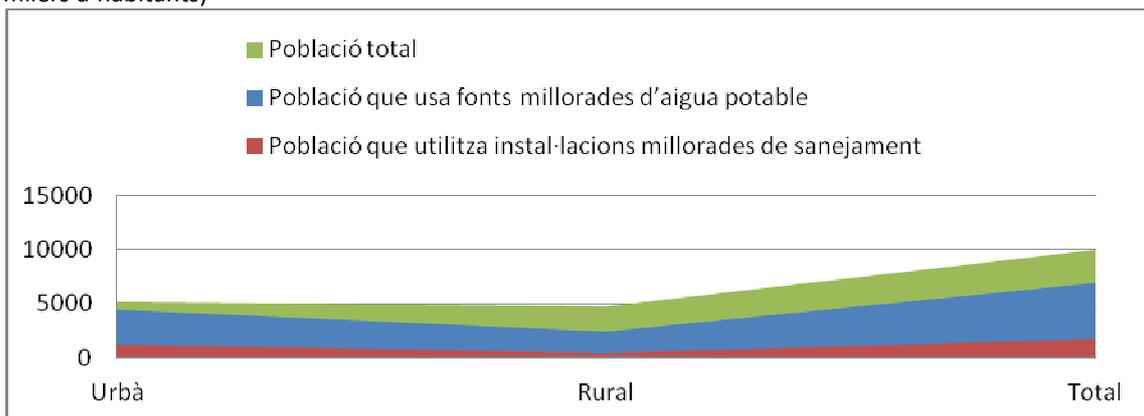
el 6% de les cases de tot el país disposen d'una mosquitera per a evitar el contagi, essent menor la taxa a les zones rurals (3,5% de les cases).

Infraestructures

A Haití, la responsabilitat del subministrament d'aigua potable i sanejament és per part de *Direction Nationale de l'Eau Potable et de l'Assainissement* (DINEPA). Aquest organisme de caràcter públic s'ajuda d'altres proveïdors i operadors professionals, públics, privats i ONG, per a poder, o intentar, abastir a totes les comunes haitianes. Malauradament, la seua producció garanteix només al voltant del 5 m³/any per habitant (quasi 14 litres/per habitant/dia), molt inferior a les recomanacions de 50-100 litres al dia per càpita de la Organització Mundial de la Salut (OMS), el que condueix a alts problemes de desenvolupament en l'humà.

A més, només el 69% de la població haitiana accedeix a fonts millorades d'aigua potable i un 17% a instal·lacions de sanejament millorades³⁹. A causa de la mala repartició geogràfica dels recursos, existeixen diferents contratemps derivats de l'escassetat de l'aigua potable i instal·lacions de sanejament en determinades regions: mentre que el 85% dels habitants a les zones urbanes tenen accés a unes millors infraestructures d'aigua i el 24% a unes infraestructures de sanejament més higièniques, només el 51% dels residents a les zones rurals tenen aigua corrent connectada a la casa, a un terreny o a un pati, o tenen fonts o pous d'aigua pública, i el 10% posseeixen una comuna que descarrega en una canonada o en un pou sèptic.

Gràfica 24: Població haitiana amb accés a aigua potable i a instal·lacions de sanejament, any 2010 (en milers d'habitants)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'OMS/UNICEF *Joint Monitoring Programme (JMP)* pel Subministrament i Sanejament d'Aigua

Altre problema és l'empitjorament de la qualitat de l'aigua per la pol·lució i la contaminació, a causa de la deficiència de xarxes de drenatge i inexistència de plantes de tractament d'aigües negres⁴⁰. La majoria de les fonts captades per al proveïment d'aigua potable estan contaminades per desferres humanes, o per l'acumulació de substàncies orgàniques lligades a la explotació agrícola, o són d'aigua salina. A més, el clor és l'únic medi de tractament d'aigua per al consum humà aplicat a Haití

L'extracció d'energia elèctrica es practica a tres grans centrals tèrmiques i una central hidroelèctrica per a la zona metropolitana. A la resta de departaments es poden trobar altres centrals tèrmiques i hidroelèctriques de menys importància. Tot i això, només del 12,5% de la població està connectat a la xarxa elèctrica⁴¹. Segons l'*Electricité d'Haiti* (EDH), organisme públic amb l'objectiu de la creació i la distribució de l'energia elèctrica, el consum anual per càpita d'electricitat a l'any 2000 va ser

³⁹ Les fonts millorades tenen majors possibilitats de proporcionar aigua potable segura que les fonts no millorades, i les instal·lacions millorades de sanejament tenen més possibilitats de ser més higièniques que les instal·lacions no millorades.

⁴⁰ El terme aigües negres, com es coneix comunament les aigües residuals pel color que adopten aquestes, és un tipus d'aigua que prové de inodors, cuines o fabriques i que es troba contaminada.

⁴¹ Aquesta taxa arriba a ser del 25% si es consideren les connexions il·legals.

de només 84 kWh, el més baix de tot el Carib. A més, els talls de la línia elèctrica són continus. Fins i tot, en algunes regions les hores de connexió elèctrica al dia no arriben ni a les 10 hores.

Davant de la situació de l'energia elèctrica d'Haití amb una cobertura i qualitat poc satisfactoris, la població haitiana, especialment els residents de les zones rurals, han buscat fonts alternatives d'energia, com la llenya i el carbó vegetal, complicant el medi ambient del país i contribuint amb la desforestació, erosió i la posterior desertificació.

A Haití, la recollida de fem és un servei quasi inexistent, mínim a algunes barriades de Port-au-Prince. Les escombraries s'apilen al carrer i, de vegades, són cremades. Així doncs, no existeix cap tipus de tractament d'aquestes i, fins i tot, en altres ocasions, són depositades a canals o als rius, impurificant-los, i segueixen la corrent cap al mar.

4.6. Acords econòmics internacionals

El moviment d'integració econòmica regional d'Haití es va iniciar al 1967 i va continuar amb l'efecte de la globalització i la liberalització del comerç. Fins a l'actualitat, és membre de:

- Organismes de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), com el Programa de l'ONU per al Desenvolupament (PNUD), la Organització Internacional del treball (OIT), l'Organització de l'ONU per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO), l'Organització de l'ONU per al Desenvolupament Industrial (ONUDI) i l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual (OMPI).
- Organització Mundial del Comerç (OMC).
- Fons Monetari Internacional (FMI) i Banc Mundial.
- Banc Inter-americà de Desenvolupament (BID), qui concedeix assistència financera i tècnica a governs nacionals, provincials i municipals i a institucions públiques autònomes en projectes que busquen la eliminació de la pobresa, la desigualtat i el creixement econòmic sostenible.
- *Caribbean Commun Martket* (CARICOM). Organisme que té com a objectiu millorar el nivell de vida, la plena ocupació i l'augment d'altres factors productius; accelerar, coordinar i sustentar el desenvolupament econòmic; expandir les relacions comercials i econòmics amb tercers estats; elevar els nivells de competitivitat internacional amb l'augment de la producció i la productivitat; i assolir la influència econòmica de Estats estrangers, grups i entitats de qualsevol classe.
- Comissió Econòmica per l'Amèrica Llatina i el Carib de les Nacions Unides (CEPAL). El seu objectiu és contribuir al desenvolupament econòmic i social d'Amèrica Llatina i el Carib, coordinar les accions encaminades a la seua promoció i reforçar les relacions econòmiques dels països entre sí i amb la resta de nacions.
- Fòrum Caribeny (CARIFORUM), un subgrup del Grup de Països Africans, Caribenys i del Pacífic (ACP). Òrgan encarregat d'administrar i coordinar el diàleg polític entre el Carib i la Unió Europea (UE), i promoure la integració i la cooperació dins del mateix Carib.
- Organització dels Estats Americans (OEA). El seus propòsits són finançar la pau i la seguretat del continent, promoure i consolidar la democràcia, prevenir i resoldre les possibles dificultats entre els estats membres, promoure, mitjançant l'acció cooperativa, el seu desenvolupament econòmic, social i cultural i eradicar la pobresa crítica.
- *Association of Caribbean States* (ACS), qui promou la consulta, la cooperació i l'acció concentrada d'entre tot els països del Carib.
- També va participar en el procés de creació de l'Àrea de Lliure Comerç de les Amèriques (ALCA), un projecte que buscava l'expansió del Tractat del Lliure Comerç d'Amèrica del Nord (NAFTA) que no va tenir èxit.

Per altra banda, té acords econòmics i comercials per ser integrant d'alguna d'aquestes organitzacions internacionals, amb els altres membres o amb tercers. Entre ells, s'hi troben:

- Tractats bilaterals d'inversió amb Alemanya, Estats Units, França Regne Unit i la República Dominicana.
- Programes de tarifes preferencials amb els EUA: *Caribbean Basin Initiative* (CBI). La importació al mercat estatunidenc de certs productes tèxtils fabricats a Haití es trobaven baix el tractat *Caribbean Basin Trade Partnership Act* (CBTPA) de l'any 2000. Més tard, es van afegir majors beneficis amb la llei estatunidenca *Haitian Hemispheric Opportunity through Partnership Encouragement* (HOPE) promulgada al 2006, implementada al 2008 amb *Food Conservation and Energy Act* (HOPE II), i *Haiti Economic Lift Program* (HELP) del 2010. Aquestes legislacions tenien com a finalitat el progrés cap a una economia de mercat, un augment de l'ocupació, la lluita contra la corrupció, protecció dels drets dels treballadors i consolidar un estat democràtic mitjançant l'eliminació de barreres comercials amb els EUA.
- Acords multilaterals basats en la clàusula de la Nació Més Afavorida (NMF)⁴² amb els altres membres de la OMC.
- Unió duanera amb els altres membres del CARICOM.
- Acords d'Associació Econòmica (AAE) entre la UE i Haití, com país membre del CARIFORUM.
- Acords de finançament i ajuda econòmica del FMI, el Banc Internacional de Reconstrucció i Foment (BIRD) i el BID
- Està adherit a altres pactes com:
 - El Conveni Internacional del Cafè (OIC)
 - El Conveni Internacional del Cacao (ICCO)
 - El Conveni Constitutiu del Fons Comú per els Productes Bàsics
 - El Conveni Internacional del Blat
 - El Conveni Internacional del Sucre

La implantació d'alguns dels acords abans mencionats va suposar la integració d'Haití en un mercat on existia una lliure circulació de capital, es coordinaven polítiques de tipus de canvi i taxes d'interès i es practicava la liberalització del comerç a través de la utilització de normes acceptables per totes les parts. Altres acords, van representar l'ajuda necessària per al desenvolupament econòmic d'Haití.

No obstant, malgrat tots els acords comercials adoptats, la part dels intercanvis exteriors d'Haití corresponent a les exportacions continuen sent escassos i estacionaris; basats, sobretot, en productes de subcontracta molt vulnerables front a les exigències dels clients als països desenvolupats. A més, les inversions estrangeres directes al país són insuficients i l'ajuda externa, de la que Haití depèn en gran mesura, sempre arriba condicionada i, durant els anys més complicats d'Haití, es va reduir dràsticament, impedit així l'evolució del país.

⁴² La NMF estableix l'extensió automàtica de qualsevol tractat que fora més beneficiós i que es concedira o s'haguera concedit a una part en un acord comercial internacional.

5. CONSEQÜÈNCIES DEL TERRATRÈMOL

5.1. Conseqüències socials

El passat 12 de gener del 2010, a les 16:53 hora local, amb epicentre a la ciutat de Léogâne, a uns 17 km de Port-au-Prince, i hipocentre a 10 km de profunditat, un terratrèmol de magnitud 7.3 en l'escala de Richter sacsejà en 35 segons quasi tota l'illa de l'Espanyola. Va colpejar la zona més poblada de Haití, així com el seu centre econòmic i administratiu. Els seus efectes als departaments de l'Oest, el Sud-Est i Nippes van ser devastadors. Es van registrar més de 50 rèpliques d'entre 4,5 i 5,9 graus.

La conseqüència més important, la més impactant i, probablement, la més recordada, és la xifra de les víctimes. En paraules del ex-Primer Ministre de la República Haitiana, Jean-Max Bellerive, en el primer aniversari del terratrèmol, el desastre natural *va causar 316.000 morts, 350.000 ferits i més d'1,5 milions de persones desplaçades, sense casa*. Amb aquestes dades, no definitives, però aproximades, aquesta desgràcia es considera com una de les catàstrofes humanitàries més greus de la història.

El terratrèmol va causar greus danys a tot el país. Va devastar els sistemes socials haitians, com l'educació i la sanitat; va destruir una infraestructura ja feble; va destrossar els sectors productius tan necessaris per al futur d'Haití; i, fins i tot, va influir sobre els medi ambient i sobre els recursos naturals haitians.

Taula 27: Resum dels Danys i les Pèrdues patits pel terratrèmol (milions de dòlars estatunidencs)

	Danys	Pèrdues
Gestió de Riscos i Desastres Mediambientals	3	496,4
Sectors Socials	959,4	553,3
Aigua i sanejament	34,0	201,4
Sanitat	196,4	273,7
Educació	434	43,2
Seguretat alimentària	295,0	35
Infraestructures	3.160,5	1.294,8
Habitatge	2.333,2	738,7
Transport	307,1	289,1
Telecomunicacions	94	46
Energia	20,8	37,2
Infraestructura urbana i administrativa	411,6	183,8
Sectors Productius	397,1	933,3
Agricultura	53	96
Indústria	74,6	267,7
Comerç	148,7	490,6
Finances	98,2	0
Turisme	22,6	79
Total	4.526,2	3.277,8

Font: Pla Nacional de Reconstrucció i Desenvolupament d'Haití (PDNA)

Sectors socials

El valor total dels danys i pèrdues causats pel terratrèmol del 12 de gener del 2010 s'estima en 7,9 milers de milions de dòlars, el que representa el 120% del PIB haitià al 2009. D'entre d'ells, més de 1.500 milions corresponen als sectors socials, el que representa el 20% del total dels danys i les pèrdues patits pel tremolor de terra.

Com el terratrèmol va sacsejar el cor econòmic i administratiu d'Haití, la capacitat de resposta humana i institucional, pública i privada, tècnica i financera internacional i d'algunes organitzacions no governamentals va ser pràcticament nul·la. La primera distribució de menjar, un sac d'arròs de 25 kg per família, no arribà fins a 20 dies després de la catàstrofe. La distribució de bens no alimentaris de primera necessitat, com abrics per a cobrir-se en la propera època de pluges, tardaren en arribar i molt més en

distribuir-se. Milers de malalts no tenien lloc on acomodar-se ni els familiars de les víctimes mortals, sepultures on soterrar als seus morts.

El subministrament d'aigua potable també es va veure colpejat pel terratrèmol. Les infraestructures de provisió d'aigua potable de l'Àrea Metropolitana i altres ciutats afectades com Léogâne, on ja hi havia diversos problemes per oferir un servei de qualitat, van quedar deteriorats. Els esforços de la DINEPA amb les companyies encarregades de la provisió d'aigua van aconseguir que es reprenguera l'abast a les zones afectades.

Aproximadament 1,3 milions de refugiats encara estan vivint en els més de 1.300 allotjaments temporals creats a l'Àrea Metropolitana de Port-au-Prince. Per altra banda, més de 500.000 persones van decidir tornar als seus llocs d'origen en un desplaçament, potenciat pel govern haitià, per buscar refugi en qualsevol altre lloc del país amb millors condicions. Moltes famílies empobrides de les zones rurals van haver de suportar la carga addicional de rebre les famílies desplaçades a causa del terratrèmol.

El sistema educatiu, ja dèbil abans del devastador sisme, també va ser afectat. Van morir més de 38.000 estudiants i més de 1.500 professionals de l'ensenyança i es van destruir o danyar més de 4.000 centres educatius, el 80% de l'oferta educativa de l'Oest, incloent 3 universitats importants de la capital.

Taula 28: Danys causats pel terratrèmol del 2010 sobre l'estructura educativa haitiana

Departament	Morts		Centres educatius danyats o destruïts	
	Estudiants	Professors	Públics	Privats
Oest	38.000	1.527	224	3.580
Sud-Est	36	13	71	208
Nippes	-	-	32	113

Font: *Ministère de l'Éducation et de la Formation Professionnelle (MENFP)*

Actualment, més de 800.000 xiquets i xiquetes haitians han pogut tornar a l'escola en edificacions provisionals construïdes per l'ajuda internacional i les ONG. Malgrat açò, més de 1.000.000 encara no poden assistir per la falta de reconstrucció de la infraestructura educativa haitiana.

A causa, i després, del tremolor, la salut i el sistema sanitari haitià també van quedar afectats. L'efecte més directe, i quasi immediat, va ser l'enderrocament de la infraestructura sanitària haitiana. Segons el MSPP, 39 hospitals -el 60% dels hospitals haitians- quedaren danyats o destruïts. A més, les morts de 61 membres de personal de diverses categories, 26 metges i 90 estudiants d'infermeria complicaren l'assistència d'ajuda sanitària immediata, necessitant ajuda de l'exterior.

La disminució de l'oferta sanitària junt a una mala resposta de socors va provocar una duplictat de serveis d'atenció sanitària en alguns llocs i falta de mitjans i infraestructures en altres. Hi va haver una gran afluència de pacients en hospitals perifèrics a la capital i de més enllà de la frontera amb la República Dominicana, col·lapsant-los per complet, en un ambient de lògic nerviosisme i descontrol entre el personal encarregat de la prestació d'ajuda sanitària.

No obstant, no va ser l'única conseqüència en la salut haitiana. Mentre que professional haitià i forces internacionals estaven tractant de reconstruir i recuperar Haití, un brot de còlera a finals de l'any 2010 va originar més de 4.000 víctimes i va afectar a més de 200.000 persones, cooperants internacionals inclosos.

Els danys materials i les pèrdues ocasionades per l'absència del servei que van patir els sectors de l'ensenyança i la salut haitianes s'estimen en 950 milions de dòlars (un 12% del total).

Infraestructures

L'existència de barris marginals a l'Àrea Metropolitana, amb cases construïdes amb tot tipus de materials inestables i totalment inadequats per a l'alberg de persones, i molt menys per a un desastre natural d'aquesta magnitud, va agreujar la situació i, possiblement, va augmentar la xifra escandalosa de víctimes. Aquestes barraques, on vivien la majoria dels migrants interiors que van decidir en el passat abandonar la seua casa i el seu treball agrícola a la zona rural per allotjar-se i ocupar-se a la capital del país, van ser devastades.

Segons el govern haitià al voltant de 105.000 cases van quedar totalment destruïdes i més de 208.000 danyades. El valor total dels danys a les residències dels haitians i haitianes afectats pel sisme s'eleva a 2,3 milers de milions de dòlars. Aquesta xifra compren el valor de la completa destrucció de les cases de distints tipus i qualitats, el valor de les parcialment danyades i les possessions materials. Les pèrdues relatives a l'habitatge s'estima en 739 milions de dòlars. Per tant, l'impacte sobre l'immoble representa aproximadament el 40% dels efectes del terratrèmol.

En total, més de 250.000 edificis van quedar danyats, incloent-hi 100.000 totalment destruïts. Entre ells, el Palau Presidencial, el Ministeri d'Obres Públiques, el Ministeri de Cultura i Comunicació, el Palau de Justícia, la centre penitenciari de la capital i la Catedral de Port-au-Prince també quedaren damnificats. El vuitanta per cent de la ciutat de Léogâne, epicentre del sisme, va quedar destruït.

La quantitat de desfetes de les construccions de la capital del país van sobrepassar la capacitat de la gestió de residus i la seua recollida. Fins i tot, dos anys després del terratrèmol no es va procedir a demolar per complet els edificis afectats, el que creava un perill per als ciutadans davant d'enderrocs imprevisibles; ni a retirar runes, el que provocava la congestió de la circulació de vehicles a Port-au-Prince i, fins i tot, la inaccessibilitat d'algunes barriades de la capital.

Així mateix, les dues vies principals d'entrada al país, l'aeroport internacional de Toussaint Louverture i el port de Port-au-Prince, van quedar col·lapsats i inservibles a causa de danys estructurals. Sense aquestes dues infraestructures de comunicació, la ràpida resposta humanitària va patir greus retards.

El terratrèmol també va danyar les infraestructures de les carreteres haitianes. En especial, la Route National 2, que enllaça la capital amb el sud-oest del país, va quedar inutilitzable. A més, a causa de l'erosió provocat per les fortes pluges, moltes de les carreteres afectades van patir major danys.

El valor dels actius materials destruïts, incloent habitatges, edificis administratius, carreteres i ponts, ports i aeroports, s'estima en 4,3 milers de milions (un 55% dels efectes totals de la catàstrofe).

Medi ambient

El terratrèmol també va causar un fort impacte ambientat, tot i que ja estava en un alt nivell de perill. La població haitiana, davant de l'extrema necessitat, va augmentar la pressió sobre els recursos naturals del país. La fusta va representar una font alternativa d'energia a l'electricitat o, fins i tot, un material per a la construcció de refugis.

El terratrèmol va agreujar els problemes de sostenibilitat de les zones rurals i urbanes i va augmentar, més encara, la vulnerabilitat a les sequeres, a les inundacions i a la posterior erosió en les èpoques de pluges.

5.2. Conseqüències econòmiques.

A més de les pèrdues humanes, dels danys a les infraestructures, de salut i educació, de la destrucció d'habitatges i del desplaçament poblacional causats pel terratrèmol, el sistema productiu haitià també es va veure afectat, col·lapsat i destruït. El valor total dels danys i pèrdues causats pel terratrèmol del 12 de gener del 2010 sobre l'agricultura, la ramaderia i la pesca, la indústria manufacturera, els serveis financers i el turisme haitià s'estima en més de 1.300 milions corresponen als sectors productius, el que corresponen al 17% del valor de les pèrdues i els danys causats pel terratrèmol.

Agricultura, ramaderia i pesca.

Encara que els sisme no va afectar molt de forma directa sobre la producció agrícola haitiana, va causar impactes indirectes, generats sobretot pel desplaçament massiu de les poblacions urbanes cap al medi rural. Davant de la impossibilitat d'accedir a la ajuda alimentària internacional durant les primeres setmanes després del terratrèmol, les poblacions que havien migrat, o retornat, a les zones rurals van consumir els grans guardats per a la sembra de la temporada.

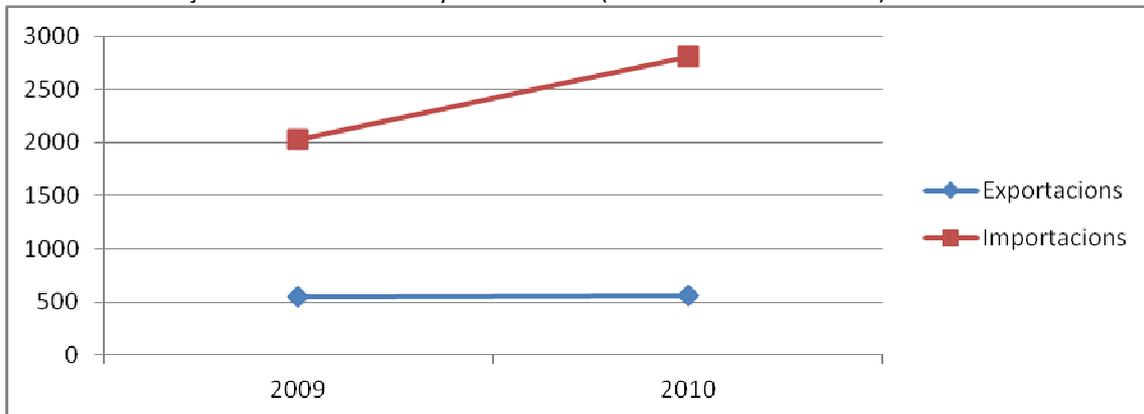
L'estat de les xarxes comunicatives també va contribuir a que la producció alimentària haitiana de la resta del país no poguera accedir als principals mercats de la capital i a les ciutats més devastades pel sisme i més necessitades en aquell moment. També, el baix poder adquisitiu de la major part de la

població, va contribuir a la dependència de la resposta humanitària internacional i a les importacions massives. Així doncs, es va originar un dèficit de grans disponibles locals, amb la conseqüent pèrdua de competitivitat front a llavors i aliments importats, molts d'ells híbrids i transgènics de destacades multinacionals.

Les pèrdues directes al sistema productiu agrícola haitià van ser essencialment sobre la infraestructura, com canals de reg, sistemes de regadiu, magatzems i instal·lacions de transformació de les zones pròximes a l'epicentre del terratrèmol, sistemes de pesca i d'aqüicultura. Els danys materials i les pèrdues econòmiques ocasionades pel terratrèmol a l'agricultura s'estimen en 150 milions de dòlars (un 2% del total).

Així també, la balança comercial d'Haití va tenir una greu regressió: el valor de les exportacions de productes haitians van créixer només un 3%, un modest augment en comparació al fort increment, del 38%, del valor de les importacions.

Gràfica 25: Balança Comercial d'Haití anys 2009 i 2010 (en milions de dòlars EUA)

Font: Elaboració pròpia amb dades de la *Banque République d'Haiti* (BRH)

Indústria i el comerç

Diverses plantes de fabricació de tèxtils i de roba, localitzats a parcs industrials pròxims a la capital del país també van patir destrosses. Moltes d'elles van patir danys estructurals. La seua maquinaria i els equips productius van quedar destruïts, i van perdre part de la producció. Algunes, fins i tot, van perdre als seus empleats, morts, desapareguts o desplaçats cap a les zones rurals. Per tot allò, la represa de la activitat productiva va ser molt complicada. També hi va haver algunes societats deslocalitzades de confecció que abandonaren Haití donat l'ambient de desesperació i d'un futur incert, descoratjador als inversors amb aversió al risc.

Els danys en l'estructura productiva i la variació dels fluxos econòmics (pèrdua de producció, reducció del volum de negoci, pèrdua d'ocupació dels assalariats, augment dels costos de producció, etc) de la indústria haitiana produïts pel sisme s'estimen que 350 milions de dòlars (4,5% del total).

La major part dels danys al sector comercial formal van ser a la infraestructura. Segons paraules del ex-Primer Ministre Jean-Max Bellerive, a causa del sisme, *més de 30.000 edificis comercials van quedar greument damnificats i molts d'ells inservibles*, o el que és el mateix, el 90% del centre comercial de Port-au-Prince va quedar totalment destruït. Molts d'aquests edificis no estaven construïts ni preparats per a un terratrèmol d'aquesta magnitud. El sector informal va patir principalment pèrdues de vides humanes.

Les pèrdues i els danys patits al sector del comerç s'estimen en 640 milions de dòlars (8% del total causat pel sisme).

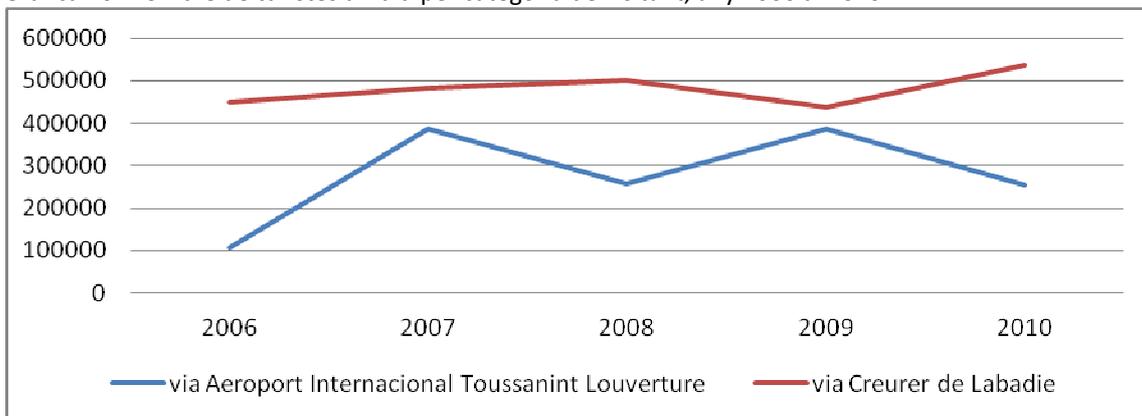
Turisme

El turisme a Haití, tot i no ser una font de riquesa com la de la República Dominicana, ha contribuït al desenvolupament del país i ha concedit la possibilitat d'una eixida laboral per a una gran part de la població de la capital i de les principals ciutats del país. Al 2009, la seua contribució estimada al PIB del país era del 3%.

Les causes de la feblesa del turisme d'Haití són diverses, com la baixa oferta d'infraestructures hoteleres, el baix nombre de serveis, la precarietat del sector dels transports i la manca de diversificació turística. Tot i això, la demanda també és débil: un país com Haití, identificat amb la misèria i el patiment resulta poc atractiu a les agències de viatges. A més, en el passat els visitats refusaven aquest destí donada la repressió política, endarreriment social i la falta d'una correcte sistema de salut i d'higiene d'un dels estats més pobres d'Amèrica.

Després del terratrèmol la situació del turisme a Haití es va agreujar. El nombre de visitants va caure un 4%, atès al decreixement del 34% del nombre de turistes que arribaren per l'Aeroport Internacional de Toussaint Louverture⁴³. A més, La gran majoria d'ells no eren turistes, eren cooperants estrangers d'ajuda humanitària, membres d'ONG i funcionaris d'organismes internacionals. Per altra banda, el nombre de turistes que arribaren al port de Labadie⁴⁴, al departament Nord, va augmentar un 22%.

Gràfica 26: Nombre de turistes a Haití per categoria de visitant, any 2006 al 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del *Ministère du Tourisme* (MDT)

Des d'Europa, l'única connexió possible amb Haití després del terratrèmol era per l'aire, via París i fent escala en Pointe-à-Pitre (illa de Guadeloupe). Un viatge de 13 hores amb un cost estimat d'entre 800 i 1.000 euros.

A més, l'oferta turística, tant d'infraestructures hoteleres com de recursos humans, va quedar danyada. El sisme va afectar a Port-au-Prince i Jacmel, considerades dos ciutats amb el major potencial turístic d'Haití. A l'Àrea Metropolitana de la capital, es van perdre, destruir i inutilitzar més del 50% de la capacitat d'allotjament turístic d'abans de la catàstrofe. A la regió del Sud-Est, on Jacmel és la capital, aquesta taxa es va estimar en un 40%, sobre 203 cambres hoteleres. Així també, el 12% dels restaurants de ambdós departaments van quedar destruïts.

Al voltant de 1.500 ocupats d'aquest sector econòmic van perdre el seu treball, el que va complicar la integració laboral de la dona haitiana. Segons els resultats del ECVH, el 76% dels treballadors d'aquest sector econòmic eren dones. A més, la caiguda del nombre de visitants no només afecta als hotelers i als restauradors, molts artesans i comerciants depenen del turisme per a poder obtenir majors ingressos.

Segons l'*Association Touristique d'Haiti*, els danys i les pèrdues ocasionades pel terratrèmol al sector hotelier i de la restauració del país es van estimar entre 60 i 80 milions de dòlars.

⁴³ Cal recordar que aquest aeroport, principal via d'entrada al país, va quedar danyat pel sisme. Una vegada en funcionament, els vols prioritaris eren tots aquells relacionats amb ajuda internacional.

⁴⁴ El port de Labadie és un centre turístic privat propietat de la companyia creuera *Royal Caribbean International* des del 1986.

Caiguda del PIB, augment de la inflació, destrucció de llocs de treball.

El PIB haitià després de 5 anys de creixement, fins i tot al 2009 havia experimentat una creixuda del 2,9%, va caure un 5,4% al 2010. Tot i això, es considera un decreixement inferior al que s'estimava en un principi.

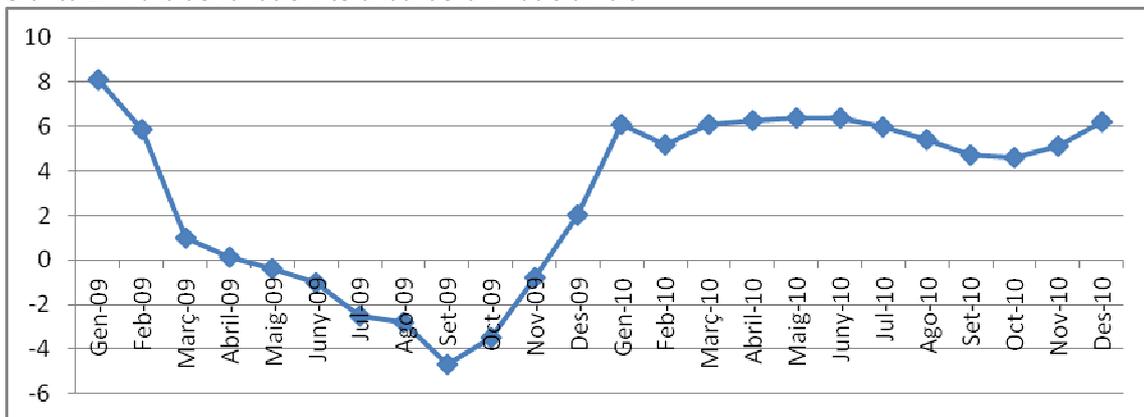
Taula 29: Producte Interior Brut d'Haití per sector productiu (en milions de Gourdes de 1986-1987)

Branca d'activitat	2008-09	2009-10
Agricultura, Silvicultura, Ramaderia i Pesca	3.288	3.3289
Indústries Extractives	17	17
Indústries Manufactureres	1.067	910
Electricitat i Aigua	68	69
Construcció i Treballs Públics	1.118	1.167
Comerç, Restaurants i Hotels	3.911	3.600
Transports i Comunicacions	991	963
Altres serveis mercantils	1.654	1.536
Serveis no mercantils	1.518	1.540
Branca fictícia	(689)	(839)
Valor afegit brut total	12.943	12.252
Impostos menys subvencions	1.071	1.003
Producte Interior Brut	14.014	13.255
Taxa de creixement	2,9%	(5,4%)

Font: Institut Haïtien de Statistique et d'Informatique (IHSI)

Per altra banda, la taxa d'inflació interanual entre desembre del 2009 i desembre del 2010 va pujar fins al 6,2%, quan al 2009 va arribar a ser negativa. Així doncs, es va encarrir la cistella de la compra i va complicar l'accés a productes de primera necessitat per les capes més necessitades de la societat haitiana.

Gràfica 27: Taxa de variació interanual de la inflació d'Haití

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'IHSI

Al igual que amb la infraestructura física, les conseqüències econòmiques en termes de pèrdua de treball i ingressos va colpejar de manera més directa a les persones de les zones urbanes. Es van destruir el 8,5% dels llocs de treball d'abans del terratrèmol, sobretot al comerç, al turisme, al transport i a les comunicacions, agreujant l'elevada taxa de desocupació del país caribeny.

L'aplicació dels pressupostos de l'estat va ser altre problema causat pel desanimador sisme. Es van haver de desviar fons per a la reconstrucció del país, recursos que en un principi estaven orientats a altres qüestions prioritàries per a la societat haitiana.

Per açò, es va arribar a una situació on l'ajuda internacional va ser necessària i imprescindible per al futur d'Haití. El 31 de març del 2010, més de 150 països membres de l'ONU i organismes internacionals es van comprometre a Nova York a aportar 5.300 milions de dòlars durant any i mig per a la recuperació a llarg termini d'Haití.

Malauradament existiren moltes contratemps en aconseguir un futur per Haití: es va témer que part de l'ajuda internacional podria haver amagat l'aplicació de programes de reforma econòmica dissenyades pel FMI i el Banc Mundial, tal i com va ocórrer al 2009 quan Haití va complir les fases de la iniciativa de Països Pobres Molt Endeutats (HIPC) del propi Banc Mundial per a la cancel·lació parcial del seu deute⁴⁵.

A més, molts d'aquestes ajudes no van ser un suport econòmic o una condonació del deute, en realitat van ser crèdits amb un període de carència, originant un nou endeutament i majors obligacions amb organismes internacionals.

Així també, l'ajuda va tardar en arribar i, fins i tot, al segon aniversari del desastrós sisme, el propi President del país haitià, Michel Martelly, anunciava que només el 40% de l'ajuda econòmica promesa havia arribat a Haití, complicant, lògicament, les tasques de reconstrucció del país.

⁴⁵ Entre altres requisits, es va procedir a la privatització d'alguns serveis, reducció del dèficit públic, etc.

6. PROPOSTES A LA SITUACIÓ ACTUAL

Molt abans del terratrèmol, Haití es coneixia com un “estat fallit”, o com “la ventafocs del Carib”, per tal i com el país es trobava i per la gran quantitat de mesures que no van obtenir èxit. Fins i tot, els propis haitians contenen un acudit: “ El passat del nostre país és tràgic, el seu present també ho és, però feliçment no té futur”. Actualment, Haití és un estat que es trobava a una situació de vulnerabilitat extrema prèvia al desastre natural i agreujada per aquest.

El terratrèmol del 2010 va causar una fort commoció a nivell mundial. La comunitat internacional va mostrar una resposta solidària mai vista anteriorment. Es va convocar una conferència de donants on es va acordar un total de 5.300 milions de dòlars per la reconstrucció del país; països, com Veneçuela, van condonar el seu deute bilateral amb Haití; al voltant de 1.400 ONG es van desplaçar al país com a resposta de la desgràcia...

Però, l'assistència internacional sempre ha respost a les grans catàstrofes: el món es solidaritza momentàniament, pal·liant les situacions dramàtiques i d'urgència. Ara bé, quan es torna a la realitat, quan aquests països com Haití deixen de ser portada de periòdics i l'alarma internacional s'apaga, aquestes ajudes van desapareixent i ha de ser el propi país qui, mitjançant l'autosuficiència, s'esforceix a crear els mecanismes i condicions necessàries per començar a desenvolupar-se. Tot i això, la quantitat d'ajuda internacional per Haití serà exitosa si es segueixen uns passos per convertir al país antillà en sobirà i autosuficient.

Haití té moltes virtuts per avançar; però també té molts defectes que ha de corregir. El més important és que sàpiga relacionar les seues fortaleces amb les oportunitats per a planificar una estratègia de futur

Taula 30: DAFO d'Haití

<p>Fortaleces</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mà d'obra barata i jove - Gran biodiversitat - Capacitat d'abastiment d'aliments a tota la capa de població - Alt sentiment nacional - Clima i paisatge idonis per al turisme - Membre del Caricom 	<p>Debilitats</p> <ul style="list-style-type: none"> - Baixa educació i professionalització de la mà d'obra - Forta emigració - Alta taxa demogràfica - Alta taxa de delinqüència - Desforestació i erosió del terreny - Feblesa dels diferents Governos - Centralització dels serveis bàsics - Quasi tota la indústria enfocada a l'exportació - Baixes tarifes duaneres - Baixes infraestructures - Dependència en l'assistència internacional
<p>Oportunitats</p> <ul style="list-style-type: none"> - Proximitat als EUA - Forta ajuda internacional - Dàspora 	<p>Amenaces</p> <ul style="list-style-type: none"> - Recurrents catàstrofes naturals - Competitivitat del comerç internacional - Incompliment i/o condicionament d'ajuda internacional

Font: Elaboració pròpia

Abans de tot, els haitians i haitianes, i el seu govern, han de considerar el seu país com el que realment és: un país en vies de desenvolupament (PVD) amb grans recursos naturals, però amb una manca d'infraestructures i tecnologia per combatre al comerç internacional.

Per això, l'agricultura, la ramaderia i la pesca són uns dels pilars per al futur d'Haití. Les activitats primàries continuen sent el sector econòmic que ocupa a més haitians: el 50% de la mà d'obra.

En una superfície de 1.350.000 hectàrees (quasi el 50% de la superfície del país) es produeixen més de 4 milions de tones de productes agraris cada any, el 65% alimentaris. Coneixent aquestes dades, tots els esforços s'han d'enfocar en potenciar, millorar i promocionar les activitats primàries.

Tot i que el sector primari i l'agro-indústria haitiana té la capacitat d'abastir a tota la població, no ho aconsegueix i importa productes per a obtenir-ho. En l'actualitat, el 80% dels ingressos d'exportació financen les importacions de productes alimentaris. Açò no passava al passat; Haití era capaç d'abastir la demanda nacional i, a més, de combatre al mercat internacional amb alguns dels seus productes comercials. La seguretat alimentària de l'haitià i l'haitiana s'ha vist condicionada a la fluctuació dels preus als mercats internacionals dels productes bàsics.

Als anys 1980, després de que Haití aplicara algunes polítiques comercials, va passar de tenir un règim tancat i regulat a un règim fortament liberalitzat. I a més, actualment, es considera una de les economies més obertes de no només el Carib i l'Amèrica Llatina, sinó del món. Segons l'Organització Mundial del Comerç (OMC), la mitjana aritmètica simple de les seues tarifes duaneres és de solament un 4,7% (un 8% si parlem de productes agrícoles).

Aquesta obertura va començar als règims dels Duvalier. Françoise Duvalier, després de que adoptara una postura proteccionista per aconseguir la simpatia i el suport del sector de la pagesia, i el seu fill, Jean Claude, van decidir la reducció significativa de les tarifes duaneres sobre totes les línies tarifàries i la supressió dels drets per a exportar, el que va colpejar a quasi tots els productes haitians.

A més, el FMI i altres organismes internacionals van condicionar les seues ajudes econòmiques a la aplicació de mesures que implicaren l'eliminació de restriccions quantitatives a les importacions d'aliments, disminució de tarifes duaneres d'aquestes, estimular la producció de productes per la exportació, eliminació de les taxes a les exportacions, etc.

Al 1996, Haití va passar a ser estat membre de l'OMC, adoptant major esforços a la supressió de barreres d'entrada al país. En poc de temps, el país antillà es va convertir en un mercat on es podria vendre els excedents agrícoles essencialment nord-americans. Donada la reducció dels aranzels de la majoria dels productes agropecuaris bàsics, la producció local es va reduir de forma permanent. Actualment, productes com l'arròs, l'aliment més important en l'alimentació haitiana, només tarifa al 3%.

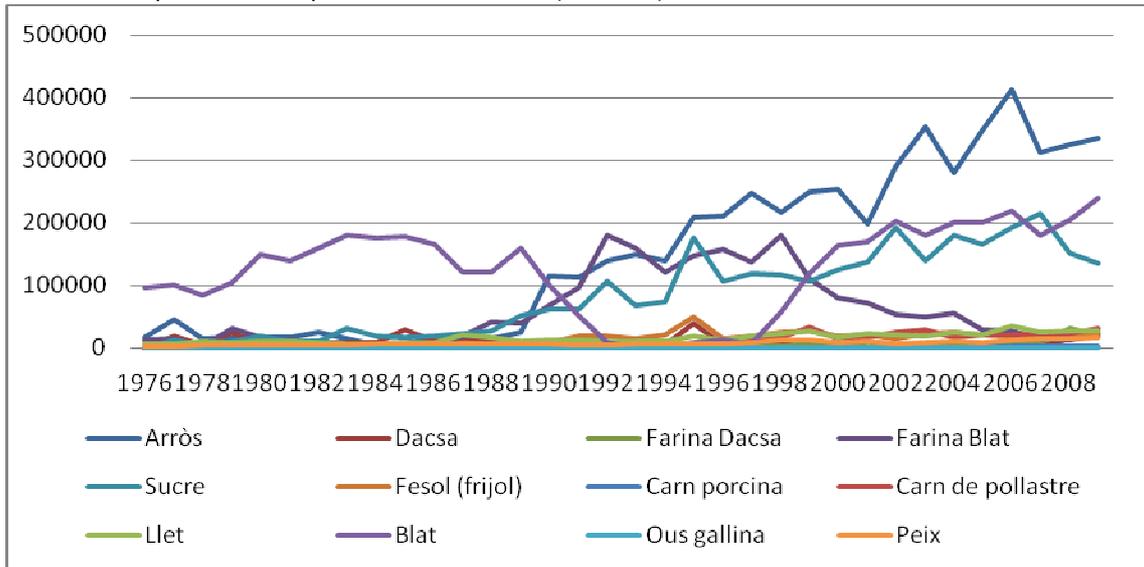
Taula 31: Tarifes duaneres de productes importats a Haití, (en percentatge)

Producte	Aranzel	Producte	Aranzel
Arròs	3	Fesol (<i>frijol</i>)	5
Blat	3,5	Altres hortalisses	15
Dacsa	15	Cotó	15
Farina de dacsa	3,5	Tabac	10
Farina de blat	3,5	Cacau en gra	5
Sorgo	15	Cafè no torrat	5
Sucre, de canya	3,5	Cafè torrat	15
Mànec	40	Carn porcina	15
Banana i plàtan	10	Carn bovina	5
Altres Fruits	Entre 10-30	Ous	5
Mandioca	15	Llet	3,5
Altres tubèrculs	15	Filets de peix	0

Font: OMC

Aquesta política de la liberalització del comerç d'Haití i una sèrie de mesures aranzelàries i no aranzelàries van influir molt en les importacions, en les exportacions i en un gran nombre de sectors de l'economia haitiana. La liberalització del comerç va permetre l'arribada de productes alimentaris com arròs, fesols, dacsa, sucre, ramaders, carn de porc, peces de peix, etc... obligant als productors haitians a combatre al mercat amb productes de l'exterior que estaven subjectes a poques restriccions.

Gràfica 28: Importacions de productes alimentaris (en tones)

Font: Elaboració pròpia amb dades de la FAO

La reducció dels aranzels va anul·lar una part important de l'estructura productiva nacional i la va deixar sense la capacitat de respondre a la extrema necessitat davant els recurrents desastres naturals, com es va veure al després del terratrèmol del 2010. Alguns exemples de la destrucció del sistema productiu alimentari haitià són:

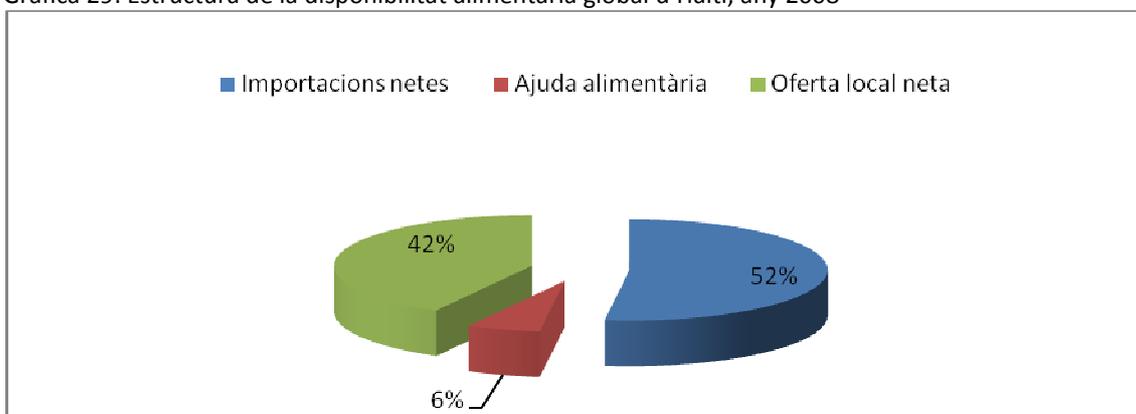
- Tot i que el cultiu de l'arròs és la principal activitat generadora de recursos de l'economia camperola, el 80% de l'arròs que es troba als comerços de les principals ciutats haitianes és d'origen exterior, el que ha reduït la superfície dedicada i els esforços en invertir en aquesta activitat.
- Saint-Domingue, l'Haití colonial francesa, qui va ser el principal productor de sucre del món a finals del segle XVIII, s'ha convertit en un importador de sucre. La liberalització del comerç exterior d'Haití va originar el tancament progressiu de les refineries de sucre haitianes.
- Els productors de carn pollastre també van abandonar aquesta pràctica davant de les importacions massives de carn de pollastre de l'excedent de la ramaderia industrial nord-americà. Avui en dia, hi ha alguns productors que encara estan lluitant, durament, per mantenir i recuperar una part del mercat.
- Les importacions de llet, que representen dues vegades la producció nacional, han restat el potencial nacional, desplaçant la llet nacional dels principals mercats haitians i obligant el tancament de empreses locals de tractament.
- La baixa disponibilitat de gra i farratge ha provocat que el cost dels aliments per a la ramaderia siga inassolible per a la majoria dels productors, especialment per a les granges avícoles i de porcs. A més, el preu dels aliments importats per a la ramaderia és molt alt i no queda altra solució que la renúncia a l'activitat.
- Tot i que milers de pescadors no tenen instal·lacions adequades per al desenvolupament de l'activitat ni cap eixida comercial, el fet de que el 75% del peix que es consumeix siga importat complica el manteniment de la pesca haitiana.

Segons la *Coordination Nationale de Sécurité Alimentaire* (CNSA), al 2008, un any marcat per les conseqüències devastadores⁴⁶ de dos tempestes tropicals (*Fay* i *Hanna*) i dos huracans (*Gustav* i *Ike*), el 52% dels aliments disponibles al país eren d'origen estranger, el 6% era ajuda alimentària i el 42%

⁴⁶ Va haver-hi quasi 1.000 morts, un milió de desplaçats, inundacions, lliscaments de terra, destrucció parcial/total de plantacions, pèrdues de producció, etc.

producció local. Aquesta oferta total als mercats haitians va poder satisfer les necessitats alimentàries de la població

Gràfica 29: Estructura de la disponibilitat alimentària global d'Haití, any 2008

Font: *Coordination Nationale de Sécurité Alimentaire (CNSA)*

La gran dificultat que troben els producte agro-alimentaris haitians està relacionada en la poca capacitat de competir contra el productes importats:

- La majoria dels productes d'origen exterior es venen a un preu més baix que els de producció local. Molts d'ells estan subvencionats pels països d'origen i arriben a Haití amb un preu molt competitiu, inassolible per la majoria de productors haitians.

Taula 32: Preu mitjà de l'arròs als mercats de les principals ciutats haitianes, l'1 de Desembre del 2009 (en Gourdes)

Producte	Unitat de mesura	Croix des Bossales ⁴⁷	Cap-Haïtien	Les Cayes	Jérémie	Jacmel	Hinche	Ouanaminthe	Mitjana
Arròs importat	1 lliura	20	22	20	21,66	20	22,83	23,33	11,71
Arròs Lakay	1 lliura	40	20,83	41,66	54,16	60	52,5	17,5	14,30

Font: CNSA

- Els productes alimentaris haitians no es poden trobar als grans mercats de les principals ciutats haitianes, en especial els de la capital del país. Per contra la majoria d'empreses importadores es localitzen prop de les principals vies d'entrada al país, aeroports i ports marítims, on hi ha infraestructures vials adequades fins a les ciutats més importants, en especial Port-au-Prince.
- La infraestructura haitiana de producció agrícola és obsoleta i inadequada, el que origina rendiments baixos, pèrdues constants de collites, mala conservació d'aliments, falta de tractament i, en definitiva, alts costos de producció.
- Els mitjans de distribució resulten dificultosos i molt cars per al productor haitià. Per tant, la majoria d'ells rebutgen la venda dels seus excedents als principals mercats urbans i es focalitzen a les zones rurals o, fins i tot, no la venen.

Tot això origina productes poc atractius per al consumidor final, amb menor qualitat i més cars respecte als productes importats.

Així doncs, les polítiques proposades i adoptades durant els últims anys no han obtingut el que realment s'esperava i, a més, el desenvolupament del país ha quedat com un objectiu molt difícil

⁴⁷ Croix des Bossales és el mercat més popular de Port-au-Prince.

d'aconseguir. Per aquestes raons, cal que es busquen solucions alternatives, inadequades per als organismes internacionals, però necessaris per al propi país haitià.

El primer pas que Haití hauria d'adoptar per protegir les produccions autòctones i el mercat intern seria una pujada raonable de les barreres d'entrada. L'augment de les tarifes duaneres de les principals importacions de productes bàsics agrícoles, a més d'incrementar la recaptació de l'administració pública, estimularia la producció nacional i l'equipararia a la importada.

La pujada podria ser temporal, intentant crear un sistema productiu agrícola competitiu, autosuficient, de qualitat i generador de treball. També, els camperols aconseguirien ser autosuficients i podrien obtenir majors ingressos amb la venda dels seus excedents per assolir altres costos com educació o sanitat. S'evitaria l'abandó de les zones rurals per establir-se a la perifèria de les ciutats a causa del dèficit alimentari o la cerca d'altres fonts d'ingressos. S'aconseguiria la desitjada seguretat alimentària i la somiada sobirania alimentària.

Però, aquesta mesura per si soles no aconseguiria cap resultat si no va acompanyada d'altres complementàries.

Cal que es realitze un control exhaustiu de la propietat de les terres per lluitar en contra de la improductivitat, impulsant la col·laboració i el cooperativisme entre els xicotets productors en busca d'economies d'escala per abaratir preus. Així també, s'ha d'augmentar la superfície dedicada a l'aliment en detriment d'alguns productes comercials d'Haití, com el tabac, cotó, la pita, etc.

Per al desenvolupament d'Haití es necessita d'uns recursos humans que tinguen un nivell d'especialització als diferents sectors, en especial els agrònoms. El problema radica en que, segons el cònsol d'Haití a Barcelona, Marc Antoine Archer, el país antillà *manca de capital humà per eixir d'açò*, i, a més, com vam veure al capítol corresponent, el 45% de la població major de 15 anys és analfabeta.

Així doncs, s'ha d'invertir en les bases, en els ciments d'Haití. És necessari que els esforços s'enfoquen en la millora de la xarxa educativa del país, creant escoles elementals a les zones més desfavorables del país, i l'abaratiment dels costos educatius, lluitant contra la baixa freqüentació i l'abandó escolar. Però també cal que s'instal·len escoles de formació professional enfocades a les activitats primàries, agricultura, pesca i ramaderia on es creen professionals del sector qui tinguen la capacitat de donar l'assistència tècnica necessària per a la diversificació i rotació de cultius, augment de rendiments mitjans, crear xicotetes i mitjanes empreses de tractament i elaboració de productes alimentaris, etc.

Així també, s'hauria de millorar el sistema sanitari del país per combatre les malalties recurrents a Haití i evitar l'alta taxa de mortalitat i, a més, elaborar una política poblacional on conscienciara als habitants, en especial els de les zones rurals, la necessitat de reduir l'alta taxa de natalitat.

Però, el punt de partida és actuar cap una descentralització dels serveis bàsics. Apropar hospitals, centres de salut, escoles i, fins i tot, universitats al món rural és una aposta per millorar la vida de més de la meitat de la població del país.

Caldria que el govern haitià creara ofertes captivadores de treball per evitar la fuga de cervells. El poble haitià sempre s'ha considerat fort i cohesionat amb un accentuat sentiment nacional; per això, aquests professionals han de saber que són la base pel futur del seu país.

Per altra banda, el retorn de la diàspora haitiana, a més d'irrealitzable, seria un error; comportaria la perillositat de l'augment de la pressió demogràfica. Així també, els haitians residents a altres països, principalment als PI, encara que tinguen familiars a l'illa i un considerable sentiment nacional, ja han obtingut una millora de la qualitat de vida i veuen impossible el retorn al país d'origen.

No obstant, es recomanable que la diàspora s'implique en les tasques de reconstrucció del país, doncs té la capacitat, la possibilitat i l'obligació de fer-ho. Més enllà de les ajudes econòmiques, el dirigents haitians haurien d'estimular l'aportació, tant de coneixements com de tècniques, que els haitians de l'exterior posseeixen.

Amb l'atractiu que té un país com Haití, ric de recursos, amb una mà d'obra barata i jove, i localitzada en un put estratègic, les polítiques proteccionistes s'han de recolzar amb mesures que faciliten la inversió en la indústria agroalimentària i tèxtil dirigides al mercat nacional i exportadores, amb ajudes al finançament i assistència tècnica.

També no es pot deixar de banda la qualitat dels aliments produïts. Es necessiten d'unes infraestructures, instal·lacions, magatzems i maquinàries, adequades i que els productes haitians estiguen sotmesos a controls de qualitat, sanitaris i fitosanitaris.

La creació de plantes d'elaboració i tractament ha de combinar-se amb una millora de les xarxes comunicatives per a que els productes del camp puguen arribar a tot arreu del país, als principals mercats de les ciutats i a les zones rurals.

També, les societats ja establides a Haití amb l'objectiu d'exportar tant productes alimentaris com tèxtil han de conscienciar-se en dedicar una part de la seua producció al mercat interior. No obstant, no es pot oblidar la potencialitat dels productes haitians al mercat internacional: la proximitat al mercat nord-americà i algunes de les facilitats que dona la llei estatunidenca HOPE II s'han d'aprofitar.

El salari mínim industrial haitià, només comparable amb països com Cambodja o Bangladesh, implica que una part de la població no puga assolir el preu de la borsa de la compra haitiana. Encara que l'augment del salari mínim puguera influir en les inversions estrangeres, el govern hauria de pressionar per aconseguir que l'increment del poder adquisitiu reactivés el consum intern.

La desforestació i l'erosió és altre problema crucial per al desenvolupament del país. Aquest fenomen pot combatre's mitjançant la cerca de fonts alternatives d'energia al carbó vegetal. Amb ells es podria reduir la necessitat de les importacions de productes derivats del petroli. Així també, molts defensors del medi ambient han ressaltat l'exemple de la veïna República Dominicana, on el govern ha prohibit l'ús del carbó vegetal per la cuina i subvenciona el gas per a estufes.

Gràcies al clima, al territori, a les platges, a les illes, a l'art i el patrimoni cultural i, com no, als baixos preus, Haití es pot considerar un país turístic per excel·lència. Cal que es potencie el turisme, facilitant les inversions de les cadenes hoteleres internacionals integrant-lo amb el turisme solidari⁴⁸. Podrien crear-se major nombre de llocs de treball; els artesans, comerciants i restauradors obtindrien majors ingressos i, fins i tot, els productors alimentaris més nombre de clients.

Per últim, és necessari que la comunitat internacional assistisca a Haití, sense condicionar-lo, que considere a la part occidental de l'Espanyola capaç d'avançar per si mateix; que el govern haitià, pertinaç i segur, done oportunitats i esperança al seu poble, un poble que no necessite abandonar el seu país en busca de condicions dignes i possibilitat de progrés.

⁴⁸ Turisme amb un sentit social que serveix per ajudar als haitians, comprant els seus productes artesanals i/o menjant als seus bars i restaurants, i per conscienciar als viatgers del lloc que visiten.

7. CONCLUSIONS

Després de l'anàlisi del país, de veure la situació de vulnerabilitat extrema en que es troba Haití, una situació que venia de molt abans del terratrèmol del gener del 2010 i que es va agreujar per aquest, es pot dir que resulta molt difícil aconseguir la seguretat i sobirania alimentària, la millora dels sistemes de salut i educació, la millora de la qualitat de vida, la creació d'una xarxa nacional estable de producció i, en definitiva, el desenvolupament d'aquest país.

Però gràcies als recursos que disposa, naturals i humans, no es pot perdre l'esperança. El govern haitià ha d'enfrontar el futur del seu país com qualsevol altra empresa. Els governants, com a gestors, buscaran com administrar els recursos per obtenir els màxims beneficis per a la seua societat.

Les mesures plantejades a aquest TFC no són la panacea d'Haití. No hi ha una solució màgica, uns procediments concrets i adequats per a l'eixida de la crisi que Haití pateix. No obstant, com s'ha vist, l'aplicació de les polítiques de liberalització del comerç haitià no va obtenir uns resultats beneficiosos per a la xarxa productiva haitiana ni per al propi país.

Pensar que Haití és una estat que no té remei seria contradir la seua pròpia història. Al començar aquest projecte, es va poder comprovar com el poble haitià era capaç de lluitar contra adversitats, catàstrofes naturals i governs que li negaven la llibertat. Seran els haitians i haitianes qui treballaran per aconseguir tenir una vida més digna; seran ells els protagonistes del seu futur.

8. BIBLIOGRAFIA

- CLÉMENT, E. (2007) Diagnostic Stratégique des Filières Entrepreneuriales a fort Potentiel de Croissance. Étude du SSSF “Agro-industrie”. Port-au-Prince: République d’Haïti, Bureau de l’Ordonnateur National.
- CHANCY, Michel (2005) Identification de Créneaux Potentiels dans les Filières Rurales Haïtiennes. Filière Elevage: Bovins, Caprins, Lapins, Porcins, Volailles, Abeilles. Port-au-Prince: Ministère de l’Agriculture, des Ressources Naturelles et du Développement Rural.
- DALMAU, J.I. (2008) Competencia y Estrategia. València: Editorial de la Universitat Politècnica de València
- D’ANS, A.M. (1987) Haïti: Paysage et Société. Paris: Éditions Karthala
- GARNIER, M.J.G. (2007) Diagnostic Stratégique des Filières Entrepreneuriales a fort Potentiel de Croissance. Étude du SSSF “Textiles et Vêtements”. Port-au-Prince: République d’Haïti, Bureau de l’Ordonnateur National.
- GARNIER, M.J.G. (2007) Diagnostic Stratégique des Filières Entrepreneuriales a fort Potentiel de Croissance. Étude du SSSF “Tourisme”. Port-au-Prince: République d’Haïti, Bureau de l’Ordonnateur National.
- GILBERT, R. (2004) Haïti: antecedentes económicos y sociales. Mèxic: Comisión Econòmica por la América Latina i el Caribe (CEPAL)
- GOVERNMENT OF HAITI (2010): “Action Plan for National Recovery and Development of Haiti” [en línia] haiti.org, <http://haiti.org/files/Haiti_Action_Plan.pdf> [13/01/2012]
- HAROLDO DILLA ALFONSO (2011): “La migración transfronteriza urbana en la República Dominicana” [en línia] fescaribe.org, <<http://www.fescaribe.org/upload/file/La%20migraci%C3%B3n%20transfronteriza%20urbana%20en%20la%20Rep%C3%BAblica%20Dominicana.pdf>> [18/02/2012]
- INSTITUT HAITIEN DE STATISTIQUE ET D’INFORMATIQUE (2005) IVème Recensement (RGPH) Résultats Définitifs Ensemble du pays. Port-au-Prince: Institut Haïtien de Statistique et d’Informatique
- INSTITUT HAITIEN DE STATISTIQUE ET D’INFORMATIQUE (2003): “Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti” [en línia] ihsi.ht, <http://www.ihsi.ht/pdf/ecvh/ecvh_volume_I_%28juillet2003%29.pdf> [05/09/2011]
- INSTITUT HAITIEN DE STATISTIQUE ET D’INFORMATIQUE (2005): “Enquête sur les Conditions de Vie en Haïti volume II” [en línia] ihsi.ht, <http://www.ihsi.ht/pdf/ecvh/pnud_livre_enquete_volume_II.pdf> [05/09/2011]
- INSTITUT HAITIEN DE STATISTIQUE ET D’INFORMATIQUE (2010): “Enquête sur l’Emploi et l’Economie Informelle” [en línia] ihsi.ht, <<http://www.ihsi.ht/pdf/eeei.pdf>> [14/02/2011]
- INSTITUT HAITIEN DE STATISTIQUE ET D’INFORMATIQUE (2009): “Objectifs du Millenaire pour le Developpement” [en línia] ihsi.ht, <http://www.ihsi.ht/pdf/odm/OMD_Novembre_2010.pdf> [22/12/2011]
- LASSERE, G.; MORAL, P. USSELMANN, P.; CENTRE D’ÉTUDES DE GÉOGRAPHIE TROPICALE; UNIVERSITÉ DE BORDEAUX III (1985) Atlas d’Haïti: Ouvrage publié avec le concours du Ministère des Relations Extérieures (France). Talence, France: Centre d’études de géographie tropicale et Université de Bordeaux 3
- MINISTÈRE DE L’AGRICULTURE DES RESSOURCES NATURELLES ET DU DÉVELOPPEMENT RURAL (2010): “Plan National d’Investissement Agricole” [en línia] agriculture.gouv.ht, <<http://www.agriculture.gouv.ht/view/01/IMG/pdf/Plandinvestissementdusecteuragricolenouvelleversion1.pdf>> [18/10/2011]
- MINISTÈRE DE L’AGRICULTURE DES RESSOURCES NATURELLES ET DU DÉVELOPPEMENT RURAL (2010): “Plan National pour le Développement de l’Aquaculture en Haïti” [en línia] agriculture.gouv.ht, <http://www.agriculture.gouv.ht/view/01/IMG/pdf/Texte_Aquaculture_-_MARNDR_2010.pdf> [4/11/2011]
- MINISTÈRE DE L’AGRICULTURE DES RESSOURCES NATURELLES ET DU DÉVELOPPEMENT RURAL, BANQUE INTERAMERICAINE DE DEVELOPPEMENT (2006): “Identification de Creneaux Potentiels dans les Fileres Rurales Haitiennes” [en línia]

- euacpcommodities.eu,
<http://www.euacpcommodities.eu/files/44_A_SYNTHESE_%20Tome_1.pdf> [20/10/2011]
- MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE ET DE LA FORMATION PROFESSIONNELLE (2007): "La Stratégie Nationale d'Action Pour l'Éducation pour Tous" [en línia] haiti.org, <http://haiti.org/files/Strategie_Nationale_Action_Education_Pour_Tous_2007.pdf> [18/01/2012]
 - MINISTÈRE DE LA SANTÉ PUBLIQUE ET DE LA POPULATION (2007): "Enquête Mortalité, Morbidité et Utilisation des Services (EMMUS-IV)" [en línia] measuredhs.com, <<http://www.measuredhs.com/pubs/pdf/FR192/FR192.pdf>> [21/01/2012]
 - MONTAS, R. (2005) La pauvreté en Haïti: Situation, Causes et Politiques de Sortie. Mèxic: Comisión Econòmica por la América Latina i el Caribe (CEPAL)
 - MORENO TORREGROSA, P.; SOLÉ ARQUÉS, R.; GÓMEZ GIL, C. (2010) Haïti. Revista de l'AEXCID, n°1 Setembre
 - MORENO TORREGROSA, P. (2005) Economía Española y Mundial. València: Editorial de la Universitat Politècnica de València
 - NOTESTEIN, F. (1953). "Economic Problems of Population Change". En Eight Conference of Agricultural Economist, Londres.
 - SAINT-LOT, D. (2007) Diagnostic Stratégique des Filières Entrepreneuriales a fort Potentiel de Croissance. Étude du SSSF "Artisanat d'Art". Port-au-Prince: République d'Haïti, Bureau de l'Ordonnateur National.
 - SAINT LOUIS, E. (2007) Diagnostic Stratégique des Filières Entrepreneuriales a fort Potentiel de Croissance. Étude du SSSF "Construction". Port-au-Prince: République d'Haïti, Bureau de l'Ordonnateur National.
 - SAVE THE CHILDREN (2010). Unidad Didáctica curso 2010-2011: Haïti. Kilómetros de Solidaridad con los niños de Haïti. VII edició
 - THOMPSON, W. (1929) Population. American Journal of Sociology, n° 34 pp.959-975.
 - World Trade Organisation (2003): "Trade Policy Review of Haiti" [en línia] sice.oas.org, <http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRG99R1_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_0_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_1_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_2_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_3_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_4_e.doc>
<http://www.sice.oas.org/ctyindex/HTI/WTO/ENGLISH/WTTPRS99R1_5_e.doc> [13/01/2012]